

ΙΠΕ - ΕΚΚΕ
Κοινωνικές Αναπαραστάσεις, Πεποιθήσεις και Στερεότυπα για τη Ενδοοικογενειακή Βία
κατά των Γυναικών
ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ (ΕΚΚΕ)
Κρατίνου 9 & Αθηνάς, Τ.Κ. 105 52, Αθήνα, τηλ. 210 74 91 678
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΦΥΛΟ

ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ

«Κοινωνικές αναπαραστάσεις Πεποιθήσεις και Στερεότυπα για την Ενδοοικογενειακή βία κατά των Γυναικών στην Ελλάδα»

ΤΕΛΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

ΣΥΝΟΨΗ

EXECUTIVE SUMMARY

ΙΩΑΝΝΑ ΤΣΙΓΚΑΝΟΥ

**ΕΚΚΕ
ΑΘΗΝΑ
ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ 2021**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

A) Εκπρόσωποι του συστήματος άσκησης επίσημου κοινωνικού ελέγχου

A.1. Ο λόγος των Δικαστικών Λειτουργών (Φρονίμου Έμμου)

A.2. Ο λόγος των Αστυνομικών (Τσίγκανου Ιωάννα)

A.3. Ο λόγος των Δικηγόρων (Φραγκίσκου Αμαλία)

B) Το προνοιακό σύστημα υγείας και φροντίδας

B.1. Ο λόγος των ανδρών και γυναικών Νοσοκομειακών Γιατρών (Χατζηγιάννη Ανδρομάχη)

B.2. Ο λόγος των Νοσηλευτών και των Νοσηλευτριών (Θανοπούλου Μαρία)

B.1. Ο λόγος των ανδρών και γυναικών επαγγελματιών ψυχικής υγείας σε Κέντρα Ψυχικής Υγείας (Βεζυργιάννη Κατερίνα)

B.4. Ο λόγος των επαγγελματιών υγείας (κοινωνικοί λειτουργοί των Τοπικών Μονάδων Υγείας) ΤΟΜΥ (Σπυροπούλου Ναταλία).

Γ) Εκπρόσωποι του προνοιακού συστήματος κοινωνικής προστασίας και φροντίδας

Γ.1. Ο λόγος των στελεχών συμβουλευτικών κέντρων και ξενώνων. Η περίπτωση των Κοινωνικών Λειτουργιών (Θανοπούλου Μαρία).

Γ.2. Ο λόγος των Συμβούλων του Δικτύου Δομών της ΓΓΟΠΙΦ (Βαρουξή Χριστίνα)

Γ.3. Ο λόγος των Κοινωνικών Λειτουργιών των Νοσοκομείων (Κιντή Ρόη)

Γ.4. Ο λόγος των Κοινωνικών Λειτουργιών των Δήμων (Κονδύλη Δήμητρα)

Δ. Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης (Στρατουδάκη Χαρά)

Ε. Ο λόγος του Τύπου ανά Εφημερίδα (Αχειμάστου Κατερίνα, Δασκαλάκη Άννα, Καλαμπαλίκη Δήμητρα, κούρου Ιωάννα) Κυπριώτη Κων/να, Μπότσιου Χριστίνα

ΑΝΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών έχει αναλάβει για λογαριασμό του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) που εποπτεύεται από τη Γενική Γραμματεία Δημογραφικής και Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων, ερευνητικό έργο με τίτλο «Κοινωνικές Αναπαραστάσεις, Πεποιθήσεις και Στερεότυπα για την Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών στην Ελλάδα», στη βάση της από 6/7/2020 Σύμβασης μεταξύ ΕΚΚΕ και ΚΕΘΙ η οποία τέθηκε σε ισχύ από την 18^η/9/2020 με την υπ. αριθμ. 289/1-9-2020 απόφαση του ΔΣ του ΕΚΚΕ. Το παρόν κείμενο υπηρετεί τις ανάγκες των Παραδοτέων του Έργου και αποτελεί μια **ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ των ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ** του.

Υπενθυμίζουμε ότι η έρευνα του έργου στοχεύει στη διερεύνηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, πεποιθήσεων και στερεοτύπων συγκεκριμένων φορέων εξουσίας και επαγγελματιών εντός του κύκλου αρμοδιότητας και επαγγελματικής δραστηριοποίησης των οποίων εμπίπτει και η «διαχείριση» ή αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας κατά των γυναικών. Ταυτόχρονα το αντικείμενο του έργου προβλέπει τη συνεξέταση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, πεποιθήσεων και στερεοτύπων όπως αυτά εντοπίζονται στην ημερήσιο Τύπο για συγκεκριμένες χρονικές περιόδους οι οποίες ενδιέφεραν την αναθέτουσα Αρχή, δηλαδή κατά τα έτη 2011, 2018 και 2020 (α' εξάμηνο).

Στην παρούσα έκθεση συμπεριλαμβάνονται τα **αποτελέσματα των μελετών περίπτωσης** που διενεργήθηκαν σε όλες τις κατηγορίες των επαγγελματιών, κάποιες από τις οποίες προσεγγίζονται με τη μέθοδο της προσωπικής ποιοτικής συνέντευξης (ανοικτού τύπου), όπως είναι οι περιπτώσεις των δικαστών, δικηγόρων, αστυνομικών, γιατρών, νοσηλευτών/τριών, στελεχών του δικτύου της ΓΓΟΠΙΦ στην Αττική και άλλες

με τη μέθοδο των ομάδων εστιασμένης συνέντευξης όπως είναι οι περιπτώσεις των στελεχών του δικτύου της ΓΓΟΠΙΦ, επαγγελματίες «δημόσιας φροντίδας» και δομών φιλοξενίας στις εκτός Αττικής περιοχές της χώρας, ειδικοί ψυχοκοινωνικής φροντίδας των ΤΟΜΥ, Δήμων και Νοσοκομείων.

Στην παρούσα σύνοψη παρατίθενται επεξεργασμένα και συνοπτικά τα ερευνητικά αποτελέσματα του έργου και οι προτάσεις που κατατέθηκαν από τους/τις ερωτώμενες καθώς και από τις μελέτες των ΜΚΔ και του Ημερήσιου Τύπου, όπως αυτά εκτίθενται στις κατ' ιδίαν εκθέσεις των ερευνητριών του έργου.¹

Στο σημείο αυτό σημειώνουμε ότι η έρευνα ολοκληρώθηκε με τη διεξαγωγή 115 συνεντεύξεων πρόσωπο με πρόσωπο συνολικά και τη διεξαγωγή 7 ομάδων εστιασμένης συνέντευξης με τη συμμετοχή συνολικά 45 ειδικών επαγγελματιών. Επίσης η έρευνα στον Τύπο συμπεριέλαβε την εξέταση 2.500 φύλλων εφημερίδων συνολικά, για τα εξάμηνα αναφοράς. Συμπεριελήφθησαν οι εφημερίδες ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ, ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ ΣΥΝΤΑΚΤΩΝ, ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ Ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, ΤΑ ΝΕΑ, ΤΟ ΒΗΜΑ, ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ, (έντυπη έκδοση), οι ηλεκτρονικές εφημερίδες LIFO, (Ηλεκτρονική και έντυπη έκδοση), Athens Voice (Ηλεκτρονική και έντυπη έκδοση), News247, Iefimerida, In.gr. Για τις ανάγκες του έργου αναλύθηκε η εφημερίδα LIFO η οποία εμφάνισε τα περισσότερα δημοσιεύματα. Επίσης εξετάστηκαν και tweets για το διάστημα από 8 Νοεμβρίου 2020 μέχρι 5 Μαρτίου 2021, δηλαδή για περίπου 4 ημερολογιακούς μήνες.

---

¹ Το έργο υλοποιήθηκε από το Εργαστήρι Ερευνών για το Φύλο του Ινστιτούτου Πολιτικών Ερευνών του ΕΚΚΕ υπό το συντονισμό και την ευθύνη της Διευθύντριας Ερευνών Ιωάννας Τσίγκανου και μέλη της ερευνητικής ομάδας τις ακόλουθες ερευνήτριες του ΕΚΚΕ και εξωτερικές συνεργάτιδες του έργου: Έμμη Φρονίμου, Μαρία Θανοπούλου, Αμαλία Φραγκίσκου, Ανδρομάχη Χατζηγιάννη, Δήμητρα Κονδύλη, Χριστίνα Βαρουξή, Χαρά Στρατουδάκη, Ναταλία Σπυροπούλου, Κατερίνα Βεζυργιάννη, Ρόη Κιντή, Κατερίνα Αχειμάστου, Χριστίνα Μπότσιου, Ιωάννα Κούρου, Δήμητρα Καλαμπαλίκη, Άννα Δασκαλάκη, Κωνσταντίνα Κυπριώτη, Ελευθερία Κουτσιούμπα, Αφροδίτη Ταμπάκη, Θωμαΐς Κάββουρα.

Η ΠΛΑΙΣΙΩΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η έρευνα του έργου στοχεύει στη διερεύνηση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, πεποιθήσεων και στερεοτύπων συγκεκριμένων φορέων εξουσίας και επαγγελματιών εντός του κύκλου αρμοδιότητας και επαγγελματικής δραστηριοποίησης των οποίων εμπίπτει και η «διαχείριση» ή/και η αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας κατά των γυναικών. Οι επαγγελματικές κατηγορίες που αφορούν το εν λόγω ερευνητικό έργο είναι απόλυτα συγκεκριμένες και συμπεριλαμβάνουν τις εξής:

- 1) Ως προς το σύστημα άσκησης του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, δικαστές, δικηγόρους και αστυνομικούς.**
- 2) Ως προς το προνοιακό σύστημα υγείας, γιατρούς, ειδικούς ψυχικής υγείας, και νοσηλευτές/τριες.**
- 3) Ως προς τους επαγγελματίες «δημόσιας φροντίδας» και δομών φιλοξενίας, ειδικούς ΤΟΜΥ, Δήμων και Δομών της ΓΓΟΠΙΦ Γενικής Γραμματείας Οικογενειακής Πολιτικής και Ισότητας των Φύλων (παλαιότερα, Γ.Γ.Ι.Φ.)**

Ταυτόχρονα το αντικείμενο του έργου προβλέπει τη συνεξέταση των κοινωνικών αναπαραστάσεων, πεποιθήσεων και στερεοτύπων όπως αυτά εντοπίζονται στην ημερήσιο Τύπο για συγκεκριμένες χρονικές περιόδους οι οποίες ενδιέφεραν την αναθέτουσα Αρχή, δηλαδή κατά τα έτη 2011, 2018 και 2020 (α' εξάμηνο).

Στην παρούσα έκθεση συμπεριλαμβάνονται τα **αποτελέσματα των μελετών περίπτωσης** που διενεργήθηκαν σε όλες τις παραπάνω κατηγορίες των επαγγελματιών, κάποιες από τις οποίες προσεγγίζονται με τη μέθοδο της προσωπικής ποιοτικής συνέντευξης (ανοικτού τύπου), όπως είναι οι περιπτώσεις των δικαστών, δικηγόρων, αστυνομικών, γιατρών, νοσηλευτών/τριών, στελεχών του δικτύου της ΓΓΟΠΙΦ στην Αττική και άλλες με τη μέθοδο των ομάδων εστιασμένης συνέντευξης όπως είναι οι περιπτώσεις των στελεχών του δικτύου της ΓΓΟΠΙΦ, *επαγγελματίες «δημόσιας φροντίδας» και δομών φιλοξενίας στις εκτός Αττικής περιοχές της χώρας, ειδικοί ψυχοκοινωνικής φροντίδας των ΤΟΜΥ, Δήμων και Νοσοκομείων.*

Ως εκ των παραπάνω η έμφαση του έργου δεν τίθεται στην ένταση και έκταση του φαινομένου της ενδο-οικογενειακής βίας κατά των γυναικών. Διαφεύγει, δηλαδή, του διαπιστωτικού χαρακτήρα άλλων μελετών και υπακούει στο **ερμηνευτικό πρότυπο της μελέτης των σχετικών κοινωνικών αναπαραστάσεων, στερεοτύπων και πεποιθήσεων** συγκεκριμένων κατηγοριών **επαγγελματιών** που ασχολούνται με το φαινόμενο αυτό αλλά και εκείνων που εντοπίζονται στον **ημερήσιο Τύπο και τα ΜΚΔ.**

Το έργο τοποθετείται λοιπόν θεωρητικά εντός της σχετικής με τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα εργογραφίας, εντός της οποίας αναζητήθηκε η θεωρητική τοποθέτηση των βασικών ερωτημάτων και υποθέσεων του έργου αλλά και η θεωρητική αναγωγή των ερευνητικών πορισμάτων των διερευνήσεών μας. Σε κάθε περίπτωση, βασική θεωρητική ορίζουσα του έργου είναι **η οπτική του φύλου.**

Να υπενθυμίσουμε στο σημείο αυτό ότι ως προς τον **ορισμό της ενδοοικογενειακής βίας** το έργο κινείται εντός του ορισμού που της Σύμβασης της Κωνσταντινούπολης (2011, άρθρο 3), την οποία πρόσφατα αλλά και με καθυστέρηση επικύρωσε η χώρα κάνοντάς την νόμο του κράτους (Ν. 4531/2018), όπου ως

ενδοοικογενειακή βία ορίζονται **«οι πράξεις φυσικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής ή οικονομικής βίας οι οποίες συμβαίνουν εντός της οικογένειας ή οικογενειακής μονάδας ή μεταξύ πρώην ή νυν συζύγων ή συντρόφων, ανεξάρτητα ή όχι του κατά πόσο ο δράστης μοιράζεται ή έχει μοιρασθεί την ίδια κατοικία με το θύμα»**. Το έργο επίσης κινείται εντός του πνεύματος και του γράμματος του ν. 3500/2006 ο οποίος καθιέρωσε την αντιμετώπιση της **«συζυγικής βίας»** ως **«μιας μορφής ενδοοικογενειακής βίας»**, και, με αυτόν τον τρόπο, έθεσε τις βάσεις πρόσληψης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας **κατά των γυναικών με όρους φύλου αλλά και ισότητας των φύλων**. Το έργο επίσης κινείται εντός του πνεύματος και του γράμματος των νομοθετικών μεταβολών, έκτοτε, οι οποίες οδήγησαν στην ειδική νομική αντιμετώπιση του **βιασμού εντός γάμου** αλλά και της συζήτησης για τη **γυναικοκτονία** η οποία νομικά δεν έχει βρει ακόμη τη θεσμική της κατοχύρωση.

Αποφασίσαμε, **σε επίπεδο ορισμού**, να ακολουθήσουμε την τυπολογία του νόμου, καθώς, αφενός, όπως έχουμε ήδη τονίσει στη Βιβλιογραφική Επισκόπηση, το ισχύον θεσμικό πλαίσιο ανταποκρινόμενο στα αιτήματα των καιρών και ακολουθώντας τις κυρίαρχες κοινωνικο-πολιτικές και πολιτισμικές προσλήψεις μας έχει ήδη προμηθεύσει με **αρχικές τυπολογίες** και κατηγοριοποιήσεις του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας το οποίο νομικο-θεσμικά συνδέεται με το ευρύτερο φαινόμενο της βίας κατά των γυναικών στις σύγχρονες κοινωνίες, ενώ αφετέρου μας βοηθά να αποκωδικοποιήσουμε τον τρόπο που οι **επαγγελματίες εκπρόσωποι του επίσημου συστήματος άσκησης κοινωνικού ελέγχου** (δικαστές, δικηγόροι, αστυνομικοί) έχουν επηρεαστεί και σε ποιό βαθμό από τους νομικο-θεσμικούς διακανονισμούς και διαδικασίες.

Επιπρόσθετα, η γνώση των νομικών ορισμών μας οδηγεί και στην συγκεκριμενοποίηση του επιχειρησιακού ορισμού της ενδοοικογενειακής βίας την

οποία ακολουθήσαμε. Μας βοήθησε δηλαδή **να αποφασίσουμε τη μελέτη των κοινωνικών αναπαραστάσεων, πεποιθήσεων και στερεοτυπικών προσλήψεων του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών εντός του ευρύτερου πεδίου της μελέτης της βίας κατά των γυναικών αλλά και μας επέτρεψε να μην συμπεριλάβουμε στο αντικείμενο της μελέτης μας την ενδοοικογενειακή βία κατά λοιπών μελών της οικογένειας (παιδιών, ηλικιωμένων) καθώς αφενός συνιστούν διακριτές περιπτώσεις του φαινομένου ενώ αφετέρου θα διεύρυναν με μη συμβατό τρόπο μελέτης το συγκεκριμένο αντικείμενο του έργου, ενώ ενδεχομένως να οδηγούσαν σε παρανοήσεις των σχετικών προσλήψεων και αντιλήψεων για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών.**

Στη βάση των ανωτέρω, και αναφορικά με το αντικείμενο του συγκεκριμένου έργου, αποφασίσαμε να συμπεριλάβουμε στη διερεύνησή μας την **άμεση θυματοποίηση (με όλες τις διαστάσεις) των γυναικών εντός του οίκου, την έμφυλη διάσταση, δηλαδή, της ενδοοικογενειακής βίας.** Αναφορικά με τα λοιπά μέλη του οίκου (ενδεικτικά παιδιά και ηλικιωμένους) δεν συμπεριλάβαμε στη διερεύνησή μας - τουλάχιστον εξ αρχής - την εις βάρος τους ασκούμενη ενδοοικογενειακή βία **παρά μόνο ως έκφραση έμμεσης θυματοποίησής τους** λόγω της ευαλωτότητάς τους κυρίως λόγω ηλικίας και όχι κυρίαρχα λόγω φύλου. **Αυτός ο ισχυρισμός συνιστά μια επιπρόσθετη προκείμενη προπαραδοχή του παρόντος ερευνητικού εγχειρήματος.**

Στη θεωρητική τοποθέτηση του παρόντος έργου εξέχουσα θέση κατέχουν **οι περί οικογένειας θεωρήσεις** και **οι θεωρήσεις για το φύλο** καθώς και **οι προσεγγίσεις των σχέσεων φύλου** εντός του «οίκου» ή/και της συντροφικής σχέσης, καθώς, είναι γνωστή η λειτουργία της οικογένειας ως θεμελιώδους κοινωνικού και κοινωνικοποιητικού θεσμού «λόγω των βασικών λειτουργιών της, όπως η

αναπαραγωγική, η εκπαιδευτική, η οικονομική, η ψυχολογική λειτουργία, καθώς και η λειτουργία μέριμνας και πρόνοιας. Ο καθορισμός αυτών των λειτουργιών συνδέεται με τη διάκριση ανάμεσα στην ιδιωτική και τη δημόσια σφαίρα, με την οποία 'νομιμοποιείται' ο διαχωρισμός των πόλων, των χώρων και των χρόνων των γυναικών και των ανδρών».²

Έτσι, ακολουθήθηκε ένας ορισμός για την **ενδοοικογενειακή βία** ως οποιασδήποτε μορφής βίας κατά των γυναικών που εκδηλώνεται μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον, **εντός του 'οίκου'** αλλά και η υποκατηγορία **της βίας μεταξύ ερωτικών συντρόφων** (Intimate Partner Violence), ως βασική υποκατηγορία της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών (Domestic Violence), αλλά και της έμφυλης βίας (Gender-based Violence).

Τον προβληματισμό μας εμπλούτισαν τόσο οι **κλασσικές θεωρητικές θέσεις για το φύλο, όσο και οι φεμινιστικές αλλά και οι πλέον σύγχρονες**: Διερωτηθήκαμε για το ρόλο της γυναίκας ως «*προλετάριο του άνδρα*», για την πολιτική οικονομία της οικιακής εργασίας των γυναικών, για το ρόλο της οικογένειας (και των γυναικών εντός αυτής) στη διατήρηση ή και την ανασύσταση του κοινωνικού ιστού. Επίσης διερωτηθήκαμε για τη πρόσληψη της γυναίκας ως «τρόπαιο», ως «υπέρτατο δώρο, σύμβολο και αξία», για την κοινωνικο-ιστορικά κατασκευασμένη μεταφορά της οικιακής εργασιακής θέσης της γυναίκας αφενός «από το χωράφι (αποκλειστικά και μόνο) στη σκάφη» και αφετέρου στην αποκλειστική λειτουργία της «συναισθηματικής στήριξης των μελών». Διερωτηθήκαμε επίσης για το δομολειτουργικό καταμερισμό των ρόλων στην οικογένεια ο οποίος προσδίδει στον άνδρα - πατέρα τον εκτελεστικό ρόλο του συνδέσμου με την κοινωνία και του «κουβαλητή» των απαραίτητων υλικών αγαθών για τη διαβίωση της οικογένειας, ενώ η γυναίκα - μητέρα αναλαμβάνει τον

---

² Στρατηγάκη Μ., (2006), Το Φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής, Αθήνα. Μεταίχμιο, σελ. 56.

εκφραστικό ρόλο της φροντίδας των μελών της οικογένειας (παιδιών, ηλικιωμένων), βρίσκεται πιο κοντά στα παιδιά και έχει επιφορτιστεί με τις οικιακές εργασίες. Ιδιαίτερη σημασία αποδίδουμε στην πρόσληψη των ρόλων αυτών ως δομο-λειτουργικά απαραίτητων για την κοινωνικοποίηση των παιδιών αφού αυτά πρέπει να ταυτιστούν με το γονέα του ίδιου φύλου. Στο πλαίσιο αυτό μας απασχόλησε ιδιαίτερα θεωρητικά το ζήτημα των έμφυλων ιεραρχιών στο εσωτερικό της οικογένειας.³

Εξετάσαμε επίσης τόσο τη **θεωρία της συμβολικής διαντίδρασης ή αλληλόδρασης** αλλά και τη **συγκρουσιακή θεωρία** καθώς θεωρήσαμε πως μπορεί να μας ήταν χρήσιμες στην αναγνώριση τόσο ανταλλαγών προσωπικών, επικοινωνιακών αλλά και ανταλλαγών συμβολικού χαρακτήρα, που κατά περίπτωση μπορεί να δομούν τη συνεκτική δύναμη της οικογένειας. Κρίναμε επίσης ότι το συγκρουσιακό πρότυπο μπορεί να μας ήταν χρήσιμο στην αναγνώριση της ύπαρξης διαμάχης και ανταγωνισμού ανάμεσα στα μέλη της οικογένειας γύρω από αγαθά και εξουσίες και να εντοπίσουμε τυχόν τριβές μέσα στην οικογένεια λόγω **«διπλής σταδιοδρομίας»** ή δυσκολίας των συζύγων να προσαρμοστούν στις **«συμμετρικές οικογένειες»** που υποκαθιστούν τα παραδοσιακά οικογενειακά σχήματα.

Σταθήκαμε ιδιαίτερα στις **θεωρητικές προσεγγίσεις του δεύτερου φεμινιστικού κύματος** κατά τις οποίες η οικογένεια είναι ο πρωταρχικός χώρος άσκησης της ανδρικής εξουσίας, ως τόπος όπου οργανώνονται κοινωνικά η αναπαραγωγή του ανθρώπινου είδους, ο ανδρικός έλεγχος της σεξουαλικότητας των γυναικών και διαμορφώνονται οι ταυτότητες φύλου μέσω της κοινωνικοποίησης των παιδιών. Σταθήκαμε επίσης ιδιαίτερα σε θεωρήσεις από τα πεδία **της φαινομενολογίας**, η οποία προσέδωσε ιδιαίτερη αναλυτική έμφαση στον **ενσώματο εαυτό**, αλλά και του **μεταδομισμού**, ο οποίος έστρεψε την αναλυτική οπτική προς την επιτήρηση και ρύθμιση

---

³ Βλ. σχετικά Βιβλιογραφική Επισκόπηση παρόντος έργου.

των ατομικών και συλλογικών σωμάτων, στη σεξουαλικότητα, την αναπαραγωγή, την αρρώστια και την εργασία. Παράλληλα, υπό το πρίσμα των αναζητήσεων της **φεμινιστικής θεωρίας και της πολιτισμικής κριτικής** εξετάσαμε την πρόσληψη του φύλου ως «μιας ρευστής συναρμολόγησης κανονιστικών εννοιολογήσεων και πειθαρχικών ρυθμίσεων, συμβολικών αναπαραστάσεων, λογοθετικών σχηματισμών, ψυχικών παραστάσεων, εμπρόθετης δράσης και αγωνιστικών αναμετρήσεων όπου διακυβεύονται το νόημα και η εξουσία».⁴ Στη συνέχεια μας απασχόλησε η **εθνογραφική εξέταση** του έμφυλου λόγου περί υγείας και αρρώστιας (το «*σώμα – σε – φόρμα*») και η πολιτισμική εμπειρία της υγείας και της αρρώστιας η οποία επέφερε περαιτέρω ανανέωση σε έννοιες-κλειδιά όπως: *σώμα, ενσωμάτωση, σάρκα, συναίσθημα, εμπειρία, διαφορά, εξουσία*, τις οποίες εκλαμβάνει όχι σαν παγιωμένες και υποστασιοποιημένες οντότητες, αλλά σαν πολυεπίπεδες διαδικασίες κοινωνικής και πολιτισμικής νοηματοδότησης, πολιτικής διαπραγμάτευσης, ενεργού συμβολικής ερμηνείας και ψυχικής παράστασης.

Μας ενδιαφέρουν ιδιαίτερα **οι ανθρωπολογικές μελέτες οι οποίες επικεντρώνονται στη μελέτη της Ελλάδας** και του ευρύτερου χώρου της Μεσογείου και έχουν εξετάσει τα πολιτισμικά και ιστορικά συγκείμενα της αμφίσημης κοινωνικής κατασκευής της «φύσης» της γυναίκας βάσει των αναπαραγωγικών της λειτουργιών. Υπενθυμίζουμε ότι, όπως έχει τονιστεί και στη Βιβλιογραφική Επισκόπηση, στο συγκεκριμένο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο, η γυναικεία φύση εκλαμβάνεται ταυτόχρονα ως *ιερή και μιαρή, παρθενική και διαβολική, αγνή και βέβηλη*.⁵ Η *μιαρή*

---

⁴ Σχετική επισκόπηση στο Αθανασίου Α., (2004). Εδώ, σελ. 3. Βλ. Σχετικά και αναλυτικά, Βιβλιογραφική Επισκόπηση.

⁵ Campbell J., (1964). *Honour, Family and Patronage: A Study of Institutions and Moral Values in a Greek Mountain Community*. Oxford, Clarendon. Pre du Boulay J., (1984), "The Blood: Symbolic Relationships between Descent, Marriage, Incest Prohibitions and Spiritual Kinship in Greece", *Man* no 19, pp. 533-56. Also Dubisch J., eds, (1986), *Gender and Power in Rural Greece*. Princeton University Press. Loizos P., &

και επικίνδυνη φύση της γυναίκας αναχαιτίζεται και μετουσιώνεται μέσω της εκπλήρωσης του ιερού προορισμού της σύλληψης και τεκνοποίησης μέσα στο πλαίσιο της ετεροσεξουαλικής οικογένειας.

Περαιτέρω, σημαντική θεωρήσαμε την πρόσληψη του γυναικείου φύλου ως **«φύλο του τραύματος και της κοινωνικής οδύνης»**,⁶ όπου το φύλο σε συνδυασμό με άλλους άξονες οργάνωσης των σχέσεων εξουσίας όπως είναι η κοινωνική τάξη και η σεξουαλικότητα, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην εμπειρία, τη διαχείριση, αναπαράσταση, μνημειοποίηση, αλλά και πολιτική /επαγγελματική ιδιοποίηση και πραγματοποίηση της πολιτικής βίας και της συλλογικής οδύνης. Ενδιαφέρον εμφανίζει και η σχετική ανάλυση της Caruth η οποία έχει προσεγγίσει την εμπειρία του τραύματος μέσα από το μοντέλο της «αζήτητης εμπειρίας» (unclaimed experience),⁷ σύμφωνα με το οποίο το τραύμα σηματοδοτείται από την χρονική του καθυστέρηση, την αποτυχία του να αφήσει ίχνη με τα οποία θα μπορούσε άμεσα να αναπαρασταθεί και να απομνημονευτεί. Άλλωστε, όπως έχει εύστοχα παρατηρήσει η Butler η μελέτη της μελαγχολίας είναι η μελέτη των τρόπων με τους οποίους το ψυχικό και το κοινωνικό πεδίο παράγονται σε σχέση το ένα με το άλλο.⁸

Τέλος σημαντικό τμήμα του προβληματισμού μας καταλαμβάνει η εννοιολόγηση του **«κοινωνικού φύλου»**, αλλά και των **«ιδεολογιών φύλου»** οι οποίες έχουν διαβρώσει την «κουλτούρα της σιωπής» που έχει περιβάλει όλες τις μορφές βίας κατά των γυναικών και θεωρείται πως συμβάλλουν στην *απονομιμοποίηση της έμφυλης βίας*.⁹ Όπως τονίζεται, «οι ιδεολογίες φύλου λειτουργούν μέσω της ηγεμονίας και κυριαρχίας στη διαμόρφωση των συμπεριφορών ... (και) καθίστανται κυρίαρχες, μέσω

Papataxiarchis E., ed., (1991), *Contested Identities: Gender and Kinship in Modern Greece*, Princeton University Press.

⁶ Κατά την έκφραση της Αθανασίου (2004). Περισσότερο αναλυτικά στη Βιβλιογραφική επισκόπηση.

⁷ Caruth C., eds, (1995), *Trauma: Explorations in Memory*. Baltimore, Johns Hopkins University Press.

⁸ Butler J., (1997), *The Psychic Life of Power: Theories in Subjection*. Stanford, Stanford University Press, pp. 167.

⁹ Λιάπη κ. ά. (2016), σελ. 9.

της βίας ή του φόβου της βίας που αναγκάζει τα άτομα να συμμορφώνονται ή να συμφωνήσουν σε ορισμένες συμπεριφορές και πρακτικές. Η απονομιμοποίηση της βίας κατά των γυναικών, ως εκ τούτου, επιφέρει ριζική αλλαγή στις ηγεμονικές ιδεολογίες φύλου και τις αντιλήψεις των «νόμιμων» έμφυλων σχέσεων εξουσίας». ¹⁰

Σημαντική επίσης κρίναμε **την ιδεολογία, τον ορισμό και το περιεχόμενο του «σεξισμού»** ως το σύνολο των προκαταλήψεων και συμπεριφορών, οι οποίες θεωρούν το ένα εκ των δύο φύλων βιολογικά, ηθικά, διανοητικά και πνευματικά υποδεέστερο του άλλου, επιτρέποντας ή και θεσμοθετώντας τις εναντίον του συστηματικές διακρίσεις, αρνητικές ή φοβικές κρίσεις, φυσικούς περιορισμούς ή και εκδηλώσεις μίσους. ¹¹ Όπως τονίζεται, ο σεξισμός πηγάζει από την πεποίθηση ότι υπάρχει μια έμφυτη ανωτερότητα του ενός φύλου απέναντι στο άλλο, στηρίζεται στη βιολογική διαφοροποίηση των φύλων και παράγει διακρίσεις στην κοινωνική συμπεριφορά τους. Ουσιαστικά, υποδηλώνει την *ανδρική ανωτερότητα και υπεροχή έναντι της γυναικείας κατωτερότητας*. Η *ανωτερότητα των ανδρών* απορρέει από την πεποίθηση ότι οι άνδρες είναι περισσότερο *δυνατοί και έξυπνοι*. Όταν η άνιση μεταχείριση παίρνει τη μορφή της *συστηματικής κακομεταχείρισης, εκμετάλλευσης και αδικίας*, τότε αυτό γίνεται *κοινωνική καταπίεση*. ¹² Ο σεξισμός μπορεί επίσης να αναφέρεται σε οποιαδήποτε ή/και σε όλες τις διαφοροποιήσεις που βασίζονται στο φύλο ή τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Κατά τη βιβλιογραφία ο σεξισμός μπορεί να εντοπιστεί σε τρεις λεπτά διαφοροποιημένες αντιλήψεις και στάσεις:

- Με όρους ανωτερότητας: *Το ένα φύλο είναι ανώτερο του άλλου.*

¹⁰ Λιάπη κ. ά., (2016), σελ. 12-13.

¹¹ Πηλαβάκη Α., επ., (2016), Σεξισμός, μια αφανής πραγματικότητα, Επιτροπή Ισότητας των Φύλων στην Απασχόληση και την Επαγγελματική Εκπαίδευση, Κύπρος, σελ. 4.

¹² Marger M.N., (1999). Social inequality: Patterns and processes, California, Mayfield Publishing Company. Πηλαβάκη Α., (2016), σελ. 8.

- Με όρους διαφοράς: *Οι άντρες και οι γυναίκες είναι πολύ διαφορετικοί και αυτό πρέπει να αντανακλάται έντονα στην κοινωνία, τη γλώσσα, τα σεξουαλικά δικαιώματα και τον νόμο.*
- Με όρους συναισθημάτων που υπογραμμίζουν αντιλήψεις και υπαγορεύουν στάσεις και συμπεριφορές: *Το μίσος απέναντι στις γυναίκες (μισογυνισμός) ή το μίσος απέναντι στους άντρες (μισανδρισμός).¹³*

Επιπρόσθετα, το παρόν έργο έχει ως αντικείμενο την ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών ως σύνθετο κοινωνικο-πολιτισμικό φαινόμενο, το οποίο εμφανίζεται ή/και διαμορφώνεται, μεταξύ άλλων, και από **τις κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα τα οποία συντελούν στην κατασκευή, ανα-κατασκευή και ερμηνεία του**. Ως εκ τούτου ο θεωρητικός προβληματισμός του έργου κυρίως επικεντρώνεται στις σχετικές κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα που περιβάλλουν αλλά και προσδιορίζουν το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών τόσο από τους *επαγγελματίες του χώρου* αλλά και του *ημερήσιου Τύπου*.

Στο παρόν έργο βασιστήκαμε στον ορισμό των **συλλογικών αναπαραστάσεων** όπως αυτές σημασιοδοτήθηκαν από τον Durkheim¹⁴ και, **των κοινωνικών απαραστάσεων**, όπως αυτές σημασιοδοτήθηκαν από τη **θεωρία των κοινωνικών αναπαραστάσεων** η οποία θεμελιώθηκε και αναπτύχθηκε αρχικά από τον Serge Moscovici.¹⁵ Η διάκριση είναι ουσιώσης διότι η κοινωνιολογική σκέψη του Durkheim

¹³ Πηλαβάκη Α., (2016), σελ. 8.

¹⁴ Ενδεικτικά, Pickering W. S. F., (2014), Durkheim and Representations, Routledge. Nemedi D., (1995), Collective Consciousness, Morphology, and Collective Representations: Durkheim's Sociology of Knowledge, 1894–1900, Research Article.

<https://doi.org/10.2307/1389261>

¹⁵ Βλ. σχετικά Βιβλιογραφική Επισκόπηση.

βασίζεται στην υπόθεση ότι ο κόσμος δεν μπορεί να είναι γνωστός από μόνος του, αλλά μόνο μέσω (ανα)παραστάσεων. Ο Durkheim θεώρησε τις συλλογικές παραστάσεις ως ένα *βασιλείο κοινωνικών γεγονότων*. Οι συλλογικές αναπαραστάσεις είναι έννοιες, ιδέες, κατηγορίες και πεποιθήσεις που δεν ανήκουν σε μεμονωμένα άτομα, αλλά αντ' αυτού είναι προϊόν μιας *κοινωνικής συλλογικότητας*. Κατά τον Moscovici, η *κοινωνική αναπαράσταση είναι ένας ειδικός τρόπος σκέψης που μέσω του οποίου καλλιεργούνται συμπεριφορές και επικοινωνίες μεταξύ των ατόμων*. Η αναπαράσταση είναι ένα οργανωμένο σύνολο γνώσεων και μία από τις ψυχικές δραστηριότητες που επιτρέπει στους ανθρώπους να συλλάβουν τη φυσική και κοινωνική πραγματικότητα. Οι αναπαραστάσεις προστίθενται σε μια ομάδα ή μια σχέση κοινωνικής ανταλλαγής, απελευθερώνουν τις δυνάμεις της φαντασίας.¹⁶ Έτσι, οι αναπαραστάσεις α) ερμηνεύουν και δομούν την πραγματικότητα: η κατανόηση του κόσμου προϋποθέτει την ερμηνεία αυτού που μας είναι ήδη γνωστό και την επεξεργασία της δικής μας ερμηνείας της πραγματικότητας (αναπαραστάσεις). β) Καθοδηγούν τις συμπεριφορές: οι διάφορες αποφάσεις που λαμβάνουν οι άνθρωποι επηρεάζονται από τις αναπαραστάσεις που δημιουργήθηκαν για το εκάστοτε κοινωνικό αντικείμενο. γ) Δημιουργούν προσωπικές και ομαδικές ταυτότητες.

Στο πλαίσιο του παρόντος έργου με τον όρο **«κοινωνική αναπαράσταση»** εννοούμε **ένα σύνολο εννοιών, δηλώσεων και εξηγήσεων που προέρχονται από την καθημερινή ζωή κατά τη διάρκεια της διατομικής επικοινωνίας. Είναι το ισοδύναμο των μύθων και των συστημάτων πεποιθήσεων των παραδοσιακών κοινωνιών**. Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις νοούνται ως ένα μέσο αναγνώρισης, κατανόησης και επικοινωνίας αυτών που ήδη γνωρίζουμε. Οι αναπαραστάσεις ισοδυναμούν με τις

---

¹⁶ Moscovici, S. (1981). On Social Representations. In J. Forgas (Ed.), Social Cognition: perspectives on everyday understanding (pp. 181-210). New York, Academic Press. Διαθέσιμο στο: https://www.researchgate.net/publication/335241052_On_Social_Representations επίσης στο Moscovici, S. (2017). *Το σκάνδαλο της κοινωνικής σκέψης. Κείμενα για τις κοινωνικές αναπαραστάσεις*. Αθήνα: Πεδίο.

εικόνες και τα νοήματα, πιο συγκεκριμένα, εξισώνουν κάθε εικόνα με μια ιδέα και κάθε ιδέα με μια εικόνα. Η γλώσσα, όταν μεταφέρει αναπαραστάσεις είναι κατά το ήμισυ τοποθετημένη μεταξύ αυτού που λέγεται «γλώσσα της παρατήρησης και γλώσσα της λογικής». Μελετώντας τις κοινωνικές αναπαραστάσεις μιας ομάδας πληθυσμού που μας ενδιαφέρει, μπορούμε να έχουμε μια εικόνα της συμπεριφοράς των ατόμων αυτών, αλλά να συμπεριλάβουμε παράλληλα και τους κοινωνικο-ψυχολογικούς παράγοντες οι οποίοι την έχουν καθορίσει.¹⁷

Παράλληλα, για να γίνει το άγνωστο, γνωστό, ενεργοποιούνται δύο μηχανισμοί σκέψης και νοηματοδότησης με βάση τη **μνήμη** και τα **προκαθορισμένα συμπεράσματα**. Αυτοί οι μηχανισμοί κάνουν το άγνωστο οικείο, ο πρώτος μεταφέροντάς το στη δική μας συγκεκριμένη σφαίρα όπου μπορούμε να το συγκρίνουμε και να το ερμηνεύσουμε και ο δεύτερος αναπαράγοντάς το, μεταξύ των πραγμάτων που μπορούμε να δούμε και να αγγίξουμε και έτσι να το ελέγξουμε.

Στο παρόν έργο η έννοια της κοινωνικής αναπαράστασης συνδέεται, όπως άλλωστε υποδεικνύει και η θεωρία, με την **έννοια των στερεοτύπων**. Μας ενδιέφερε ιδιαίτερα να αποκωδικοποιήσουμε **τη μεταβίβαση στερεοτύπων και την ανάγνωση της αλυσίδας μεταβίβασης στερεοτύπων**. Μας ιδιαίτερα να εντοπίσουμε τη σύνδεση των στερεοτύπων με **προκαταλήψεις (prejudices) και διακρίσεις**. Στο πλαίσιο αυτό, στο παρόν έργο αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στις **στερεοτυπικές προσλήψεις των ίδιων των επαγγελματιών** οι οποίοι *αρμοδίως* χειρίζονται μορφές εκδήλωσης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών. Όπως έχει εκτεθεί στη βιβλιογραφική επισκόπηση συχνά οι ίδιοι οι επαγγελματίες *υποφέρουν* από

---

¹⁷ Ιωαννίδη-Καπόλου, Ε. (1999). Οι Κοινωνικές Αναπαραστάσεις της σεξουαλικής συμπεριφοράς στην αντιμετώπιση του Aids. Η εφαρμογή πειραματικών μεθόδων. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 100. 195-213. doi:<https://doi.org/10.12681/grsr.757>

ΙΠΕ - ΕΚΚΕ
Κοινωνικές Αναπαραστάσεις, Πεποιθήσεις και Στερεότυπα για τη Ενδοοικογενειακή Βία
κατά των Γυναικών
ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

συγκροτημένες ήδη αναπαραστάσεις και *φέρουν* στερεοτυπικές προσλήψεις του φαινομένου. Έτσι, η αναγνώριση και η *ανάγνωση* των σχετικών στερεοτύπων συνιστά κεντρικό ερευνητέο θέμα στην παρούσα έρευνα, καθώς και οι πεποιθήσεις, η αντίληψη για τους άλλους δημιουργείται από τα στερεότυπα που έχουμε γι' αυτούς. Τη στιγμή που οι κοινωνικές αναπαραστάσεις δημιουργούνται σε συγκεκριμένα κοινωνικο-πολιτισμικά περιβάλλοντα και, ως εκ τούτου είναι και ιστορικά προσδιορισμένες μεγάλη σημασία αποδίδεται στο πλαίσιο του παρόντος έργου στη ***σχέση κοινωνικών αναπαραστάσεων και «μνήμης» ή «λήθης»***, η οποία συνήθως εντοπίζεται σε θέματα ***«ταμπού»***.

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

A) Εκπρόσωποι του συστήματος άσκησης επίσημου κοινωνικού ελέγχου

A.1. Ο λόγος των δικαστικών λειτουργιών

Με τις αναπαραστάσεις, τις απόψεις και τις ιδέες που διατυπώνουν σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών, οι δικαστικοί λειτουργοί επιχειρούν μια κοινωνική ερμηνεία της πραγματικότητας του φαινομένου, ενώ παράλληλα συμβάλλουν και στην κατασκευή του. Μέσα από το λόγο τους σχετικά με τα περιστατικά στα οποία επιλέγουν να αναφερθούν, την εικόνα που έχουν διαμορφώσει για τα θύματα και τους θύτες, τους φορείς με τους οποίους συνεργάζονται και τις αιτίες στις οποίες οφείλεται η εμφάνιση του φαινομένου, αναδεικνύονται στάσεις και πεποιθήσεις τους που άλλοτε αναπαράγουν¹⁸ τα έμφυλα στερεότυπα και άλλοτε στέκουν κριτικά απέναντί τους. Αναφορικά με τα στερεότυπα αξίζει να σημειωθούν τα εξής: Αν και οι αποφάσεις των δικαστικών λειτουργιών όπως και των άλλων φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, καθορίζονται πρωταρχικά από το νόμο και τους επαγγελματικούς κανόνες δεν καλύπτουν όλο το φάσμα των προβλημάτων και δραστηριοτήτων με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι. Το εναπομείναν, στη διακριτική τους ευχέρεια, ελεύθερο τμήμα καλύπτεται και από θεωρίες της καθημερινότητας (συχνά απλουστευτικές)¹⁹ που σκοπό έχουν να διευκολύνουν την πρακτική αντιμετώπιση των προβληματικών καταστάσεων.

---

¹⁸ Τσίγκανου Ι., Κάββουρα Θ., κ.ά. (2020), *Βιβλιογραφική Επισκόπηση, Ερευνητικό Έργο Κοινωνικές Αναπαραστάσεις, Πεποιθήσεις και Στερεότυπα για την Ενδοοικογενειακή Βία κατά των Γυναικών στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, σελ. 210-485.

¹⁹ Λαμπροπούλου Ε., (1997), *Η Κατάσταση της Κοινωνικής Πραγματικότητας και τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα, σελ. 84-87.

Μέσα από το λόγο των δικαστικών λειτουργιών αποκαλύπτονται οι ακόλουθες αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα αναφορικά με τη γυναίκα θύμα ενδοοικογενειακής βίας και το σύζυγο ή σύντροφο δράστη.

Στις αναπαραστάσεις των δικαστικών λειτουργιών διαγράφεται η εικόνα της **γυναίκας θύματος** μέσα από τα περιστατικά που οι ίδιοι έχουν διαχειριστεί. Πρόκειται για γυναίκες που καταφεύγουν στη δικαιοσύνη μετά από πολυάριθμα επεισόδια ενδοοικογενειακής βίας ή και μετά από μακροχρόνια κακοποίησή τους, κυρίως όταν θεωρήσουν ότι κινδυνεύουν οι ίδιες ή τα παιδιά τους. Έτσι αναδεικνύονται οι εικόνες της γυναίκας **ενοχοποιημένου θύματος**, που ανέχεται την κακοποίηση με κυρίαρχα χαρακτηριστικά την αδύναμη προσωπικότητα που δεν τους δίνει τη δύναμη ν' αντιδράσουν, τη χαμηλή αυτοπεποίθηση, τη μειονεκτική θέση που βάζουν τον εαυτό τους γιατί πιστεύουν ότι αξίζουν αυτή τη συμπεριφορά και αυτοενοχοποιούνται. Ο δε εθισμός στην κακοποίηση τις κάνουν να ζουν στην αυτολύπηση, το περιθώριο και τη ντροπή. Αναφέρονται ωστόσο και κάποιες περιπτώσεις γυναικών που είναι επαγγελματικά επιτυχημένες και δυναμικές στον έξω κόσμο αλλά στο σπίτι τους επιτρέπουν στον εαυτό τους να υφίστανται βία. Επίσης αναδεικνύεται η εικόνα του **στωικού θύματος**, που επιδεικνύει μια «ανωτερότητα» γιατί έχει μικρά παιδιά, του **εξαρτημένου θύματος**, στις περιπτώσεις που το θύμα δεν εργάζεται και είναι οικονομικά εξαρτημένο από το δράστη, αν και υπάρχουν και περιπτώσεις που η εξάρτηση δεν είναι οικονομική αλλά καθαρά συναισθηματική, του **απληροφόρητου θύματος**, που προέρχεται συνήθως από χαμηλά στρώματα, χωρίς μόρφωση και δεν γνωρίζει ότι δικαιούται προστασία, αλλά και του **ψευδόμενου θύματος** που καταθέτει ψευδείς κατηγορίες εναντίον του συζύγου για να επιτύχει καλύτερη διαπραγμάτευση εν όψει διαζυγίου σχετικά με τη διατροφή και την επιμέλεια των παιδιών. Σε πολλές περιπτώσεις είναι συχνό το φαινόμενο της υπαναχώρησης των γυναικών θυμάτων,

όταν η υπόθεση έχει φτάσει στο ακροατήριο και επιχειρούν να ανακαλέσουν την κατάθεσή τους για να μην τιμωρηθεί ο δράστης.

Στις αναπαραστάσεις των δικαστικών λειτουργιών διαγράφεται και η **εικόνα του συζύγου ή συντρόφου δράστη**. Τα χαρακτηριστικά του δράστη προσανατολίζονται κυρίως προς δύο κατευθύνσεις: Το ψυχολογικό προφίλ του και το κοινωνικό περιβάλλον απ' όπου προέρχεται. Σχετικά με το ψυχολογικό του προφίλ, ο δράστης χαρακτηρίζεται ως «ψυχοπαθολογική περίπτωση», άνθρωπος νευρικός χωρίς φραγμούς και όρια στο θυμό του, άτομο με χαμηλή αυτοεκτίμηση και φοβικά σύνδρομα, άτομο που δειλιάζει μπροστά στο δυναμισμό της γυναίκας. Στα κοινωνικά χαρακτηριστικά των δραστών κυριαρχεί η πεποίθηση ότι οι ίδιοι είναι θύματα κακοποιητικού περιβάλλοντος, ή/και ουσιοεξαρτημένα άτομα ενώ κάποιοι προέρχονται από πολιτισμικά και θρησκευτικά περιβάλλοντα όπου νομιμοποιείται η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών.

Ως προς **τους λόγους εκδήλωσης του φαινομένου** οι δικαστικοί λειτουργοί *ευθυγραμμίζονται* με πορίσματα της σχετικής βιβλιογραφίας ότι για το φαινόμενο αυτό ευθύνεται η πατριαρχική δομή της κοινωνίας και οι έμφυλες ανισότητες. Αιτία της Ενδοοικογενειακής Βίας κατά των γυναικών δεν είναι η σύγκρουση ανάμεσα στα εμπλεκόμενα πρόσωπα αλλά η επιθυμία του άνδρα, όχι απλά να καθυποτάξει αλλά να θέσει υπό την ολοκληρωτική κυριαρχία του τη γυναίκα, εκδηλώνοντας μια αυταρχική συμπεριφορά που θα του δώσει την αίσθηση της παντοδυναμίας μέσα στη σχέση.²⁰ Σε ατομικό επίπεδο οι αιτίες περιλαμβάνουν: τις ψυχιατρικές διαταραχές και τα ψυχολογικά προβλήματα, τον αλκοολισμό, την ανοχή εκ μέρους του θύματος, την ερωτική αντιζηλία, την εκδίκηση, την προκλητική συμπεριφορά του θύματος, την

---

²⁰ Μπούνα Α., Παπάνης Ε., (2020), *Αόρατα Όρια. Οδηγός συμβουλευτικής για την αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών*, Ηδυπέια, σελ. 42.

επιμέλεια των παιδιών και την επικοινωνία τους και με τον πατέρα μετά από διαζύγιο, τις οικονομικές διαφορές, πιέσεις στον εργασιακό χώρο, την έλλειψη παιδείας. Σε κοινωνικό επίπεδο οι αιτίες που αναφέρονται είναι τα βιώματα της παιδικής ηλικίας μέσα στην οικογένεια, η έλλειψη αξιών και ο υλιστικός τρόπος ζωής, η συνεχής προβολή της βίας από την τηλεόραση, η διαφορετική κουλτούρα των κοινωνικών ομάδων που η κοινωνική θέση της γυναίκας είναι κατώτερη. Τονίστηκε και η αυξημένη συχνότητα του φαινομένου ενδοοικογενειακής βίας *«σε κλειστές, μικρές κοινωνίες της επαρχίας»* όπου η προσκόληση σε απηρχαιωμένα έμφυλα στερεότυπα είναι μεγάλη.

Οι **πεποιθήσεις** σχετικά με τους λόγους που δεν χωρίζουν τα θύματα ώστε να βγουν από την κακοποιητική σχέση είναι ότι: φοβούνται για την επικινδυνότητα του δράστη, παραμένουν στο γάμο για τα παιδιά, από ντροπή, αναπαράγοντας τις έμφυλες προσδοκίες για το *«τι θα πει ο κοινωνικός περίγυρος»*, *«Τι θα πουν οι γονείς και η κοινωνία»*. Αλλά και η πεποίθηση ότι *«κάποιες γυναίκες δύσκολα βγαίνουν από πλούσιους γάμους. Θεωρούν επίτευγμα το κοινωνικό status που τους προσφέρει ένας πλούσιος σύζυγος»*. Σχετικά με τις κοινωνικές τάξεις, το στερεότυπο ότι το φαινόμενο της Ενδοοικογενειακής Βίας κατά των γυναικών αφορά στα χαμηλά κοινωνικά στρώματα, αν και συνεχίζει να αναφέρεται εντούτοις έχει πλέον διαρραγεί. Επίσης, σύμφωνα με τις πεποιθήσεις των συμμετεχόντων/χουσών στην έρευνα δικαστικών λειτουργών δεν υπάρχει διαφορά στον τρόπο που, κατά την αρμοδιότητά τους, διαχειρίζονται τα αδικήματα ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών οι άνδρες και οι γυναίκες δικαστικοί λειτουργοί γιατί κατ' αρχήν όλοι προτάσσουν την εφαρμογή του νόμου. Ωστόσο οι μισοί/σές πιστεύουν ότι υπάρχουν έμφυλες διαφορές στον τρόπο της πρόσληψης του φαινομένου.

Συμπερασματικά οι αναπαραστάσεις των δικαστικών λειτουργών διαμορφώνονται ανάλογα με τα περιστατικά που αντιμετωπίζουν κατά την άσκηση των

καθηκόντων τους καθώς και τον τρόπο που τα ερμηνεύουν και τα αντιλαμβάνονται αφ' ενός μεν μέσα από το φίλτρο του νόμου αφ' ετέρου δε τις προσωπικές τους προσλαμβάνουσες και κοινωνικά κατασκευασμένες θεωρήσεις. Οι εισαγγελείς προσλαμβάνουν το ρόλο τους όχι μόνον ως διωκτικό αλλά και κοινωνικό (με την συμβουλευτική καθοδήγηση που ασκούν στο Τμήμα ακροάσεων) καθώς και την συμβολή τους στην ειρηνική διευθέτηση των ενδοοικογενειακών διαφορών (με την εξωδικαστική διαδικασία της Ποινικής Διαμεσολάβησης). Ωστόσο συχνά διακατέχονται από απογοήτευση και ματαίωση όταν το ίδιο πρόσωπο εμφανίζεται μπροστά τους για το ίδιο αδίκημα ενδοοικογενειακής βίας ξανά και ξανά. Οι περισσότεροι δικαστικοί λειτουργοί κατέληγαν ότι το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών δεν αντιμετωπίζεται μόνο με κατασταλτικά μέσα. Ότι είναι ένα κοινωνικό-πολιτισμικό φαινόμενο για το οποίο δεν αρκούν οι ποινικές κυρώσεις. Δεν αρκεί η άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου αλλά χρειάζεται η κοινωνική αποδοκιμασία για μη ανοχή παρόμοιων συμπεριφορών, μέσα από την ενεργοποίηση του άτυπου κοινωνικού ελέγχου, που μακροχρόνια θα εσωτερικευθεί από τις νεώτερες γενιές. Μέσα από τις αναπαραστάσεις των δικαστικών λειτουργιών αναδύονται εικόνες και πεποιθήσεις που άλλοτε αναπαράγουν τα έμφυλα στερεότυπα και άλλοτε στέκονται κριτικά απέναντί τους. Το νέο νομοθετικό πλαίσιο για την εδοοικογενειακή βία και η σύγχρονη εμπειρία έχει επηρεάσει το «βλέμμα» τους πάνω στις ενδοοικογενειακές σχέσεις και σηματοδοτεί μια μετάβαση προς μια νέα κατάσταση που ωστόσο δεν έχει ακόμα εδραιωθεί. Βρίσκονται σ' ένα μεταβατικό στάδιο, εκφράζοντας κάποιες φορές και αντιφατικές αντιλήψεις, μεταξύ παραδοσιακών απόψεων για τις ενδοοικογενειακές σχέσεις από τη μία πλευρά, και σύγχρονων έμφυλων προτύπων από την άλλη. Είναι όμως αρκετά έως πολύ υποψιασμένοι για τις επερχόμενες κοινωνικές αλλαγές,

ιδιαίτερα οι γυναίκες εισαγγελείς και οι νεώτεροι σε ηλικία δικαστικοί λειτουργοί ανεξαρτήτως φύλου.

A.2. Ο λόγος των Αστυνομικών

Ως προς το χειρισμό και την αντικετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών το Αστυνομικό Σώμα βρίσκεται - κατά το χρόνο της έρευνας - σε σημείο μετασχηματισμού και αλλαγής των σχετικών προσλήψεων, πεποιθήσεων, στάσεων και αντιλήψεων προς την κατεύθυνση της *κατανόησης των έμφυλων διακρίσεων και της σημασίας του φύλου*. Στην αλλαγή αυτή φαίνεται πως έχουν συντελέσει σχετικές εκπαιδεύσεις, μετεκπαιδεύσεις και σεμινάρια αλλά και οι ευρύτερες καμπάνιες ευαισθητοποίησης του κοινού, όπως και η ίδρυση και λειτουργία των νέων Τμημάτων (Γραφείων) με τη σχετική δραστηριοποίησή τους και τις πρωτοβουλίες τους. Βέβαια, ακόμη, το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας *εκλαμβάνεται στη συνολική νομική εννοιολόγησή του κατά τους νομικούς ορισμούς*. Ανάγλυφα διαγράφεται στις προσλήψεις των Αστυνομικών η αναπαραστάση του ρόλου του Αστυνομικού πρώτης γραμμής ως *συμπαραστάτη, προστάτη, συμβούλου, υποστηρικτή αλλά και τιμωρού*. Με τον τρόπο αυτό αναδεικνύεται υπόρρητα η «*διαπάλη εξουσιών*», της εξουσίας του «άντρα» κατά το πατριαρχικό πρότυπο και της εξουσίας του κράτους ως προληπτικο-κατασταλτικού μηχανισμού προστασίας αλλά και υποστήριξης των πλέον ευάλωτων.

Διαπιστώνονται, δηλαδή, αφενός αναπαραστάσεις και στερεότυπα τα οποία σχετίζονται με τη διάκριση κατά φύλο αλλά κυρίως αναπαραστάσεις και στερεότυπα τα οποία σχετίζονται με τη *θεμελιώδη διαίρεση ανάμεσα σε εξουσιαστές και*

*εξουσιαζόμενους, όπου οι ιεραρχίες φύλου διαδραματίζουν μια βασική μεν αλλά δευτερεύουσα μεταβλητή αναφορικά στην άσκηση των εξουσιαστικών μηχανισμών ελέγχου. Εξίσου θεμελιώδης είναι η πρόσληψη του Αστυνομικού Σώματος στην υπηρεσία του κοινωνικού σώματος αλλά και του σώματος. Η αντίστιξη Αστυνομικό Σώμα – κακοποιημένο γυναικείο σώμα αλλά και η αντίστιξη της δύναμης όπως αυτή εκφράζεται με το Αστυνομικό Σώμα απέναντι στο ανδρικό σώμα εκφράζονται υπόρρητα αλλά συχνά στις συζητήσεις. Ωστόσο, το πρωτεύον επίδικο είναι ποιός ασκεί τελικά την εξουσία, είτε εντός, είτε εκτός του «οίκου», στην κοινωνία και την πολιτεία ευρύτερα. Ως προς αυτό η Αστυνομία συνιστά Αρχή η οποία όμως σέβεται απόλυτα το «άσυλο της κατοικίας», την ιδιωτικότητα γενικά, πλην όμως, διαβλέπει μια δυστοκία στην εκπλήρωση των καθηκόντων της εξαιτίας ακριβώς αυτής της «μυστικότητας του οίκου» στην περίπτωση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας όπου το *απαραβίαστο του 'οίκου'* ενδεχόμενα συνεπάγεται κινδύνους τόσο για τη δίωξη του εγκλήματος όσο και για τις γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας.*

Το κεντρικό αφήγημα των ερωτώμενων Αστυνομικών συγκροτείται γύρω από την εναρκτήρια αναφορά, «*οι υποθέσεις που φθάνουν σε μας...*». Αυτό σημαίνει, όπως άλλωστε εκφράστηκε και ρητά πλειστάκις, ότι πολλές άλλες περιπτώσεις άσκησης ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών στη χώρα δεν φτάνουν ούτε στα «αυτιά», ούτε στα «σκαλιά» των αστυνομικών τμημάτων. Αυτό οφείλεται, κατά τους/τις ερωτώμενους/νες, στο γεγονός ότι, όσοι/σες έχουν τα μέσα, οικονομικά, μόρφωση, στήριξη κ.λπ. δεν προσφεύγουν στην Αστυνομία για την επίλυση ενδο-οικογενειακών συγκρούσεων. Επιζητούν άλλους τρόπους, ενδεικτικά, λύση του γάμου ή της συμβίωσης. Έτσι, η Αστυνομία επιλαμβάνεται των υποθέσεων των «*φτωχών και καταφρονεμένων*», υποθέσεων «*ήδη γνωστών*». Εκ του γεγονότος αυτού οι σχετικές αναπαραστάσεις των Αστυνομικών συγκροτούνται γύρω από μια ιδιοσυστασιακή

εκδήλωση χαρακτηριστικών του φαινομένου η οποία απαντάται στα μικρο-μεσαία και χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα, αν και διάχυτη είναι η αντίληψη πως το φαινόμενο εκδηλώνεται «και στα καλύτερα σπίτια».

Ως προς τις μορφές της ενδοοικογενειακής βίας, ενώ, διάχυτη είναι η **πεποίθηση** πως όλες οι μορφές απαντώνται και σε όλα τα κοινωνικο-οικονομικά στρώματα, οι Αστυνομία επιλαμβάνεται υποθέσεων οι οποίες αφορούν τους λιγότερο «προνομιούχους», συνήθως συμβάντα εντός του 'οίκου' των χαμηλότερων κοινωνικο-οικονομικών στρωμάτων, ανθρώπων χαμηλής μόρφωσης, απασχολούμενων στη γεωργία, στις οικοδομές, υποαπασχολούμενων, ή/και ανέργων, γυναικών θυμάτων που δεν εργάζονται και δεν διαθέτουν αυτοτελή οικονομικά μέσα επιβίωσης και που συνήθως διαμένουν στο σπίτι ιδιοκτησίας του άνδρα συζύγου/συντρόφου. Σε αυτές τις οικογένειες ή τις σχέσεις που συνήθως σημαίνονται από τη 'φτώχεια' και την 'εκμετάλλευση' διαπιστώνονται συνήθως οι μορφές της σωματικής βίας (απλής ή και βαρειάς σωματικής βλάβης), της απειλής (βλ. ψυχολογική βία) και της εξύβρισης (βλ. φραστική- λεκτική βία), η οποία δεν διώκεται ποινικά «*αν και θα έπρεπε, ιδίως, η 'έργω εξύβριση'*». Οι περιπτώσεις της σεξουαλικής βίας και ιδίως του βιασμού εντός γάμου εμφανίζονται σπάνια και όταν αυτό συμβεί επιλαμβάνονται τα Τμήματα Ασφαλείας, λόγω της βαρύτητας των αδικημάτων. Μέσα στο πλαίσιο αυτό διαγράφονται και οι συναφείς **αναπαραστάσεις** των Αστυνομικών ως προς τη φαινομενολογία της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών. Κυρίαρχο χαρακτηριστικό του φαινομένου είναι η κατά των γυναικών θυμάτων άσκηση σωματικής βίας και κακοποίησης η οποία «*βαίνει κλιμακούμενη*» εαν δεν στυλιτευτεί από την πρώτη στιγμή και μπορεί να οδηγήσει «*ακόμη και στο θάνατο του θύματος*». Τα περιστατικά, ως προς τη βαρύτητά τους κυμαίνονται από πρόκληση ελαφριάς σωματικής βλάβης «*μώλωπες*», «*εκδορές*», μέχρι και πρόκληση βαρειάς ή και θανατηφόρου βλάβης, που απαιτεί σοβαρή

νοσηλεία. Σημαντική συχνότητα καταγράφουν οι εκβιασμοί και οι απειλές, η ψυχολογική βία σε βάρος της ζωής και της σωματικής ακεραιότητας ή και της ασφαλούς διαβίωσης των γυναικών θυμάτων. Σύζυγοι αλλά και παιδιά (κατά κύριο λόγο αγόρια) συχνά προσφεύγουν στον εκφοβισμό της συζύγου αλλά και της μητέρας με ποικίλους τρόπους και μέσα. Σύζυγοι και σύντροφοι συχνά επιδιώκουν την απομόνωση της γυναίκας συζύγου και συντρόφου από τους οικείους της, το κοινωνικό περιβάλλον, φίλιες και συναναστροφές. Περιστατικά πλήρους εγκλεισμού σε κάποιο δωμάτιο του σπιτιού επίσης περιέχονται στα βιβλία συμβάντων. Πρώην σύζυγοι, πρώην σύντροφοι επιδίδονται στην ανεπιθύμηση και απόλυτα ψυχοφθόρα πρακτική της παρακολούθησης. Στόχος είναι η καλλιέργεια φόβου, άγχους και ανησυχίας στις γυναίκες θύματα έτσι ώστε να μην μπορούν να προχωρήσουν τη ζωή τους, μετά την εκ μέρους τους «απόρριψη» του πρώην συζύγου ή συντρόφου. Σπάνιες είναι οι περιπτώσεις που οι γυναίκες θύματα αναφέρουν σεξουαλική θυματοποίησή τους εντός του οίκου. Οι Αστυνομικοί πρώτης γραμμής, συνήθως άνδρες, πιστεύουν ότι *«και να συμβαίνει... δύσκολα θα το αναφέρουν σε μας»*. Συνήθης είναι και η προσφυγή στην Αστυνομία γυναικών θυμάτων οικονομικής βίας, κυρίως λόγω παραβίασης της απόφασης προς υποχρέωση διατροφής, ή για παραβιάσεις που σχετίζονται με την επιμέλεια των παιδιών. Αυτές οι μορφές βίας τείνουν να γίνουν ρουτίνα. Αναπαραστάσεις βίας και κακοποίησης γυναικών προέρχονται και από περιστατικά (λίγες περιπτώσεις) που υποπίπτουν στην αντίληψη των Αστυνομικών Αρχών ή καταγγέλλονται από τα ίδια τα θύματα που ανήκουν σε συγκεκριμένες πολιτισμικά διαφοροποιημένες κατηγορίες πολιτών, όπως, ενδεικτικά, οι Ρομά ή αλλοδαποί μουσουλμάνοι. Στις περιπτώσεις αυτές η ασκούμενη βία είναι συγκριτικά *«πιό βαρειά»*, συνδυαστική, λιγότερο ορατή και δυσκολότερα αντιμετωπίσιμη, λόγω της *«υποδεέστερης θέσης της γυναίκας»* σε διαφοροποιημένα πολιτισμικά πρότυπα ζωής

και κοινωνικής οργάνωσης αλλά και της επιρροής της θρησκείας που και τα δύο «εμποδίζουν τη ρήξη της κακοποιημένης γυναίκας με την οικογένεια ή τη φυλή».

Αναφορικά με τις **αναπαραστάσεις της γυναίκας ως θύματος** διακρίνουμε τις εξής κατηγοριοποιήσεις: *Η γυναίκα ως αδύναμο θύμα. Η γυναίκα ως θύμα εκμετάλλευσης. Η γυναίκα ως θύμα χειραγώγησης.* Επίσης αναγνωρίζουμε την αναπαράσταση της γυναίκας ως το *φοβισμένο, κατατρομαγμένο θύμα, το επιφυλακτικό θύμα, το θύμα της σιωπής, αναπαραστάσεις που υπερτερούν στις σχετικές αφηγήσεις.* Διακρίνουμε επίσης εικόνες όπως η *γυναίκα ως χειριστικό θύμα (ωφελιμιστική άποψη, αρχετυπική θρησκευτική πρόσληψη της γυναίκας ως Εύας - η πονηρή γυναίκα που εξαπατά), η δασκαλεμένη γυναίκα.* Διακρίνουμε όμως και τη *γυναίκα θύμα της ντροπής και της ταπείνωσης, τη γυναίκα θύμα ενοχής (ένοχο θύμα), αλλά και τη γυναίκα πρότυπο θυσίας, τη γυναίκα πρότυπο υπομονής, ανοχής και εγκαρτέρησης (που φέρνουν στο νου την αρχετυπική εικόνα της Ελληνίδας μάνας).*

Αναφορικά με τις **αναπαραστάσεις του άνδρα δράστη** διακρίνουμε τις εξής κατηγοριοποιήσεις: *Ο άνδρας – «αφέντης» του σπιτιού (πατριαρχικό πρότυπο με πατερναλιστικές συνδηλώσεις). Ο άνδρας – Λόγος και λόγος του σπιτιού (εξουσιαστικό πρότυπο με συνδηλώσεις της υποταγής των μελών του οίκου). Ο άνδρας της σωματικής ρώμης και δύναμης που βιολογικά υπερέχει. Ο άνδρας «κουβαλητής» που κοινωνικο-οικονομικά υπερτερεί. Ο άνδρας «δυνάστης». Ο άνδρας που εξουσιάζει τον οίκο.* Διακρίνουμε όμως και την εικόνα του *μεθοδικού άνδρα που έχει κινείται βάσει σχεδίου, του μελετημένου ή/και δασκαλεμένου άνδρα, του ψυχρού «εκτελεστή», του θρασύδειλου άνδρα ενώπιον μιας ανώτερης εξουσίας, είτε αυτή είναι η Αστυνομική Αρχή είτε το «μάτι της Δικαιοσύνης», αλλά και την εικόνα του ψυχικά ασθενούς δράστη, του ουσιοεξαρτημένου, του αλκοολικού, του επιθετικού άνδρα, αλλά και του άνδρα «που μόνο αυτό ξέρει να κάνει για να επιβληθεί».*

Ως προς **τους λόγους** εμφάνισης του φαινομένου η πλειονότητα των ερωτώμενων Στελεχών του Αστυνομικού Σώματος που αποτέλεσαν τον πληθυσμό της έρευνάς μας διατελούν υπό την πεποίθηση ότι *η πατριαρχία καλά κρατεί στη χώρα*, τόσο στα αστικά κέντρα όσο, και ιδιαίτερα, στην ελληνική ύπαιθρο. Κατά κανόνα οι συζυγικές ή συντροφικές σχέσεις που τρέφουν το φαινόμενο χαρακτηρίζονται από βαθιά ριζωμένη ανισότητα ως προς το φύλο, σχέσεις εξάρτησης, χειραγώγησης και καταπίεσης της γυναίκας από τον άνδρα, έλλειψη μόρφωσης και επικοινωνίας. Συνήθως η βία προσλαμβάνεται και από τα δύο φύλα *ως κανονικότητα* καθώς τόσο τα θύματα όσο και οι δράστες διαθέτουν πρότερες εμπειρίες κακοποίησης στην πατρική τους οικογένεια (εντοπίζεται, δηλαδή, *ο κύκλος της βίας και της κακοποίησης*). Βεβαίως κάποια *ατομικά χαρακτηριστικά*, όπως, η ψυχική ασθένεια και οι εξαρτήσεις, κατά την εμπειρία των Αστυνομικών συνιστούν, *«χωρίς αυτό να συνιστά καμμία δικαιολογία»* βασικές παραμέτρους. Επιπρόσθετα, ολόκληρο το *οικολογικό μοντέλο* κατανόησης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών βρίσκει ευρύ πεδίο εφαρμογής στη συγκεκριμένη μελέτη περίπτωσης καθώς οι αναπαραστάσεις, οι πεποιθήσεις και τα στερεότυπα των Αστυνομικών της έρευνάς μας το *«κτίζουν»* σε πολύ μεγάλο βαθμό. Στο σημείο αυτό να σημειώσουμε ότι σημαντικό ρόλο διαδραματίζουν οι *«αθέατοι τρίτοι που σιωπούν»*. Αναφορικά με τις λοιπές *κοινωνικές και πολιτισμικές παραμέτρους* τονίζεται ο ρόλος του *κοινωνικού στιγματισμού*. Το *στίγμα* κρίνεται καταλυτικός αποτρεπτικός παράγοντας για το θύμα. Το στίγμα λειτουργεί αποτρεπτικά και ως προς το *«να σπάσει τη σιωπή»* το θύμα και ως προς το να ακολουθήσει την ποινική οδό. Η *κοινωνική κριτική και το «κουτσομπολιό»* ομοίως.

Η βία ως *«οικογενειακό μυστικό»* συχνά συναρτάται τόσο με την πατρική οικογένεια του θύματος, όσο και με το *«πρόσωπο»* του δράστη στη κοινωνία, σε μια υποκριτική ως προς το ζήτημα αυτό κοινωνία. Οι γυναίκες θύματα στέκονται με

επιφύλαξη και δισταγμό απέναντι στην αναφορά/καταγγελία σχετικών συμβάντων στις Αρχές διότι συχνά δεν βρίσκουν συμπαράσταση ούτε στην ίδια τους την οικογένεια, η οποία τις προτρέπει να «*κάνουν υπομονή... να μη χαλάσουν το σπίτι τους... να μη ακουστούν στη γειτονιά... Τί θα πεί ο κόσμος;*». Υπάρχουν και μητέρες που λένε «*εγώ γιατί άντεξα... εσύ είσαι κάτι άλλο;... Γιατί δεν μπορείς να το ανεχτείς;*». Κατά τους Αστυνομικούς οι γυναίκες θύματα διστάζουν να «αποκαλύψουν» το οικογενειακό μυστικό της βίας, όχι μόνο λόγω της κοινωνικής κριτικής αλλά και γιατί δεν θέλουν να δημοσιοποιηθεί κάτι που οι ίδιες προσλαμβάνουν ως προσωπική αποτυχία. Επίσης οι Αστυνομικοί στέκονται με απορία απέναντι στο *παράδοξο* οι γυναίκες θύματα από τη μια να θέλουν να αναφέρουν το κακοποιητικό εις βάρος τους συμβάν και από την άλλη να μη θέλουν να συλληφθεί, να κρατηθεί, να δικαστεί, να πάει φυλακή ο κακοποιητικός σύζυγος/σύντροφος δράστης.

Συμπερασματικά, τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες Αστυνομικούς που συμμετείχαν στην έρευνα ο ρόλος και η αποστολή του Σώματος στην αντιμετώπιση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών αυτή προσλαμβάνεται κατά κύριο λόγο ως έργο «*κοινωνικής προσφοράς*», έργο «*προστασίας*» όσων την δικαιούνται και την έχουν ανάγκη, έργο «*διασφάλισης της κοινωνικής αλλά και οικογενειακής ειρήνης*». Κυρίαρχη αναδεικνύεται η αντίληψη για το «*κοινωνικό πρόσωπο*» της Αστυνομίας, ως ένα πρόσωπο «*αρωγής, συνδρομής και συμπαράστασης προς το θύμα*» αλλά και ένα «*αυστηρό πρόσωπο εφαρμογής του νόμου*» απέναντι στο δράστη, τον παρεκκλίνοντα, τον παραβάτη των κανόνων δικαίου. Στο πλαίσιο αυτό διαπιστώνεται μια *διφυής ως προς το περιεχόμενο* πρόσληψη της αποστολής του/της Αστυνομικού: μια *ψύχραιμη, τυπική, ορθολογική, πραγματιστική αντίληψη*, λόγω του καθήκοντος της επιβολής του νόμου, ο οποίος χαρακτηρίζεται από ορθό λόγο, καθώς οι Αστυνομικοί, με βάση τον νομικό ορισμό, επιτελούν την «*προανακριτική διαδικασία*»

και η «υπόθεση πρέπει να δεθεί» ως προς τα πραγματικά περιστατικά που συνθέτουν το αδίκημα, έτσι ώστε να προωθηθεί η υπόθεση στον/στην Εισαγγελέα και να οδηγηθεί στην «κύρια ανάκριση» και το Δικαστήριο. Αυτή η αντίληψη συναρτάται με την *κυρίαρχη αναπαράσταση της Αστυνομίας ως Αρχής Επιβολής του Δικαίου και προνομιακού Αρωγού της Δικαιοσύνης* στο έργο της. Μια *συναισθηματική αλλά εξίσου ορθολογική αντίληψη*, η οποία εκπηγάει από το ηθικό κατά βάση ζήτημα της δέουσας δεοντολογίας αντιμετώπισης των γυναικών θυμάτων ενδο-οικογενειακής βίας από, άνδρες, μη ειδικούς, εν μέσω νομικών κενών, διαδικαστικών ανεπαρειών και της «βεβαρρυσμένης ρουτίνας» λόγω πληθώρας καθηκόντων για τα οποία είναι καθημερινά υπόλογα τα *Στελέχη Πρώτης Γραμμής*. Αυτή η αντίληψη συναρτάται με την αρχετυπική ανθρωποκεντρική και ανθρωποδικαιωματική αναπαράσταση του ρόλου της Αστυνομίας όπως αυτή συγκροτείται γύρω από το «κοινωνικό της πρόσωπο». Πρόκειται για μια αναπαράσταση *ουδέτερη ως προς το φύλο*, καθώς υποκείμενο των δράσεων της Αστυνομίας είναι ο πολίτης, το άτομο, το «πρόσωπο» κατά το δίκαιο.

A.3. Ο λόγος των δικηγόρων

Η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών είναι κατά την γνώμη των ερωτώμενων δικηγόρων ένα φαινόμενο που υπήρχε, υπάρχει σε πολύ μεγάλο βαθμό και θα υπάρχει, και μάλιστα, καθώς φαίνεται, χειροτερεύει. Από την άλλη μεριά διαπιστώνεται πως σήμερα το φαινόμενο καταγγέλλεται συχνότερα. Παλαιότερα, όπως είπαν μεγαλύτερες σε ηλικία δικηγόροι, ήταν συχνό να συναντούν γυναίκες που είχαν το στερεότυπο του μη διαζυγίου, το οποίο βίωναν ως αποτυχία. Πολλές φορές πάλι, γυναίκες φτάνουν σε διαζύγιο χωρίς να γίνεται μεία στη βία, η οποία υπάρχει και δεν καταγγέλλεται. Γενικά όμως παρατηρείται ότι οι γυναίκες όλων των κοινωνικών

στρωμάτων δεν θεωρούν πλέον ότι στιγματίζονται κοινωνικά και καταγγέλλουν είτε ότι είναι θύματα βίας ή ότι έχουν υποστεί βία παλαιότερα. Για τους/τις ερωτώμενους/νες δικηγόρους πρόκειται για ένα κοινωνικό φαινόμενο με πολλές διαστάσεις και «τυφλά σημεία» γιατί το μεγαλύτερο κομμάτι του είναι δύσκολο να αποδειχθεί.

Ως προς τη μορφολογία της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, για τους/τις δικηγόρους το σύνηθες είναι οι χειροδικίες και οι ξυλοδαρμοί. Υπάρχουν δηλαδή ακραία περιστατικά βίας, και απειλή ζωής. Αλλά υπάρχει και η «χειριστική» βία, καθώς και ο αποκλεισμός από την εργασία ώστε η γυναίκα να είναι εξαρτημένη.

Αυτό που συμβαίνει **στις γυναίκες θύματα** το χαρακτήρισαν «*αποδόμηση του ατόμου*». Οι γυναίκες θύματα «*αισθάνονται ότι είναι ένα τίποτα*». Κάθε γυναίκα μπορεί να γίνει θύμα. Η ανοχή όμως της βίαιης συνύπαρξης είναι άλλο ζήτημα. Μία γνώμη που κατατέθηκε ήταν ότι «*οι γυναίκες υπομένουν γιατί αγαπάνε, πιστεύουν ότι ο άλλος μπορεί να αλλάξει*». Όλες/όλοι ανέφεραν ότι τα θύματα είναι γυναίκες χωρίς εμπιστοσύνη στον εαυτό τους, χωρίς αυτοεκτίμηση, γυναίκες που συνομιλούν για πρώτη φορά με τον εαυτό τους. Συχνά είναι γυναίκες τελειομανείς, ενοχικές ενώ κάποιες περιπτώσεις χαρακτηρίζονται ότι έχουν το σύνδρομο «*μητέρα Τερέζα*» που θέλει να βοηθήσει τον άλλον να το ξεπεράσει και ελκύουν αυτή την συμπεριφορά. Οι δράστες βρίσκουν πρόσφορο το έδαφος.

Συχνά επιβεβαιώνεται/ επαναλαμβάνεται ένας κύκλος βίας από τα παιδικά χρόνια και για τον δράστη και για το θύμα. Δεν φταίει το θύμα αλλά το επιτρέπει. «Υπάρχουν γυναίκες κακοποιημένες και λεκτικά και σωματικά και καταλήγουν να ζητάνε συγγνώμη και για τις μελανιές που φέρουν». Σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχει συνευθύνη. Υπάρχει όμως και η περίπτωση της γυναίκας θύματος που δεν αναλαμβάνει την ευθύνη του εαυτού της αλλά και γενικότερα τις ευθύνες.

Πολλές φορές οι γυναίκες θύματα φοβούνται ότι η απειλή (περί ζωής) θα γίνει πράξη και ότι είναι ανυπεράσπιστες, κίνδυνος υπαρκτός. Η περιρρέουσα ατμόσφαιρα είναι με ποιον πάς να τα βάλεις, ο ισχυρός έχει και τον τρόπο. Επίσης, συχνά υπάρχει παντελής οικονομική εξάρτηση ή οικονομική ευαλωτότητα. Εδώ υπάρχει διχογνωμία ανάμεσα στους ερωτώμενους/νες. Άλλοι/λες είπαν ότι οι οικονομικά ανεξάρτητες γυναίκες θύματα εύκολα αποδεσμεύονται όταν εμφανιστεί η βίαια συμπεριφορά. Άλλοι/λες πάλι θεωρούν ότι «*συμβαίνει και στις καλύτερες οικογένειες*» και η γυναίκα παρόλη τη μόρφωση και την οικονομική αυτάρκεια και την δυναμική προσωπικότητα εν γένει, δύσκολα κινείται προς την κατεύθυνση του χωρισμού. Συνολικά οι γυναίκες θύματα περιγράφονται φοβισμένες.

Δράστες κατά τους/τις δικηγόρους δεν είναι μόνο «*άνθρωποι παραβατικοί*». Προέρχονται από κάθε μορφωτικό ή βιοτικό επίπεδο. Είναι άντρες που θεωρούν τους εαυτούς τους ισχυρούς. Αντιλαμβάνονται την γυναίκα σαν κτήμα, έχουν έτσι διαπαιδαγωγηθεί, «*...καλλιεργείται νταηλίκι στον άντρα*». Οι σχετικές εικόνες περιλαμβάνουν άνδρες δράστες εγωιστές, πείσμονες, ασθενείς (όπως τονίστηκε όμως όχι με την έννοια του μη καταλογισμού) αλλά και δράστες θρασύδειλοι που βολεύονται σε μια κατάσταση στην οποία τους παρέχονται πολλά και κάνουν χρήση της σωματικής τους υπεροχής ή οικονομικής εξουσίας. Ακόμη άνδρες δράστες πάσχουν από παθολογική ζήλεια και πρόκειται για άτομα «*χαμηλής αυτοεκτίμησης*». Συχνά, κατά τους ερωτώμενους/νες, έχουν ναρκισσιστική συμπεριφορά και αδυνατούν να σχετιστούν και επίσης συχνά υπάρχουν εξαρτήσεις: τζόγος, ναρκωτικά, αλκοόλ. Όμως συνολικά δεν υπάρχουν κοινά χαρακτηριστικά ανάμεσα στους δράστες. Ιδιαίτερη μνεία έγινε σε πολλές συνεντεύξεις των δομών της ελληνικής οικογένειας «*παθογενής σχέση αντρών με την μητέρα τους*», «*ζευγάρια που δεν μιλούν και δεν εξωτερικεύουν το συναίσθημα*», «*ότι δεν μαθαίνουμε σε μικρή ηλικία να διαχειριζόμαστε τις κρίσεις*

...ενώ αυτό θα μπορούσε να αρχίσει και από το σχολείο». Τέλος τονίστηκε πως υπάρχουν και δράστες «νοσηρές προσωπικότητες», άρρωστοι αλλά σε κάθε περίπτωση ικανοί προς καταλογισμό.

Για τους/τις δικηγόρους η **ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών** είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, μία «κοινωνική παθολογία» που παλαιότερα θα εξηγούνταν με τις πατριαρχικές δομές της κοινωνίας σήμερα όμως οι ερωτώμενοί /νές μας το ανάγουν σε γενικότερα πλαίσια. Είτε ως αιτίες ή ως παράγοντες που εντείνουν το φαινόμενο, αναφέρθηκαν πολλά από τα προβλήματα της σύγχρονης ζωής, ειδικά στην Αθήνα: η έλλειψη χρόνου και η πολύωρη εργασία, η ανεργία, οι οικονομικές δυσχέρειες, η αποξένωση των ανθρώπων και η γενικότερη βία μέρος και πτυχή της οποίας είναι ή έμφυλη βία, ο κόσμος της εικόνας, το «φαίνεσθαι», η ρηχότητα της ζωής που μεταξύ άλλων δεν ενθαρρύνει την αυτογνωσία. Μία ερωτώμενη μίλησε για συντηρητική, φοβική, εσωστρεφή ελληνική κοινωνική πραγματικότητα. Άλλοι/λες ερωτώμενοι περιγράφουν μια κοινωνία γεμάτη βία και «η βία ξεσπάει στον κοντινό τους». Ειπώθηκε και συνδέθηκε με την βία, ένα χαρακτηριστικό της σημερινής ελληνικής κοινωνίας «το σύνδρομο χαλασμένων παιδιών» που σημαίνει έχω δικαιώματα και όχι υποχρεώσεις. Ακόμα αναφέρθηκε η διαπίστωση ότι από την κρίση και μετά έχει χαθεί ο σεβασμός μεταξύ των ανθρώπων, δεν απομονώνεται η έμφυλη βία από την γενικότερη βία στη κοινωνία. Οι άνθρωποι παραμένουν απαίδευτοι ανεξάρτητα από το μορφωτικό επίπεδο, θέλουν να ασκούν εξουσία. Βεβαίως εντοπίζεται ως κοινός παρανομαστής «η πατριαρχική αντίληψη, που μπορεί να έχει πολλές διαβαθμίσεις, αλλά γενικά είναι αυτή που θεωρεί ότι ο άντρας έχει εξ ορισμού είτε παραπάνω δικαιώματα είτε πιο πολύ δύναμη, είτε τον πρώτο λόγο». Και αυτή η αντίληψη ισχύει για κάθε πληθυσμό, γηγενή και προσφυγικό ή πολιτισμικά διαφοροποιημένο.

Συμπερασματικά ο επαγγελματικός κλάδος των δικηγόρων, αποτελεί ένα νευραλγικό σημείο διασύνδεσης μεταξύ των θυμάτων και των επίσημων φορέων κοινωνικού ελέγχου. Συνολικά η επεξεργασία του υλικού σκιαγράφησε ένα φαινόμενο διαδεδομένο, ορατό και αθέατο με την ιδιαιτερότητα το ότι η αθέατη πλευρά του «που είναι και το μεγαλύτερο κομμάτι» να μην αποδεικνύεται εύκολα ώστε να περιβληθεί της έννομης προστασίας. Η προσέγγιση είναι σε πρώτο επίπεδο αμιγώς νομική. Όμως η ιδιαιτερότητα του θέματος απαιτεί πολύτροπη συνδρομή και υποστήριξη των θυμάτων εκ μέρους τους, οι οποίες/οι πρέπει να συναισθάνονται, να μαντεύουν, να αποφεύγουν αναπαραγωγές εξουσιαστικών ρόλων προς τα θύματα ενώ θέλουν ταυτόχρονα να προσφέρουν προστασία από νέες τραυματικές εκθέσεις, να αποδέχονται την συχνά πολύχρονη και επαχθή ψυχολογικά για τους ίδιους διαδικασία που οφείλεται στην δυσανάλογη με το μέγεθος και τις διαστάσεις του προβλήματος προσφερόμενη νομική προστασία. Σε κάθε περίπτωση ο επαγγελματικός κλάδος των δικηγόρων φαίνεται πως αναπτύσσει μία σχέση ουσίας με πολύ ενδιαφέρον και για την μετέπειτα εξέλιξη των θυμάτων. Αναφέρθηκαν πολλές απόψεις, που συγκλίνουν στην τελική αναγωγή τους στο ότι το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών είναι ένα κοινωνικό φαινόμενο, μία κοινωνική παθογένεια, με απολήξεις πατριαρχικών δομών και ενισχύσεις μιας εικονικής ψεύτικης και νοσηρής πραγματικότητας. Περιγράφουν τους δράστες ως αποξενωμένους ανθρώπους, που δεν μπορούν να σχετιστούν, με έλλειψη χρόνου και καλλιέργειας, με προσφερόμενες από την σύγχρονη ζωή δικλείδες άρνησης αυτής της κατάστασης. Δράστες και θύματα διαβιούν σε μια σκληρή πραγματικότητα την οποία ενέτεινε η παρατεταμένη οικονομική κρίση, η ρήξη των δεσμών κοινωνικής συνοχής και η πανδημία. Το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας είναι εκτεταμένο και εντεινόμενο στην ελληνική κοινωνία με ορατές αλλά και αθέατες πλευρές που συχνά παραμένουν εντός της οικογένειας.

B) Το προνοιακό σύστημα κοινωνικής προστασίας, υγείας και φροντίδας

B.1. Ο λόγος των ανδρών και γυναικών νοσοκομειακών γιατρών

Οι αναπαραστάσεις πεποιθήσεις και στερεότυπα των ανδρών και γυναικών νοσοκομειακών γιατρών ενσωματώνουν στερεότυπα, κοινά αποδεκτά και διαδεδομένα στην ελληνική κοινωνία για τα θύματα και τους θύτες αλλά και την εμφάνιση της ενδοοικογενειακής βίας σε συγκεκριμένα κοινωνικά περιβάλλοντα.

Στις **αναπαραστάσεις** των γιατρών, γυναικών και ανδρών, επισημάναμε ότι **οι θύτες** συνήθως εμφανίζονται ως άντρες παρορμητικοί, εξαρτημένοι συχνά από ναρκωτικές ουσίες ή αλκοόλ, οι οποίοι αντιμετωπίζουν συχνά οικονομικά προβλήματα με αποτέλεσμα την εμφάνιση της βίαιης συμπεριφοράς. Στις αναπαραστάσεις αυτές για τους θύτες συχνά περιλαμβάνονται και στοιχεία για τις δύσκολες συνθήκες που βιώνουν (πιεστικά οικονομικά προβλήματα, ανεργία κ.ά) τα οποία σε συνδυασμό με τη χρήση ουσιών ή αλκοόλ τους 'ωθούν' σε βίαια ξεσπάσματα κατά των συζύγων/συντρόφων. Επισημάναμε εδώ την ισχυρή παρουσία στις αναπαραστάσεις αυτές του στερεότυπου του 'ισχυρού' άνδρα, ο οποίος μόλις κλονιστεί η εικόνα του εαυτού του λόγω δυσκολιών, ανεργίας κ.λπ., ξεσπάει βίαια στη γυναίκα σύζυγο ή σύντροφο (για να επιβεβαιώσει τον κλονισμένο ανδρισμό του). Αυτές οι αναπαραστάσεις για τους άνδρες θύτες σε συνδυασμό με τις αντίστοιχες αναπαραστάσεις για τις γυναίκες θύματα μας δίνουν την ευρέως διαδεδομένη στην ελληνική κοινωνία στερεοτυπική εικόνα για την ελληνική οικογένεια και τις σχέσεις εξουσίας στο εσωτερικό της, όπως έχει ήδη διαπιστωθεί και στην ελληνική βιβλιογραφία.

Στις αναπαραστάσεις των γιατρών, γυναικών και ανδρών, για τις **γυναίκες θύματα** ενδοοικογενειακής βίας, αυτές παρουσιάζονται ως γυναίκες αδύναμες και εξαρτημένες (οικονομικά αλλά και ψυχολογικά) από τους κακοποιητικούς συζύγους/συντρόφους, φοβισμένες πάντα απέναντι τους, γυναίκες οι οποίες δεν μπορούν να πάρουν αποστάσεις από τον κακοποιητή τους, να απομακρυνθούν ή/και να τον καταγγείλουν και αποδέχονται σιωπηλά την κακοποίηση τους. Και εδώ κυριαρχούν τα στερεότυπα της άβουλης, εξαρτημένης από τον κακοποιητή της γυναίκας, τα οποία υπονοούν ότι οι γυναίκες θύματα είναι μόνο οι μη μορφωμένες, οι μη εργαζόμενες, νοικοκυρές και όχι οι υπόλοιπες γυναίκες, εργαζόμενες, οικονομικά ανεξάρτητες, μορφωμένες κλπ.

Διαπιστώσαμε ότι οι αναπαραστάσεις των γυναικών και ανδρών γιατρών **του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας**, περιλαμβάνουν μόνο τη διάσταση της σωματικής κακοποίησης της γυναίκας θύματος, ενώ απουσιάζει πλήρως η λεκτική και ψυχολογική ή ακόμη και η οικονομική βία. Είναι τα σημάδια στα σώματα των γυναικών που 'μιλάνε' για την κακοποίηση, ενώ οι ίδιες οι γυναίκες σιωπούν και δεν αναφέρονται σ' αυτήν, δεν την ομολογούν και δεν την καταγγέλλουν. Οι γυναίκες που υφίστανται ψυχολογική βία και κακοποίηση δεν υπάρχουν στις αναπαραστάσεις των γυναικών και ανδρών γιατρών. Ίσως και ο λόγος τους, η μόνη 'απόδειξη' της κακοποίησης τους να μην μπορεί να τεκμηριώσει αρκετά την κακοποίηση που υφίστανται. Σε αυτήν την περίπτωση, της ψυχολογικής βίας, μόνο οι ψυχίατροι αναφέρονται, γιατί μόνο αυτοί φαίνεται να την 'βλέπουν' και να κατανοούν τη βαρύτητα και τη σημασία αυτού του είδους της κακοποίησης. Στις υπόλοιπες/ους γιατρούς των άλλων ειδικοτήτων μόνο όταν η ψυχολογική πίεση μεταφραστεί σε κάποιο άλλο σωματικό σύμπτωμα, αυτή η κακοποίηση μπορεί να γίνει αντιληπτή. Διαπιστώσαμε επίσης ότι μόνο κάποιες νέες γυναίκες γιατροί διαφοροποιούνται σε έναν βαθμό κάπως από τις αναπαραστάσεις όπως τις περιγράψαμε και μιλούν για

‘φαλλοκρατικά πρότυπα των ζευγαριών’ όταν αναφέρονται στα αίτια που προκαλούν την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών.

Σε σχέση με τη σημασία της μελέτης των κοινωνικών αναπαραστάσεων των γιατρών, ανδρών και γυναικών, οι οποίοι/ες χειρίζονται, φροντίζουν και περιθάλπουν κακοποιημένες γυναίκες, είδαμε επίσης ότι οι κοινωνικές αναπαραστάσεις τους επηρεάζουν σε ένα βαθμό και την παρεχόμενη φροντίδα στα θύματα. Για παράδειγμα πολλά περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας δεν αναγνωρίζονται ως τέτοια, όπως για παράδειγμα τα περιστατικά ψυχολογικής βίας μεταξύ συζύγων / συντρόφων και επομένως δεν αναγνωρίζεται η σοβαρότητα τους και δεν παρέχεται στα θύματα η αναγκαία φροντίδα. Οι γιατροί, γυναίκες και άνδρες έχουν επίγνωση βέβαια των ελλείψεων τους σε εκπαίδευση και ενημέρωση σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία και κάποιες γυναίκες κυρίως γιατροί ανέφεραν ότι έχουν επίγνωση ότι δεν παρέχουν πάντα την ενδεδειγμένη υποστήριξη και φροντίδα στις γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας, λόγω και των προσωπικών ελλείψεων σε εκπαίδευση αλλά και λόγω των ελλείψεων σαφούς πλαισίου διαδικασιών - πρωτοκόλλου - του Νοσοκομείου.

B.2. Ο λόγος των νοσηλευτών και των νοσηλευτριών

Οι νοσηλευτές είναι επαγγελματική κατηγορία που συναντά την ενδοοικογενειακή βία κατά την άσκηση των καθηκόντων της επ’ ευκαιρία άλλων συμβάντων ή τουλάχιστον με αφορμή συμβάντα που οφείλονται μεν σε άσκηση ενδοοικογενειακής βίας, αλλά δεν περιέρχονται σε αυτούς ως τέτοια. Επομένως η ενδοοικογενειακή βία δεν αποτελεί αντικείμενο ιδιαίτερης επαγγελματικής ενασχόλησης για αυτούς. Την συναντούν όταν την αναγνωρίζουν ή όταν τους την εξομολογούνται τα θύματα. Την αντιμετωπίζουν ή την χειρίζονται στο πλαίσιο άσκησης

των καθηκόντων τους ή ανθρώπινα και συμβουλευτικά, έχοντας επίγνωση του μεγέθους του προβλήματος και των δικών τους ορίων. Οι αφηγήσεις των νοσηλευτών για την ενδοοικογενειακή βία, έτσι όπως την έχουν καταγράψει στην μνήμη τους μέσα από τα περιστατικά που έχουν αντιμετωπίσει στην εργασία τους, αντικατοπτρίζουν κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για την ενδοοικογενειακή βία σε πολλά επίπεδα.

Ως πρώτο επίπεδο ανάγνωσης των αφηγήσεων αυτών θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει αυτό που αφορά τους τρόπους με τους οποίους η επαγγελματική αυτή κατηγορία **εγγράφει και διαμορφώνει αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για την ενδοοικογενειακή βία.** Όπως δείχνουν οι αφηγήσεις τους, που αναφέρονται σε περιστατικά και συμβάντα, οι νοσηλευτές γίνονται «μάρτυρες» του φαινομένου σε ένα στάδιο μεταγενέστερο από την εκδήλωση της βίας, όταν έχουν επέλθει τα πρώτα εμφανή αποτελέσματά της. Αυτό που τους διαφοροποιεί μεταξύ τους είναι η ειδίκευσή τους ή ο χώρος απασχόλησής τους, αλλά και η ετοιμότητα ή διαθεσιμότητά τους να ανακαλέσουν στην μνήμη τους τέτοια περιστατικά. Στην πραγματικότητα, κυρίως το νοσηλευτικό προσωπικό που ασχολείται με το σώμα, αντιλαμβάνεται την ενδοοικογενειακή βία πρωταρχικά βλέποντας τα ίχνη κακώσεων πάνω στα γυναικεία σώματα και αναγνωρίζοντας, λόγω πείρας, το είδος και την προέλευση των κακώσεων. Αυτό που βλέπουν οι νοσηλευτές με τα μάτια, σε κάποιες περιπτώσεις το επιβεβαιώνουν με τα αυτιά, όταν τα θύματα τολμούν να μιλήσουν και να ομολογήσουν ότι έχουν υποστεί βία από μέλος της οικογένειά τους. Ίσως, επειδή προσφέρουν υπηρεσίες φροντίδας με τις οποίες αγγίζουν το σώμα, έρχονται πολύ κοντά με το θύμα και καταφέρνουν να διαπεράσουν το τείχος του φόβου ή της σιωπής. Στην περίπτωση του νοσηλευτικού προσωπικού που εξειδικεύεται στην ψυχική υγεία, η μαρτυρία του για την ενδοοικογενειακή βία συνδέεται περισσότερο με όσα έχει ακούσει να λένε τα

θύματα είτε ρητά, είτε άρρητα, αφήνοντας να εννοηθεί ότι έχουν υποστεί κακοποίηση στην οικογένειά τους. Επομένως οι αναπαραστάσεις που έχουν για την ενδοοικογενειακή βία οι νοσηλευτές συνυφαίνονται με το είδος της δουλειάς τους, την ειδίκευσή τους, το είδος της εμπειρίας τους, την επαγγελματική τους πρακτική και την σχέση τους με τους ασθενείς. Αυτό που περιέρχεται στην αντίληψή των νοσηλευτών σε σχέση με τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας, δηλαδή αυτό που βλέπουν ή και αυτό που ακούνε δεν καταγράφεται και δεν είναι ζητούμενο να καταγραφεί από αυτούς. Έτσι στην ατομική μνήμη των νοσηλευτών υπάρχουν πληροφορίες που παραμένουν αναξιοποίητες, καθώς και κρυμμένες αναπαραστάσεις για τις γυναίκες – θύματα και τους άνδρες-δράστες της ενδοοικογενειακής βίας. Στις περιπτωσιολογικές τους αφηγήσεις που αναφέρονται σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας τα πρόσωπα των θυμάτων και των δραστών στιγμιαία αποκτούν υπόσταση και συχνά τοποθετούνται μέσα στο κοινωνικό περιβάλλον από το οποίο προέρχονται, κυρίως όταν είναι εμφανές το περιβάλλον αυτό, όπως σε περιστατικά γυναικών Ρομά και προσφύγων. Έτσι, αυτό το οποίο διατυπώνουν ως αναπαράσταση της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών αντανακλά το δημόσιο σύστημα υγείας και τα χαρακτηριστικά του πληθυσμού που προσφεύγει σε αυτό και όχι το ιδιωτικό σύστημα υγείας στο οποίο προσφεύγουν « ασθενείς» με άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά και άλλες δυνατότητες να αντιμετωπίσουν την ενδοοικογενειακή βία. Παράλληλα αυτό το οποίο διατυπώνουν ως αναπαράσταση της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών αντανακλά, επίσης, την σχέση του γενικού ή ειδικού πληθυσμού με το σύστημα υγείας, το τι ζητάει ο πληθυσμός που προσφεύγει σε αυτό και τι εμπιστεύεται στο νοσηλευτικό προσωπικό.

Ως δεύτερο επίπεδο ανάγνωσης των αφηγήσεων των νοσηλευτών θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει αυτό που αντικατοπτρίζει τις αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα που έχουν για το ίδιο το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας. Οι

κοινωνικές αναπαραστάσεις των νοσηλευτών για την ενδοοικογενειακή βία δεν είναι ενιαίες. Διαφοροποιούνται ανάλογα με την ειδικότητά τους και την εμπειρία τους. Στο πλαίσιο αυτό μπορούμε να διακρίνουμε τις εξής τάσεις αναπαραστάσεων: αναπαράσταση της ενδοοικογενειακής βίας ως έκφρασης προβλήματος ενός συνόλου, ενός συστήματος, του συστήματος οικογένεια, ως έκφρασης, καθώς και απόρροιας ψυχικής νόσου, εξάρτησης από ψυχοτρόπες ουσίες, κουλτούρας που επιτρέπει την βία κατά των γυναικών, φτώχειας και εξαθλίωσης ή οικογενειακού ιστορικού κακοποίησης.

Ως τρίτο επίπεδο ανάγνωσης των αφηγήσεων των νοσηλευτών θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει αυτό που αντικατοπτρίζει τις αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα που έχουν **για τον τρόπο που το κράτος και το σύστημα υγείας αντιμετωπίζει την ενδοοικογενειακή βία**. Παρά τις μεμονωμένες προσπάθειες νοσηλευτών να βοηθήσουν τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας που ζητούν βοήθεια υπό μορφή νοσηλείας δική τους πεποίθηση αποτελεί ότι δεν έχει υπάρξει κάποιου είδους κρατική μέριμνα και προγραμματισμός για να ενημερωθεί το νοσηλευτικό προσωπικό για το ζήτημα αυτό και για να λάβει την απαραίτητη σχετική κατάρτιση. Ούτε έχει υπάρξει στα Τμήματα Επειγόντων των Νοσοκομείων, τα οποία στερούνται ικανού αριθμού νοσηλευτικού προσωπικού, άλλου είδους οργάνωση που να επιτρέπει στο νοσηλευτικό προσωπικό να αφιερώνει περισσότερο χρόνο σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας τα οποία αναγνωρίζει ως τέτοια λόγω πείρας. Οι νοσηλευτές και οι νοσηλεύτριες πιστεύουν ότι, σε επίπεδο οργάνωσης του συστήματος υγείας, δεν έχει ληφθεί κανενός είδους πρόνοια ούτε για τα παιδιά που ακολουθούν τις κακοποιημένες μητέρες τους στις εφημερίες των νοσοκομείων. Πεποίθησή τους είναι ότι το κοινωνικό κράτος δεν λειτουργεί σωστά με αποτέλεσμα να μην μπορεί να προσφέρει ουσιαστική βοήθεια στο θύμα κακοποίησης. Πιστεύουν ότι **οι γυναίκες-θύματα** δεν μπορούν να ξεφύγουν από τον κύκλο της κακοποίησης εφόσον δεν έχουν

στέγη για να μείνουν, ούτε και τρόπους να διαβιώσουν. Θεωρούν ότι, εκτός από την σιωπή των θυμάτων, υπάρχει και η σιωπή του κράτους που γνωρίζει και δεν παρεμβαίνει γιατί δεν έχει προνοήσει τίποτα για την βοήθεια των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, ειδικά στις περιπτώσεις γυναικών που ανήκουν σε υποβαθμισμένες και κοινωνικά εγκαταλελειμμένες κοινωνικές κατηγορίες. Επιπλέον όσες νοσηλεύτριες έχουν εξειδικευτεί στην θεραπεία εξαρτήσεων και λοιπών προβλημάτων ψυχικής υγείας πιστεύουν ότι το πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας πρέπει να αντιμετωπίζεται σφαιρικά και ολιστικά – στο πλαίσιο μιάς συστημικής προσέγγισης που βλέπει την οικογένεια ως σύνολο και επιδιώκει την συμφιλίωση μεταξύ των μελών- και όχι να κατακερματίζεται και να επιμερίζεται σε διάφορες ειδικότητες και δομές. Αντιτίθενται έτσι σε προσεγγίσεις που παίρνουν το μέρος ενός μέλους της οικογένειας χάνοντας την εικόνα του συνόλου. Πιστεύουν ότι δεν αρκεί να στρέφεται η προσοχή μόνον στην γυναίκα-θύμα, αλλά χρειάζεται να υπάρχει προβληματισμός και για τον δράστη. Θεωρούν ότι η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας δεν πρέπει να περιορίζεται σε ένα είδος καταγγελίας του δράστη χωρίς να εξετάζεται τι είναι αυτό που γεννάει την βία και το οποίο μπορεί να συνδέεται με προηγούμενες εμπειρίες κακοποίησης κατά τις οποίες ο δράστης είχε υπάρξει θύμα κακοποίησης. Πεποιθήσή τους είναι ότι η συστημική προσέγγιση, η οποία ανατρέχει στα γενεογράμματα των μελών της οικογένειας, είναι σημαντικό εργαλείο για να ανιχνεύσει ο θεραπευτής την ενδοοικογενειακή βία και να την κατανοήσει υπό το πρίσμα της διαγενεακής μεταβίβασης της απώλειας, συμπεριφορών, τραύματος και να μπορέσει να παρέμβει θεραπευτικά σε όλη την οικογένεια. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τις περιπτώσεις εξαρτήσεων από ουσίες, πιστεύουν σε μια πολυεπίπεδη και όχι ατομοκεντρική παρέμβαση προκειμένου να γίνουν αντιληπτά τα τραύματα που μπορεί να έχει η οικογένεια πίσω από τα

προβλήματα της εξάρτησης - που μπορεί να ανάγονται στο γενεαλογικό της δέντρο – και να κατανοηθεί τι ρόλο παίζει η εξάρτηση σε όλα αυτά, αλλά και τι εξυπηρετεί η ενδοοικογενειακή βία και για ποιους λόγους χρησιμοποιείται. Ιδιαίτερης σημασίας για οποιαδήποτε παρέμβαση σε θέματα ενδοοικογενειακή βίας είναι η πεποίθηση των νοσηλευτριών με θεραπευτική ειδίκευση ότι η σιωπή γύρω από μια εμπειρία ενδοοικογενειακής βίας δεν πρέπει να παραβιάζεται από τους επαγγελματίες, ακόμα κι όταν το θύμα ανοίγεται, παρά μόνον αν οι ίδιοι είναι, ως εκ του ρόλου τους, της αρμοδιότητάς τους και της εκπαίδευσής τους, σε θέση να ασχοληθούν με συνέχεια και συνέπεια με το τραύμα που ανοίγει. Υπογραμμίζουν δηλαδή την ανάγκη πολύ προσεκτικής αντιμετώπισης του τραύματος που συνεπάγεται μια εμπειρία ενδοοικογενειακής βίας για το θύμα.

Ως *τέταρτο* επίπεδο ανάγνωσης των αφηγήσεων θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει αυτό που αντικατοπτρίζει τις αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα που έχουν οι νοσηλεύτες για τον τρόπο που **η ελληνική κοινωνία ευρύτερα αντιμετωπίζει την ενδοοικογενειακή βία**. Οι νοσηλεύτριες πιστεύουν ότι ο περίγυρος που αντιλαμβάνεται ότι υπάρχει θέμα βίας πρέπει να υπερβαίνει τον εαυτό του και να διακινδυνεύει να την καταγγείλει βοηθώντας και προστατεύοντας έτσι τα θύματα και παρεμβαίνοντας για την σωτηρία τους. Η συγκάλυψη της κακοποίησης από τις **γυναίκες - θύματα**, οι σωματοποιήσεις του ψυχικού τραύματος μέσω της εμφάνισης διαφόρων συμπτωμάτων, οι απόπειρες αυτοκτονίας λόγω απόγνωσης, ο φόβος των θυμάτων να αποκαλύψουν την κακοποίησή τους, όπως αναφέρονται στις αφηγήσεις, αντανακλούν όψεις της στάσης της κοινωνίας που θα πρέπει να διερευνηθούν προς διάφορες κατευθύνσεις. Μια κατεύθυνση θα ήταν να διερωτηθεί κανείς τι εξυπηρετεί η κοινωνική σιωπή. Μια άλλη θα ήταν να ανιχνεύσει τους λόγους για τους οποίους η γυναίκα- θύμα κακοποίησης « θυσιάζεται» εκ νέου στον βωμό της κοινωνικής ανοχής;

Μία τρίτη κατεύθυνση θα ήταν να αναζητήσει τις απόψεις της κοινωνίας για την βία κατά των γυναικών και την ενδοοικογενειακή βία. Ας σημειωθεί ότι, στους περισσότερους νοσηλευτές και νοσηλεύτριες της έρευνας, οι οποίοι δεν έχουν ψυχιατρική ειδικευση ή θεραπευτικό προσανατολισμό, τα στερεότυπα δεν είναι εμφανή, πιθανόν λόγω του ότι είναι επαγγελματίες που δεν ασχολούνται αποκλειστικά με την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας και δεν είναι εκπαιδευμένοι να το βλέπουν με συγκεκριμένο τρόπο. Συνήθως επαναλαμβάνουν μια στερεότυπη περιγραφή της γυναίκας- θύματος ως γυναίκας σιωπηλής, βουβής, φοβισμένης, άτολμης και υποταγμένης η τύχη της οποίας εξαρτάται από άλλους. Η στερεότυπη αυτή εικόνα προφανώς σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά του συνήθους πληθυσμού που προσέρχεται στο δημόσιο νοσοκομείο όπου εργάζονται. Στους εξειδικευμένους στην ψυχική υγεία νοσηλευτές, οι οποίοι σαφώς έχουν επεξεργαστεί περισσότερο το πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας, στερεότυπα θα μπορούσαν να ανιχνευθούν σε ερμηνείες του φαινομένου σύμφυτες με θεωρητικά σχήματα τα οποία υιοθετούν στην δουλειά τους, ζήτημα το οποίο θα έχρηζε εκτενέστερης διερεύνησης.

Συμπερασματικά η έρευνα έδειξε ότι οι περισσότεροι νοσηλευτές έχουν μια αποσπασματική και ατακερματισμένη εικόνα για την ενδοοικογενειακή βία, αυτήν που περιέρχεται στην αντίληψή τους ανάλογα με την ειδικεισή τους και την δομή υγείας στην οποία εργάζονται. Οι νοσηλεύτριες των Επειγόντων καλούνται να αντιμετωπίσουν πάσης φύσεως περιστατικά τα οποία προσέρχονται στο νοσοκομείο και δεν έχουν αξιολογηθεί. Θεωρούν ότι βρίσκονται μπροστά σε μια μικρογραφία όλης της κοινωνίας και προσπαθούν, στο πλαίσιο των καθηκόντων τους, να αντιληφθούν, μεταξύ άλλων, να ανιχνεύσουν, από ανθρώπινο ενδιαφέρον, αν κάποια περιστατικά υποκρύπτουν ενδοοικογενειακή βία. Οι μαίες δίνουν έμφαση στην ενδοοικογενειακή βία που είναι συνυφασμένη με τον αναπαραγωγικό κύκλο της γυναίκας και το σύστημα συγγένειας,

το οποίο και αυτό από την πλευρά του ασκεί βία κατά των γυναικών νομιμοποιημένη από την ιεραρχία των σχέσεων σε διάφορους πληθυσμούς (Ρομά, Βουλγαροβλάχων, Αφγανιστανών και Ελλήνων) με πολύ χαμηλό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο, οι οποίοι ζουν υπό συνθήκες κοινωνικού αποκλεισμού και βιώνουν εγκατάλειψη από το κράτος. Από την άλλη πλευρά, όσοι νοσηλευτές έχουν σχέση με την ψυχική υγεία και την χρήση ουσιών επισημαίνουν ότι η ενδοοικογενειακή βία είναι συνυφασμένη με πολλούς άλλους παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν την εμφάνισή της, οι οποίοι και πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την αντιμετώπιση της: ξεκινώντας από την κοινωνικοποίηση των παιδιών σε περιβάλλον βίας, συνεχίζοντας με την ύπαρξη μη διαπιστωμένων προβλημάτων ψυχικής υγείας και την έκφρασή τους μέσα στην οικογένεια και συνδέοντας την αντίδραση κάθε ατόμου που υφίσταται βία με προσκόλληση στην χρήση ουσιών και την εμπλοκή του σε ένα νέο δίκτυο βίας στο οποίο του ασκούν βία τόσο οι έμποροι ουσιών, όσο και η Αστυνομία. Εν ολίγοις ανταλλάσσονται την ενδοοικογενειακή βία ως κρίκο μιας αλυσίδας βίας που ξεκινάει από προηγούμενες γενιές και εκτείνεται, πέραν της οικογένειας, σε θεσμούς εκπαίδευσης, διασφάλισης της τάξης κ.λπ.

Οι νοσηλευτές και οι νοσηλεύτριες δεν γνωρίζουν τι πυροδότησε την **βίαη συμπεριφορά του δράστη**, σίγουρα όμως καλούνται να αντιμετωπίσουν τα ορατά και μη αποτελέσματα της κακοποίησης στο πλαίσιο της αρμοδιότητάς τους. Πολλοί από αυτούς μπορεί να μην έχουν δομημένο λόγο για την ενδοοικογενειακή βία, όπως συμβαίνει σε επαγγελματίες του κλάδου που έχουν μεταπτυχιακές σπουδές με ψυχιατρική νοσηλευτική ειδίκευση. Έχουν, ωστόσο, την ικανότητα, απόρροια της πείρας και της τριβής μέσα στο σύστημα υγείας, να αναγνωρίζουν συνήθως το πρόβλημα, όταν εμφανίζεται μπροστά στα μάτια τους, και αναζητούν λύσεις στο μέτρο των προσωπικών τους δυνατοτήτων πριν μεταβιβάσουν την αντιμετώπιση του στους

κοινωνικούς λειτουργούς των Κοινωνικών Υπηρεσιών του συστήματος υγείας. Οι αφηγήσεις τους επέχουν την θέση ενός κρίκου στην μεγάλη αλυσίδα της συλλογικής μνήμης για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών. Οι αναπαραστάσεις, οι πεποιθήσεις και τα στερεότυπα που οι αφηγήσεις τους εμπεριέχουν τελικά ανοίγουν διόδους επικοινωνίας και πεδία προβληματισμού ανάμεσα στα στεγανά που υπάρχουν μεταξύ των περισσότερο ή λιγότερο αρμόδιων ως προς το ζήτημα αυτό κρατικών φορέων και υπηρεσιών, αλλά και μεταξύ των γυναικών-θυμάτων, του οικογενειακού περιβάλλοντός τους και της κοινωνίας ευρύτερα.

B.1. Ο λόγος των ανδρών και γυναικών επαγγελματιών ψυχικής υγείας σε Κέντρα Ψυχικής Υγείας

Στις αναπαραστάσεις των των ανδρών και γυναικών επαγγελματιών ψυχικής υγείας οι οποίοι εργάζονται σε Κέντρα Ψυχικής Υγείας η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών αναγνωρίζεται πολλές φορές ως **δομικό στοιχείο της επικοινωνίας του ζευγαριού**, ως κάτι νομιμοποιημένο στο μυαλό τους, ένα κομμάτι της παθολογικής επικοινωνίας τους, μέρος ενός κώδικα λειτουργίας του υποσυστήματος της οικογένειας, ενώ οι προσβολές και οι εξευτελισμοί είναι στοιχεία που τους ενώνουν. Καθώς η όποια αλλαγή στη ζωή ενός ανθρώπου αποτελεί αγχογόνο παράγοντα τον οποίο δυσκολεύεται να διαχειριστεί, είναι εξαιρετικά δύσκολο, να εγκαταλείψει αυτό το μοτίβο λειτουργίας και συμπεριφοράς ή ρουτίνας και να μπει στη διαδικασία να προσπαθήσει για κάτι διαφορετικό. Χαρακτηριστικό της βίας είναι η έμφυλη διάστασή της από άντρες προς γυναίκες, από τον πατέρα προς τα παιδιά, από τον σύζυγο προς την σύζυγο και η οποία συναντάται πιο συχνά, αλλά και από τον γιο προς τη μητέρα. Χαρακτηρίζεται ξεκάθαρα από τη διάσταση της έμφυλης ανισότητας η οποία δεν έχει

σχέση με τη θρησκεία, ή με συγκεκριμένους πολιτισμούς όπως στερεοτυπικά θεωρείται. Συναντάται σε γυναίκες από διαφορετικές χώρες, ως κοινός παρονομαστής, με διάφορες παραλλαγές όπου εντοπίζονται διάφοροι κώδικες αντιμετώπισης των γυναικών. Η **ψυχολογική βία**, η οποία δεν αναγνωρίζεται συχνά και η οποία κορυφώνεται με τη σωματική βία ενίοτε, περιγράφεται ως μια *τοξική κατάσταση*, που μπορεί να επιφέρει σοβαρές επιπτώσεις τόσο στην ψυχική λειτουργία, όσο και στη σωματική λειτουργία. Οι ίδιες οι γυναίκες είναι συχνά φορείς των αναπαραστάσεων που δικαιολογούν ξεσπάσματα βίας και συντηρούν την αντίληψη για τη βία. Η βία φαίνεται να είναι **υποτιμημένο** γεγονός στην αντίληψη των γυναικών, το οποίο σχετίζεται και με τα στερεότυπα όσον αφορά την εξουσία, την κουλτούρα του κάθε ατόμου, την οικονομική κατάσταση. Αυτή η υποτίμηση φαίνεται να αιτιολογεί, εν μέρει, το γεγονός ότι το πρόβλημα της ασκούμενης βίας δεν είναι το πρωταρχικό αίτημα των γυναικών στα περιστατικά που εξυπηρετούνται στους παρόντες φορείς, ενώ είναι πάρα πολύ σύνηθες να αποδίδουν το φταίξιμο στον εαυτό τους για ό,τι τους συμβαίνει. Η **υποτίμηση** αυτή συνδέεται και με την **κοινωνική ταυτότητα του φύλου** όπου ένα παιδί μαθαίνει να λειτουργεί και να αναπτύσσει τον τρόπο σκέψης του σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, κατά το οποίο αναμένεται από τον άνδρα να έχει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά -τα οποία παραπέμπουν σε πιο ανταγωνιστικά, κυριαρχικά μοτίβα- ενώ από τη γυναίκα αναμένονται πιο θηλυπρεπή χαρακτηριστικά όπως είναι η υπομονή, η ανεκτικότητα, η κατανόηση, η αλληλεγγύη δημιουργώντας μια στρεβλή θεώρηση κατά την οποία νομιμοποιούνται και υποτιμούνται τα γεγονότα βίας.

Η ενδοοικογενειακή βία αναλύεται επίσης όχι τόσο ως ζήτημα φύλου, όσο ως ζήτημα θέσης, ισχύος μέσα στην δυναμική της οικογένειας, με την έννοια ποιος ασυνείδητα 'αναλαμβάνει' το ρόλο του 'αδύναμου' (π.χ. το παιδί, η γυναίκα, ακόμη και

ο άνδρας σε κάποιες περιπτώσεις κακοποίησης του άνδρα). Λόγω της πατριαρχικής κουλτούρας χιλιάδων ετών που κυριαρχεί, με το ισχυρό και το ασθενές φύλο, η γυναίκα συχνά ορίζεται αδύναμη ως μια κατασκευασμένη ταυτότητα και κατά την οποία ο αδύναμος νιώθει ότι εύκολα θα γίνει το θύμα, ενώ στη δυναμική της οικογένειας αναπτύσσονται σχέσεις εξουσιαστικού τύπου που εύκολα μετατρέπονται είτε σε ψυχολογική είτε σε σωματική βία. Υποτίμηση των περιστατικών βίας μπορεί να εντοπίζεται και στους ίδιους τους θεραπευτές, ειδικά σε περιπτώσεις ψυχιατρικής νόσου, όπου υπάρχει ένα διακριτό κομμάτι ενδοοικογενειακής βίας που συνδέεται με την υποτροπή της νόσου αλλά και το αδιέξοδο που βιώνει ο πάσχων καταλήγοντας σε ξεσπάσματα βίας ή μια απάντηση στην παθητικοεπιθετική βία της οικογένειας

Οι αναπαραστάσεις αναφορικά με τις **γυναίκες – θύματα** αναδεικνύουν στοιχεία της προσωπικότητας της ίδιας της γυναίκας - θύματος όπως είναι η χαμηλή αυτοεκτίμηση ή ένα εσωτερικευμένο πρότυπο σχέσης ως προς τον δικό της ρόλο στην οικογένεια ο οποίος είναι πιο επικουρικός προς τα άλλα υπόλοιπα μέλη της και χωρίς δικές της επιθυμίες, η πολύ χαμηλή αίσθηση αυτοξίας, (δεν έχει εισπράξει από την οικογένεια ότι είναι άτομο με ανάγκες και όρια), η έλλειψη αίσθηση αυτονομίας προκειμένου να σταματήσει κάτι που δεν της αρέσει, ενώ πολλές φορές υπάρχει και η διάσταση της ενοχής για μερίδιο ευθύνης που φέρει ως προς αυτό που συμβαίνει. Οι ψυχοθεραπευόμενοι συχνά δεν είναι σε θέση να δηλώσουν τα περιστατικά ως εκδηλώσεις βίας και για αυτό προσέρχονται για βοήθεια με άλλο συνήθως αίτημα. Αυτό θα μπορούσε να ερμηνευθεί με το ότι τα θύματα, όντας σε μια απώθηση ή άρνηση σχετικά με το ότι βιώνουν σε ψυχικό επίπεδο, δεν συνειδητοποιούν την πρωταρχική και αυτόνομη επίδραση της βίας.

Η αποσιώπηση βίαιων περιστατικών είναι πολύ συνήθης και αποδίδεται στο στίγμα αλλά και στον φόβο της γυναίκας ότι θα ξανακακοποιηθεί. Απαιτείται αρκετός

χρόνος και μια μακρά διαδικασία, προκειμένου να νιώσει ασφάλεια και εμπιστοσύνη στην ψυχοθεραπευτική διαδικασία ώστε να 'ξεδιπλωθεί' και να το ανασύρει. Από τη στιγμή που φέρουν στο συνειδητό τις διαστάσεις του βίαιου γεγονότος, όχι μόνο ως διαδικασία, αλλά αντιλαμβανόμενες τι ακριβώς συμβαίνει, γιατί συμβαίνει, γιατί επιτρέπουν να συμβαίνει και τι θα μπορούσαν να κάνουν, τότε μπορεί η ψυχοθεραπευτική διαδικασία να βοηθήσει, αρκεί να το άτομο να είναι δεκτικό. Συχνά στις θεραπευτικές διαδικασίες αναπτύσσονται διάφοροι μηχανισμοί άμυνας που οι άνθρωποι υιοθετούν για να μπορέσουν να διαχειριστούν το άγχος που τους προκαλεί μια συγκεκριμένη δυσάρεστη κατάσταση. Ως προς το προφίλ των γυναικών εντοπίζεται ένας κοινός παρανομαστής που σχετίζεται με τις εμπειρίες κακοποίησης στην οικογένεια προέλευσης. Άλλη ερμηνεία επικεντρώνεται στην ψυχοπαθολογία μεταξύ δύο ανθρώπων που δεν επιδέχονται παρέμβασης παρά την κατάφωρη βία που ασκείται. Είναι άτομο με διαταραχή προσωπικότητας ή με χαρακτηριστική διαταραχή όπως είναι η εξαρτητική διαταραχή (το άτομο είναι εξαρτημένο και λειτουργεί πάντοτε μέσα στη σχέση ως αυτό που θα ζητήσει και θα πάρει βοήθεια) που τείνει να αναζητά να συνάψει σχέση μ' έναν κυριαρχικό χαρακτήρα και να γίνει το θύμα του. Οι παράμετροι που διαμορφώνουν το προφίλ των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας εντοπίζονται στο φύλο (ούσες γυναίκες) σε συνδυασμό με την κουλτούρα και τα στερεότυπα αλλά και στον τρόπο που έχουν γαλουχηθεί στην οικογένεια προέλευσης, οι οποίοι παραπέμπουν σε ρόλους υποταγής και ανεκτικότητας, χωρίς ανάγκες και θέλω, αλλά και στην υποτίμηση της βίας και την αποδοχή της ως κάτι φυσιολογικό και ως τέτοιο αναμένεται να συμβεί και σε εκείνες. Πέραν όμως όλων των προαναφερόμενων είναι χαρακτηριστικό ότι βασικός κοινός παράγοντας φαίνεται να είναι το φύλο αυτό καθ' αυτό, μιας και φαινόμενα ενδοοικογενειακής κακοποίησης παρουσιάζονται εξίσου συχνά και σε γυναίκες με

υψηλότερη κοινωνική προέλευση, υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και δυνατότητα οικονομικής ανεξαρτησίας από τον θύτη – σύντροφο. Η κακοποίηση μπορεί να συμβεί σε οποιαδήποτε γυναίκα, αλλά το αν θα παραμείνει στην κακοποιητική σχέση και θα θυματοποιηθεί ή όχι σχετίζεται με τα χαρακτηριστικά της ίδιας της γυναίκας, αλλά και τη βοήθεια που θα λάβει –σε ψυχοθεραπευτικό επίπεδο- προκειμένου να αλλάξει την αυτοεικόνα της και να προχωρήσει. Εντοπίζονται κάποιοι παράγοντες κινδύνου, που συσχετίζονται με την εμφάνιση βίαιων συμπεριφορών και αφορούν κοινωνικά/δημογραφικά χαρακτηριστικά της ίδιας της γυναίκας, αλλά και του συντρόφου/суζύγου, όπως είναι η χώρα προέλευσης, το εκπαιδευτικό επίπεδο, η οικονομική εξάρτηση, η ανεργία και η κατανάλωση αλκοόλ.

Ως προς τους λόγους, αιτίες εμφάνισης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας αλλά και τα αίτια παραμονής των γυναικών θυμάτων στην *κακοποιητική σχέση γίνεται κοινώς παραδεκτό ότι η ενδοοικογενειακή βία μπορεί να συμβεί σε οποιαδήποτε γυναίκα, το ζητούμενο ωστόσο είναι το κατά πόσο θα παραμείνει η γυναίκα σε αυτή τη συνθήκη και θα θυματοποιηθεί. Η παραμονή στην κακοποιητική σχέση, αποτελεί ένα πολυπαραγοντικό ζήτημα καθώς τα θύματα έχοντας γεννηθεί και μεγαλώσει μέσα σ' ένα νοσηρό περιβάλλον είναι εξίσου φορείς αυτών των αναπαραστάσεων και συχνά δε νιώθουν ότι έχουν το δικαίωμα, ή ότι το αξίζουν, ή ότι μπορούν να ξεφύγουν από αυτό. Ως προς την ερμηνεία γίνονται αναφορές τόσο στα χαρακτηριστικά του ίδιου του θύματος, όσο και σε ορισμένους εξωγενείς παράγοντες:*

- Εντοπίζονται κάποια ψυχολογικά χαρακτηριστικά – μοτίβα των θυμάτων - γυναικών που ερμηνεύουν ενδεχομένως την παραμονή στη σχέση, όπως είναι η αίσθηση κακότητας του εαυτού και αναξιοσύνης σε συνδυασμό με το αίσθημα ενοχής που πολύ συχνά βιώνουν θεωρώντας ότι φταίνε και ίδιες

δικαιολογώντας ξεσπάσματα βίας ή/και συντηρούν την αντίληψη για τη βία, η αίσθηση συμμόρφωσης αλλά και η εξαρτητικότητα από την ίδια τη σχέση.

- Ο φόβος των αντιποίνων, είτε σε ψυχολογικό, είτε σε πραγματικό επίπεδο αποτελεί έναν παράγοντα που μπορεί να 'καθλώσει' τη γυναίκα-θύμα στην κακοποιητική σχέση για χρόνια, σιωπηρά, χωρίς να συζητά καν το ζήτημα και βέβαια χωρίς να αναζητά βοήθεια.
- Η εξεύρεση πόρων οικονομικών, κοινωνικών και ψυχολογικών θέτουν την απομάκρυνση από την κακοποιητική σχέση μια πολύπλοκη διαδικασία εντοπίζοντας ωστόσο, τη δυσκολία που υπάρχει -πέρα από τα αντικειμενικά προβλήματα- στο συναισθηματικό δέσιμο μεταξύ θύματος και θύτη καθώς και της αμφιθυμίας που υπάρχει στο να βρεθεί μόνη, μακριά από την καταχρηστική σχέση.
- Η ενδυνάμωση μέσω κυρίως των δικτύων υποστήριξης και θεσμών που θα της επιτρέψουν να μιλήσει για το ζήτημα χωρίς να φοβάται, παρέχοντάς της ασφάλεια, αλλά και μέσω της ψυχοθεραπευτικής διαδικασίας μπορεί να ενισχυθεί η γυναίκα συναισθηματικά και να σταθεί μόνη, μακριά από το τοξικό σύστημα.

Σημαντικός αναδεικνύεται ο ρόλος της οικογένειας προέλευσης καθώς διαπιστώνεται ότι η οικογένεια προέλευσης δεν μπορεί να αποτελέσει ασφαλές περιβάλλον ούτε για να καταφύγει, ούτε για να λάβει κάποιας υποστήριξης η γυναίκα, καθώς ωθεί, συντηρεί και ενισχύει στο να συνεχιστεί μια κακοποιητική κατάσταση αφού συχνά εναντιώνεται στην απόφαση της γυναίκας να εγκαταλείψει τη σχέση ή/και να προχωρήσει σε διαζύγιο. Σύμφωνα με τις απόψεις και τις αναπαραστάσεις των συνομιλητών/τριών μας για την οικογένεια προέλευσης τείνει να παρουσιάζεται ως ο βασικός κακοποιητής. Οι αναπαραστάσεις της ασκούμενης βίας συχνά ανάγονται στην

οικογένεια προέλευσης, όπου ένα παιδί- νεαρό άτομο κακοποιείται ή γίνεται μάρτυρας βίαιων συμπεριφορών ή βιώνει παραμέληση κυρίως από τη μητέρα του, το οποίο αποτελεί μια μορφή κακοποίησης. Τα άτομα που έχουν βιώματα κακοποίησης από την οικογένεια προέλευσης, τείνουν να επιλέγουν να συνάπτουν σχέσεις με άτομα πιο ισχυρά από τα ίδια, αναπαράγοντας έτσι το μοτίβο του ισχυρού και του αδύναμου καθώς φαίνεται να έλκονται από κάτι που τους είναι πολύ οικείο και γνώριμο.

Η εικόνα που έχουν τα στελέχη μονάδων ψυχικής υγείας για τον σύντροφο-σύζυγο θύτη προέρχεται κατεξοχήν από τα ίδια τα θύματα εμπεριέχοντας σε μεγάλο βαθμό τη δική τους αναπαράσταση και τις στερεοτυπικές αντιλήψεις που έχουν για τον κακοποιητή τους. Η συμπεριφορά των ανδρών – θυτών στο πλαίσιο μιας κακοποιητικής ενδοοικογενειακής σχέσης ερμηνεύεται βάσει των στερεοτύπων για το φύλο και την ανάγκη τους ν' ανταποκριθούν σε αυτά, όπως να είναι 'ικανοί', 'δυνατοί', 'σκληροί'. Δεν έχουν μάθει να διαχειρίζονται τις σχέσεις τους σε ισότιμη βάση και εκλαμβάνουν την όποια διαφωνία ως έλλειψη σεβασμού φτάνοντας σε ακραίες συμπεριφορές προκειμένου να επιβάλουν την άποψή τους. Η ύπαρξη στοιχείων κακοποιητικού περιβάλλοντος της οικογένειας προέλευσης από τη μεριά του ίδιου του συζύγου – θύτη φαίνεται να ισχύει και στην περίπτωση του (όπως και στην περίπτωση των γυναικών-θυμάτων), σύμφωνα με τα οποία υπάρχει ένα εσωτερικευμένο πρότυπο κακοποιητή π.χ. από τον πατέρα στην οικογένεια προέλευσης ή να έχει και ο ίδιος υπάρξει θύμα κακοποίησης ή παραμέλησης. Τα άτομα αυτά μπορεί να γίνουν είτε θύτες (μιμούμενα τον κακοποιητή γονιό), είτε θύματα επιλέγοντας το αντίστοιχο πλαίσιο των σχέσεων που θα συνάψουν μελλοντικά. Μια άλλη αναπαράσταση που ερμηνεύει την συμπεριφορά του θύτη αφορά στην ψυχοπαθητική διάσταση, την περίπτωση του κοινωνιοπαθή κατά την οποία ο θύτης επιδεικνύει δύναμη και υπεροχή, εξαπατά και εκμηδενίζει τους άλλους, Είναι άτομο που επιθυμεί να έχει τον απόλυτο έλεγχο,

αναπτύσσοντας μηχανισμούς περιορισμού και ελέγχου, με χαμηλή ανεκτικότητα στη ματαίωση και με απουσία υγιούς τρόπου επεξεργασίας του θυμού του. Ο έλεγχος - εξουσία που επιθυμεί να ασκεί βρίσκεται είτε σε πραγματικό επίπεδο κατά τον οποίο προβαίνει στον αποκλεισμό πόρων στους άλλους (οικονομικούς πόρους, κοινωνικούς πόρους, δίκτυα – επαφές), είτε σε φαντασιωτικό επίπεδο και επειδή δεν μπορεί να έχει εξουσία σε συνειδητό επίπεδο επιστρατεύει τη βία προκειμένου να θέσει σε μειονεκτική θέση τον άλλο επιβεβαιώνοντας τη δική του. Παραπλήσια εικόνα για τον σύντροφο-θύτη αναφέρεται σ' ένα μικτό προφίλ σύμφωνα με το οποίο στη συμπεριφορά του συνυπάρχουν διαδοχικά τόσο το κακοποιητικό στοιχείο όσο και το στοιχείο της μεταμέλειας, γεγονός που δημιουργεί σύγχυση στα ίδια τα θύματα, και ίσως αυτό ερμηνεύει εν μέρει τις παλινωδίες που συμβαίνουν από μεριάς τους και επιστρέφουν κοντά του. Αυτό το εσωτερικευμένο δίπολο συναντάται τόσο στους θύτες όσο και στα θύματα δίνοντας μια μικτή εικόνα με δυο πόλους φαινομενικά αταίριαστους και τους οποίους μπορεί το θύμα να έχει βιώσει ως παιδί και ως εκ τούτου να θεωρείται φυσιολογικό.

Συμπερασματικά, η συνολική θεώρηση του προβλήματος αναδεικνύει αφενός την κρίσιμη σημασία του στους επιμέρους τομείς της ψυχικής υγείας, των ενδοοικογενειακών σχέσεων και της ευρύτερης συνάφειας του για την κοινωνία συνολικά, αφετέρου δε στη διαπίστωση ότι πράγματι το εν λόγω ζήτημα έχει έως τώρα τύχει μικρότερης ενασχόλησης από ό,τι του αναλογεί και μάλιστα ακόμη από τους αμέσως εμπλεκόμενους επαγγελματικά. Πάντως, η πρόσφατη ανάδειξη παρόμοιων θεμάτων σε ευρύτερη κοινωνική βάση και παραλλήλως η συνεχώς βελτιούμενη γνώση και σχετική εμπειρία των επαγγελματιών υγείας, σε συνδυασμό με στοχευμένες νομοθετικές ρυθμίσεις προοιωνίζουν την περαιτέρω διερεύνηση των πτυχών του

προβλήματος και την αύξηση της ευαισθητοποίησης ευρύτερων κοινωνικών στρωμάτων.

B.4. Ο λόγος των επαγγελματιών υγείας (κοινωνικοί λειτουργοί των Τοπικών Μονάδων Υγείας) TOMY.

Οι Κοινωνικές Λειτουργοί των TOMY δεν θεωρούνται ως οι κατεξοχήν αρμόδιες για την αντιμετώπιση περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας. Ωστόσο, συχνά μέσω παραπομπών από άλλους επαγγελματίες των TOMY αναλαμβάνουν συνεδρίες συμβουλευτικής και υποστήριξης των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, ενώ παράλληλα παραπέμπουν τα θύματα και σε πιο εξειδικευμένες δομές.

Οι συμμετέχουσες θεωρούν ότι ο πραγματικός αριθμός των **περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας** στην Ελλάδα είναι μεγάλος, και περιλαμβάνει πολλές μορφές βίας, όπως λεκτική, ψυχολογική, σωματική, σεξουαλική κλπ. Ωστόσο, κρίνουν ότι η ενδοοικογενειακή βία δεν είναι πάντα ορατή. Πολλές εκφάνσεις της λειτουργούν με τρόπους που είναι δυσδιάκριτοι ακόμα και για τα ίδια τα θύματα, ενώ οι στερεοτυπικές αντιλήψεις για τον ρόλο των φύλων και τη θέση της γυναίκας εξακολουθούν να επικρατούν σε μεγάλο μέρος της κοινωνίας, επιδεικνύοντας ανοχή σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας και δικαιολογώντας ανάρμοστες στάσεις και συμπεριφορές. Γενικότερα, όλες συμφωνούν ότι η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών είναι ένα πολυσύνθετο και πολυπαραγοντικό φαινόμενο και ως τέτοιο πρέπει να αντιμετωπίζεται. Το κυρίαρχο κοινωνικό περιβάλλον, οι έμφυλες ανισότητες και η επικράτηση μίας πατριαρχικής κουλτούρας συντελούν στην διατήρηση της ενδοοικογενειακής βίας.

Όσον αφορά τις κοινωνικές αναπαραστάσεις για τις επιμέρους διαστάσεις του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, φαίνεται ότι οι Κοινωνικές Λειτουργοί, στη συντριπτική πλειονότητά τους, δεν υιοθετούν στερεότυπα ή μύθους για την ενδοοικογενειακή βία, όπως για παράδειγμα ότι η ενδοοικογενειακή βία συνεπάγεται μόνο σωματική κακοποίηση, ότι οι κακοποιημένες γυναίκες θα μπορούσαν εύκολα να φύγουν αν το ήθελαν ή ότι τα θύματα ευθύνονται τα ίδια για τη βία που τους ασκείται²¹.

Πιο αναλυτικά, σε σχέση με τις **γυναίκες θύματα της ενδοοικογενειακής βίας**, οι Κοινωνικοί Λειτουργοί με βάση την εμπειρία τους συμφωνούν ότι, στους κύριους λόγους που οι γυναίκες-θύματα δεν εγκαταλείπουν την κακοποιητική σχέση συγκαταλέγονται, μεταξύ άλλων: η ψυχολογική και οικονομική εξάρτηση από τον σύζυγο, τα κοινωνικά στερεότυπα και οι αναχρονιστικές αντιλήψεις για το ρόλο της γυναίκας και τη θέση της στην κοινωνία, η έλλειψη υποστηρικτικού οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος, τα χαλαρά προσωπικά όρια, η χαμηλή αυτοεκτίμηση και ο φόβος. Αρνητικές είναι οι αναπαραστάσεις των Κοινωνικών Λειτουργών για την αστυνομία, αφού από πολλές συμμετέχουσες αναφέρθηκε ως ένας φορέας που λειτουργεί με στερεοτυπικές αντιλήψεις και δρα άκρως αποθαρρυντικά για τις γυναίκες- θύματα ενδοοικογενειακής βίας. Ως προς το προφίλ των γυναικών που μπορούν να γίνουν θύματα εξαρχής, η συντριπτική πλειονότητα πιστεύει ότι θύμα ενδοοικογενειακής βίας μπορεί να γίνει οποιαδήποτε γυναίκα, ωστόσο υπάρχει και η άποψη ότι οι γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας, παραβλέπουν ή αδυνατούν για διάφορους λόγους να αναγνωρίσουν εξαρχής τις ενδείξεις κακοποιητικής συμπεριφοράς στο σύντροφό τους με αποτέλεσμα να εγκλωβίζονται σε σχέσεις και

---

²¹ Policastro Ch. & Payne B.K. (2013)

τελικά να καταλήγουν αντιμέτωπες με φαινόμενα συντροφικής και ενδοοικογενειακής βίας.

Για τους **δράστες**, οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των Κοινωνικών Λειτουργών εστιάζουν στο ότι πρόκειται για άτομα χειριστικά που δημιουργούν μία σχέση εξουσιαστική και εξαρτητική με τη σύντροφό τους. Απαιτούν από τη γυναίκα αποκλειστικότητα και την οδηγούν σταδιακά σε πλήρη απομόνωση από το υπόλοιπο κοινωνικό της περιβάλλον. Στους λόγους για τους οποίους δρα έτσι ο θύτης, περιλαμβάνεται το παρελθοντικό οικογενειακό περιβάλλον βίας. Επίσης, οι εξαρτήσεις, οι καταχρήσεις και τα ψυχιατρικά προβλήματα θεωρήθηκαν ως επιβαρυντικός παράγοντας για τη συμπεριφορά του δράστη, αλλά όχι ως αποκλειστικός, αφού η απόδοση των ευθυνών στις καταχρήσεις και τις εξαρτήσεις, δεν εξηγεί το γιατί η βία ασκείται μόνο στη σύντροφο.

Η αλλαγή των στάσεων και των αντιλήψεων του γενικού πληθυσμού σε θέματα ισότητας των φύλων και ατομικών δικαιωμάτων αποτελεί κυρίαρχο ζητούμενο που όμως απαιτεί μακροχρόνιες παρεμβάσεις σε διάφορα επίπεδα και πολιτική βούληση. Κατάλληλα σχεδιασμένες δράσεις πρόληψης και ευαισθητοποίησης μπορούν να συμβάλλουν στην καλύτερη αντιμετώπισή του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας με απώτερο στόχο την αλλαγή των στερεοτυπικών αντιλήψεων για την ενδοοικογενειακή βία και τον τερματισμό της ανοχής και της συγκάλυψης τέτοιων φαινομένων. Στις δράσεις αυτές για την καταπολέμηση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, οι Κοινωνικές Λειτουργοί των ΤΟΜΥ μπορούν να συνεισφέρουν σημαντικά σε τοπικό επίπεδο και να σταθούν σύμμαχοι στις όποιες προσπάθειες αποδόμησης των κοινωνικών στερεοτύπων και αντιλήψεων που επικρατούν και συνδέονται με την πατριαρχική κουλτούρα και τους κοινωνικούς ρόλους των φύλων.

Γ) Εκπρόσωποι του προνοιακού συστήματος κοινωνικής προστασίας και φροντίδας

Γ.1. Ο λόγος των στελεχών συμβουλευτικών κέντρων και ξενώνων. Η περίπτωση των κοινωνικών λειτουργών.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί των δομών, συμβουλευτικών κέντρων και ξενώνων είναι μία από τις επαγγελματικές κατηγορίες που εξειδικεύονται στην αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας. Περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας συναντούν πολύ συχνά κατά την άσκηση των καθηκόντων τους, περιστατικά τα οποία δηλώνονται από τις γυναίκες-θύματα στις δομές ως τέτοια ή υποκρύπτονται πίσω από άλλα αιτήματα. Στην ουσία η ενδοοικογενειακή βία αποτελεί καίριο μέρος του αντικείμενου επαγγελματικής ενασχόλησης τους. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, ως εκ τούτου, έχουν καλή και σαφή εικόνα για τα χαρακτηριστικά των γυναικών-θυμάτων, αλλά και ίδια αντίληψη για τους τρόπους με τους οποίους οι γυναίκες αυτές αναπαριστούν τους δράστες της κακοποίησης, τις μορφές βίας που έχουν υποστεί, αλλά και για το ευρύτερο ιστορικό κακοποίησης στην οικογένεια, τόσο από την πλευρά την δική τους, όσο και από αυτή των δραστών. Κατά συνέπεια είναι φανερό ότι στην μνήμη των κοινωνικών λειτουργών υπάρχουν φανερές και κρυμμένες αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για την **ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών**. Το μεγάλο εύρος πληροφοριών που συλλέγουν κατά την επαφή τους με τις γυναίκες-θύματα και που συνιστά την άμεση επαγγελματική τους εμπειρία για την ενδοοικογενειακή βία υπόκειται στις διαδικασίες τυποποίησης και σχηματοποίησης που προβλέπονται για την οργάνωση της εργασίας στις δομές (π.χ. το έντυπο του

κοινωνικού ιστορικού με συγκεκριμένες κλειστές ερωτήσεις, το οποίο οφείλουν να συμπληρώσουν, ο τρόπος καταγραφής των συναντήσεων με τις γυναίκες-θύματα και των σχετικών ενεργειών στις οποίες προβαίνουν). Οι αφηγήσεις των κοινωνικών λειτουργών στο πλαίσιο της έρευνας αφήνουν να διαφανούν, σε διάφορα σημεία των αφηγήσεων τους, κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για την ενδοοικογενειακή βία που άπτονται πολλών επιπέδων.

Σε ένα πρώτο επίπεδο μπορεί να διακρίνει κανείς, σε αυτές τις αφηγήσεις, τρόπους με τους οποίους η επαγγελματική κατηγορία των κοινωνικών λειτουργών εγγράφει και **διαμορφώνει αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για το ίδιο το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας**. Γιατί οι κοινωνικοί λειτουργοί των δομών αποτελούν ιδιότυπους «μάρτυρες» του φαινομένου, με την έννοια ότι λαμβάνουν γνώση για συμβάντα ενδοοικογενειακής βίας σε διάφορες χρονικές στιγμές: είτε άμεσα, είτε αφού μεσολαβήσει κάποιο χρονικό διάστημα, κατά την στιγμή που θα επιλέξουν τα θύματα να επικοινωνήσουν μαζί τους. Είναι, επίσης, ιδιότυποι μάρτυρες - αυτήκοι μάρτυρες- γιατί η μόνη πηγή από την οποία αντλούν πληροφορίες είναι οι ίδιες οι γυναίκες-θύματα και οι αφηγήσεις τους για τις μορφές βίας που έχουν υποστεί. Έτσι οι μαρτυρίες των κοινωνικών λειτουργών εκ των πραγμάτων συνδέονται με όσα έχουν ακούσει να λένε τα θύματα είτε ρητά ή άρρητα στην αρχή, μέχρι να μπορέσουν να αποκαλύψουν αυτό που όντως τους συμβαίνει. Στο πλαίσιο αυτό μια κυρίαρχη αναπαράσταση στις απαντήσεις των κοινωνικών λειτουργών των Συμβουλευτικών Κέντρων είναι ότι υπάρχει ένα είδος κοινωνικής μεταμόρφωσης της ενδοοικογενειακής βίας που προέρχεται από τα ίδια τα θύματα. Γιατί συχνά η ύπαρξη ενδοοικογενειακής βίας συγκαλύπτεται ή και «μεταμφιέζεται» από τις ίδιες όχι μόνον απέναντι σε τρίτους, αλλά και απέναντι στα στελέχη των κέντρων στα οποία απευθύνονται για βοήθεια με πρόσχημα ένα άσχετο αίτημα.

Όσα ακούν από τις **γυναίκες-θύματα** οι κοινωνικοί λειτουργοί, στην συνέχεια, όχι μόνον τα καταγράφουν στα ποικίλα έντυπα καταγραφής των δομών, αλλά και τα μεταφέρουν στους συναδέλφους τους. Μέσα από αυτές τις διαδικασίες, κατά τις οποίες αναπαριστούν, με διάφορους τρόπους τα βιώματα των γυναικών-θυμάτων, οι κοινωνικοί λειτουργοί συμβάλλουν στην δημιουργία σε κάθε δομή συλλογικών αναπαραστάσεων για την ενδοοικογενειακή βία, δηλαδή στην διαμόρφωση ενός είδους συλλογικής εικόνας για το φαινόμενο. Και είναι εύλογο να εικάσει κανείς ότι τέτοιου τύπου είναι και οι αναπαραστάσεις που οι κοινωνικοί λειτουργοί μετέφεραν στην ερευνήτρια κατά την διάρκεια της έρευνας. Οι αναπαραστάσεις των κοινωνικών λειτουργών για την ενδοοικογενειακή βία είναι λίγο ως πολύ ενιαίες και ελάχιστα διαφοροποιούνται ανάλογα με την ειδίκευσή τους ή το είδος της δομής στην οποία εργάζονται. Μπορούμε, έτσι, να διακρίνουμε κάποιες γενικές τάσεις. Στην διάρκεια των συνεντεύξεων, για παράδειγμα, αρχικά επαναλαμβάνουν, με στερεότυπο τρόπο, ότι η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών εμφανίζεται σε όλες τις κοινωνικές τάξεις. Αν και αναπαριστούν το φαινόμενο ως διαταξικό, όταν επικεντρώνουν τις αφηγήσεις τους στις δομές όπου εργάζονται και στα κοινωνικά χαρακτηριστικά των γυναικών-θυμάτων που συναντούν η εικόνα του φαινομένου αλλάζει. Αναπαριστούν, στην περίπτωση αυτή, την ενδοοικογενειακή βία ως φαινόμενο που συνδέεται κυρίως με τα χαμηλά και τα μεσαία στρώματα, με λίγες εξαιρέσεις θυμάτων που προέρχονται από τα υψηλά στρώματα. Ιδιαίτερα όσοι κοινωνικοί λειτουργοί έχουν προηγουμένως εργαστεί σε περιοχές που μαστίζονται από φτώχεια και ανεργία αναπαριστούν την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών ως «κανόνα» που χαρακτηρίζει την συμπεριφορά των ανδρών προς τις γυναίκες και ως έκφραση μιας «κουλτούρας βίας» που όχι μόνον αποδέχεται την βία κατά των γυναικών, αλλά και την θεωρεί φυσική. Εύλογη δυσκολία έχουν, όμως, οι κοινωνικοί λειτουργοί να αναπαραστήσουν το

φαινόμενο σε κλίμακα γεωγραφική, στην κλίμακα των περιοχών όπου εδρεύουν τα Συμβουλευτικά κέντρα όπου εργάζονται. Έφθσον τα κέντρα δέχονται γυναίκες από όλη την χώρα, ανεξαρτήτως περιφέρειας στην οποία εδρεύουν, κάθε άλλο παρά είναι αυτονόητο ότι μπορούν να αντιστοιχίσουν την εικόνα που έχουν για την ενδοοικογενειακή βία με τα κοινωνικά χαρακτηριστικά των κατοίκων των περιοχών αυτών.

Μέσα από την εργασιακή τους πρακτική οι κοινωνικοί λειτουργοί εμπειρικά εξασκούνται να παρατηρούν χαρακτηριστικά του φαινομένου που συνυφαίνονται με την εκδήλωση του. Προσλαμβάνοντας, λοιπόν, ότι τα διάφορα είδη ενδοοικογενειακής βίας (λεκτική, ψυχολογική κ,λπ,) μπορεί να συνυπάρχουν σε ένα και το αυτό περιστατικό αναπαριστούν την εκδήλωση τους υπό μορφήν κλίμακας, στο κατώτερο μέρος της οποίας τοποθετείται η ψυχολογική βία, ενώ στο ανώτερο, ως κορύφωση, η σωματική. Διακρίνοντας, επίσης, ότι η ενδοοικογενειακή βία εκδηλώνεται και επαναλαμβάνεται περιοδικά την αναπαριστούν ως κύκλο που περιλαμβάνει φάσεις (έξαρση, ύφεση, μετάνοια του δράστη, επανάληψη της κακοποίησης) ή ως φαινόμενο που εμφανίζεται κατά κύματα, εν είδει παλίρροιας. Εκτός από την περιοδικότητα του φαινομένου που υπαινίσσονται οι κοινωνικοί λειτουργοί, μέσω των συμβολισμών του κύκλου και των κυμάτων, υπαινίσσονται, επιπλέον, και την χρονιότητα του, δηλαδή την μακρά του διάρκεια μέσα στον χρόνο, όπως μπορεί να συμβαίνει σε περιπτώσεις γυναικών-θυμάτων μεγαλύτερης ηλικίας οι οποίες υφίστανται κακοποίηση από την παιδική τους ηλικία. Επιπλέον το φαινόμενο της βίας, αναπαριστούν οι κοινωνικοί λειτουργοί ως φαινόμενο αέναο, δίχως τέλος, που θα υπάρχει στο διηνεκές, αλλά και ως εγγενή ιδιότητα όλων των ανθρώπων.

Ταυτόχρονα, στις αφηγήσεις των κοινωνικών λειτουργών συναντώνται αναπαραστάσεις για τα **πρόσωπα του δράματος της ενδοοικογενειακής βίας**. Οι

γυναίκες-θύματα αναπαριστώνται ως κλειστές, φοβισμένες, πληγωμένες, ψυχικά και κοινωνικά ευάλωτες, «εγκλωβισμένες» και «παγιδευμένες» στον κύκλο της βίας, με εξαίρεση όσες ζητούν φιλοξενία στους οποίους παρουσιάζονται ως ιδιαίτερα θεληματικές. Οι **δράστες**, από την άλλη πλευρά, αναπαριστώνται ως «επιβαρυμένες προσωπικότητες», ως άνθρωποι που εκμεταλλεύονται την αδυναμία των αδυνάτων να τους τιμωρήσουν, ως εκδικητικοί και επικίνδυνοι λόγω των παρενοχλήσεων προς τα θύματα και της παρακολούθησης των κινήσεων τους. Κάποιοι κοινωνικοί λειτουργοί τους αναπαριστούν ως πρόσωπα με προσωπείο ευσπόληπτου πολίτη. Διατυπώνουν, μάλιστα, την πεποίθηση τους ότι το τυχόν επιβαρυμένο με κακοποίηση κατά την παιδική ηλικία παρελθόν των δραστών δεν μπορεί να αποτελεί δικαιολογία για την άσκηση βίας, ούτε μπορεί να τους απαλλάσσει από την μεγάλη τους ευθύνη για τις πράξεις τους. Στο όλο δράμα της ενδοοικογενειακής βίας τα παιδιά αναπαριστώνται ως «θεατές» βίας, εάν δεν είναι και αυτά άμεσα θύματα.

Ως *δεύτερο* επίπεδο ανάγνωσης των αφηγήσεων των κοινωνικών λειτουργών θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει αυτό που αντικατοπτρίζει τις αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα που αυτοί φέρουν για τον τρόπο με τον οποίο το κράτος, μέσα από ειδικές δομές αντιμετωπίζει την ενδοοικογενειακή βία. Σίγουρα οι κοινωνικοί λειτουργοί, ως εκ του ρόλου τους, έχουν στην ατομική μνήμη τους πολλές ψηφίδες από την εικόνα όχι μόνον του ίδιου του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, αλλά και του κατακερματισμού υπηρεσιών που υπάρχει κατά την αντιμετώπισή του, εφόσον η λύση των σχετικών προβλημάτων εξαρτάται τόσο από εξειδικευμένους, όσο και από μη εξειδικευμένους κρατικούς φορείς.

Σημαντική αναπαράσταση της αντιμετώπισης της ενδοοικογενειακής βίας από τις δομές είναι αυτή που συνδέεται με την διαχείριση της σιωπής. Οι κοινωνικοί λειτουργοί αναπαριστούν την διαδικασία μετάβασης των **γυναικών- θυμάτων** από την

σιωπή στον λόγο, την εκμυστήρευση και την εξομολόγηση με την έκφραση « σπάνε την σιωπή», ως εάν η σιωπή ήταν ένα συμπαγές αντικείμενο που θα μπορούσε να μετατραπεί υπό προϋποθέσεις σε θραύσματα. Επίσης αναπαριστούν την σταδιακή αναφορά των γυναικών θυμάτων σε « κομμάτια» της τραυματικής τους εμπειρίας ως «άνοιγμα», ως εάν υπήρχαν θύρες κλειστές οι οποίες έκρυβαν τις διόδους προς αυτήν και ως εάν η εμπειρία αυτή είχε οδηγήσει σε κατακερματισμό τον εσωτερικό κόσμο των θυμάτων. Ταυτόχρονα επισημαίνουν τον κίνδυνο η διαδικασία προσέγγισης των γυναικών- θυμάτων, στο πλαίσιο λήψης του κοινωνικού ιστορικού , εάν δεν είναι σταδιακή και πολύ προσεκτική, να εκληφθεί από αυτές ως «ανάκριση», όπως η ανάκριση που μπορεί να έχουν ήδη υποστεί στην Αστυνομία και στην Εισαγγελία. Επιπρόσθετα οι κοινωνικοί λειτουργοί αναφέρονται και στην σιωπή που συνεπάγεται η εκ νέου απομάκρυνση κάποιων γυναικών-θυμάτων από τα Συμβουλευτικά κέντρα. Την αναπαριστούν ως «κλείσιμο», ως εάν η επιστροφή στο κακοποιητικό περιβάλλον σηματοδοτούσε την επιστροφή σε ένα κλειστό περιβάλλον, σε ένα κλειστό χώρο σαν αυτόν της φυλακής.

Πέραν αυτών, οι κοινωνικοί λειτουργοί αναπαριστούν τις **δομές του δικτύου ως «αγκαλιά»** που περιβάλλει τις γυναίκες- θύματα και τις ανάγκες τους και αποτελεί για αυτές σταθερό σημείο αναφοράς που υποκαθιστά την έλλειψη υποστηρικτικού περιβάλλοντος. Έτσι τα Συμβουλευτικά Κέντρα αναπαριστώνται από τους κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται σε αυτά ως χώροι ανοικτοί που επιτρέπουν στις γυναίκες να ανοιχτούν, άμεσα ή σταδιακά. Σύμφυτη με την αναπαράσταση των δομών ως αγκαλιάς είναι και η αναπαράσταση τους ως καταφυγίου για γυναίκες-θύματα που χρήζουν προστασίας, ειδικά οι ξενώνες, οι οποίοι αναπαρίστανται στις αφηγήσεις των κοινωνικών λειτουργών και ως κρησφύγετα, ως χώροι προστατευόμενοι, φυλασσόμενοι, μη προσβάσιμοι. Ταυτόχρονα, σε κάποιες αφηγήσεις κοινωνικών

λειτουργιών, ως «αγκαλιά» που περιβάλλει τους ίδιους αναπαρίσταται η ομάδα. Η ομάδα, η οποία απαρτίζεται από όλα τα στελέχη κάθε δομής, είναι αυτή που συζητά τα περιστατικά της δομής και στηρίζει τα μέλη της για την αντιμετώπισή τους.

Όμως, οι δομές αναπαριστώνται από τους κοινωνικούς λειτουργούς και ως χώροι εργασίας που μαστίζονται από γραφειοκρατία, παρουσιάζουν έλλειψη προσωπικού και στελεχώνονται από ειδικούς επιστήμονες οι οποίοι – στις περισσότερες από αυτές – έχουν αβέβαιο εργασιακό καθεστώς και μέλλον. Από την άλλη πλευρά η εργασία των κοινωνικών λειτουργών στις δομές αναπαρίσταται ως εργασία ενδιαφέρουσα, αλλά και διεπόμενη από πολλούς αστάθμητους παράγοντες, εφόσον, ανά πάσα στιγμή, μπορούν να παρουσιαστούν προβλήματα σε περιστατικά που ήδη έχουν αναλάβει ή και να εμφανιστούν νέα, έκτακτα, περιστατικά. Σε κάθε περίπτωση, πιστεύοντας ότι η βία κατά των γυναικών είναι κοινωνικό φαινόμενο διαχρονικό το οποίο χαρακτηρίζει όλες τις κοινωνίες και δεν θα σταματήσει να υπάρχει, θεωρούν ότι, με την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας- στην οποία προβαίνουν στο πλαίσιο των δομών - «απλώς θα σώζονται» οι ατομικές περιπτώσεις γυναικών που θα θέλουν να ξεφύγουν από τον κύκλο της βίας.

Ως τρίτο επίπεδο ανάγνωσης των αφηγήσεων θα μπορούσε κανείς να θεωρήσει αυτό που αντικατοπτρίζει τις **αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα που έχουν οι κοινωνικοί λειτουργοί των δομών για τον τρόπο που η ελληνική κοινωνία αντιμετωπίζει την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών**. Αναπαριστούν έτσι τις μικρές κοινωνίες ως κλειστά συστήματα που παρακολουθούν τις κινήσεις των μελών τους και μπορούν εύκολα να «προδώσουν» στους οικείους τους τις κινήσεις των γυναικών- θυμάτων που απευθύνονται σε Συμβουλευτικά Κέντρα. Σύμφωνα με το σύστημα αξιών που επικρατεί στις κοινωνίες αυτές οι γυναίκες δεν πρέπει να διαλύουν τον γάμο τους. Ακόμα κι όταν κακοποιούνται από τους συζύγους τους, πρέπει να

ανέχονται την κακοποίησή τους. Από την άλλη πλευρά οι κοινωνικοί λειτουργοί αναπαριστούν την ελληνική οικογένεια ως οικογένεια που λειτουργεί με βάση το αξίωμα ότι αυτά που συμβαίνουν στους κόλπους της - εν προκειμένων η ενδοοικογενειακή βία- δεν πρέπει να γνωστοποιούνται ευρύτερα. Είναι μάλιστα τόσο ισχυρό το όλο σύστημα αξιών ώστε, στην περίπτωση που οι γυναίκες-θύματα ζητήσουν βοήθεια από τους γονείς τους για να απομακρυνθούν από το κακοποιητικό περιβάλλον, αυτοί τους την αρνούνται φοβούμενοι τα αρνητικά σχόλια του κοινωνικού περίγυρου και τον κοινωνικό στιγματισμό της οικογένειας. Επιπρόσθετα οι κοινωνικοί λειτουργοί μιλούν για υφιστάμενα κοινωνικά στερεότυπα τα οποία «καταδικάζουν» τις μόνες και άνεργες γυναίκες, εφόσον τις αποστερούν από οποιαδήποτε προοπτική. Πρόκειται για στερεότυπα τα οποία αποθαρρύνουν τις γυναίκες-θύματα να φύγουν από την κακοποιητική σχέση.

Συμπερασματικά, οι κοινωνικοί λειτουργοί μέσω των αναπαραστάσεων που μεταφέρουν, διάνοιξαν ένα σημαντικό πεδίο έρευνας που αφορά την στάση της κοινωνίας απέναντι στην ενδοοικογενειακή βία και την κοινωνική ανοχή απέναντι στην βία κατά των γυναικών. Παράλληλα είναι φανερό ότι, μέσω της συμμετοχής τους στην έρευνα, «μίλησαν», αλλά και σιώπησαν. Μίλησαν για όσα μπορούσαν να μιλήσουν υπό τις ιδιαίτερες συνθήκες που διεξήχθη η έρευνα: για τις γυναίκες-θύματα, για τις δομές που τις υποδέχονται και για την κοινωνία. Σιώπησαν, όμως, με την έννοια ότι περιορίστηκαν σε μια μάλλον στερεότυπη αφήγηση της επαγγελματικής τους εμπειρίας για την ενδοοικογενειακή βία από την οποία απουσίασαν οι προσωπικές τους αναμνήσεις και οι δικές τους εμπειρίες από την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας.

Γ.2. Ο λόγος των Συμβούλων του Δικτύου Δομών της ΓΓΟΠΙΦ

Ο λόγος των Συμβούλων ήταν δομημένος, φανέρωνε την κατάρτιση και τη μεγάλη εμπειρία τους και ενέτασσε το ζήτημα των κοινωνικών αναπαραστάσεων για την ενδοοικογενειακή βία στην επιστημονική συζήτηση για την ανάδειξη πρακτικών ενδυνάμωσης των γυναικών και καταπολέμησης του φαινομένου. Οι απόψεις που κατατέθηκαν εμφανίζουν επαγγελματίες ευαισθητοποιημένες και ενημερωμένες οι οποίες, μέσα από την πολυετή τους ενασχόληση με την αντιμετώπιση αυτής της μορφής έμφυλης βίας, γνωρίζουν σε βάθος τα προς διερεύνηση ζητήματα. Εμφανής ήταν επίσης η αγάπη που έχουν για το λειτούργημά τους καθώς και η αγωνία τους να προσφέρουν τις καλύτερες δυνατές υπηρεσίες στις επιζώσες της βίας μέσω του Δικτύου Δομών της ΓΓΟΠΙΦ. Από τη συνολική τους παρουσία, τη σοβαρότητα και την εμβάθυνση με την οποία αντιμετώπισαν τις ερωτήσεις, ήταν εμφανής η βαθιά γνώση και η εμπειρία τους στα υπό συζήτηση θέματα.

Στο λόγο των συμβούλων διαγράφεται το ότι η **ενδοοικογενειακή βία** ως φαινόμενο που δεν μπορεί να ερμηνευθεί βάσει συγκεκριμένων μεμονωμένων κοινωνιοδημογραφικών παραγόντων ή ατομικών χαρακτηριστικών των θυμάτων ή των θυτών, αλλά είναι αποτέλεσμα των πολλαπλών επιδράσεων που αυτοί δέχονται από το κοινωνικο-πολιτισμικό περιβάλλον στο πλαίσιο του οποίου συνυπάρχουν και αναπτύσσονται διαπροσωπικές και κοινωνικές σχέσεις. Όπως υποστηρίζεται, δεν υπάρχει ένα ενιαίο προφίλ των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, αλλά ούτε και των θυτών, ως προς την ηλικία, την οικονομική ή επαγγελματική κατάσταση, το μορφωτικό επίπεδο ή άλλα στοιχεία της προσωπικότητάς τους, ωστόσο διακρίνονται κάποια κοινά χαρακτηριστικά που στατιστικά συναντώνται πιο συχνά στους θύτες και τα θύματα.

Στην πλειοψηφία τους οι **γυναίκες θύματα** ενδοοικογενειακής βίας που απευθύνονται στις δομές είναι έγγαμες με παιδιά, κάθε ηλικιακής ομάδας (18-80 ετών), αν και οι

περισσότερες είναι ηλικίας μεταξύ 35-55 ετών. Η σχετικά μεγάλη ηλικία κατά την οποία οι γυναίκες απευθύνονται στις δομές αποδίδεται, σ' ένα βαθμό, στο γεγονός ότι στην ελληνική κοινωνία είναι βαθιά ριζωμένα τα έμφυλα στερεότυπα που σχετίζονται με τους ρόλους των φύλων, σύμφωνα με τα οποία επικρατεί ο μύθος της «υποτακτικής», «ανεκτικής» και «υποχωρητικής» γυναίκας/συζύγου/μητέρας που λειτουργεί ως «προστάτης της οικογενειακής εστίας» και επιλέγει τη σιωπή αντί της διαμαρτυρίας και την καρτερία και στωικότητα, αντί της ενεργητικής δράσης. Ως αποτέλεσμα, οι γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας καθυστερούν να αναγνωρίσουν ή/και να παραδεχτούν τη βία που υφίστανται, υιοθετώντας μια στάση παθητικής αποδοχής της. Δεν διακρίνεται κρίσιμη επίδραση του μορφωτικού επιπέδου ή της οικονομικής ή επαγγελματικής κατάστασης των γυναικών θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, τόσο σε σχέση με τη θυματοποίηση τους όσο και με την απόφασή τους να απευθυνθούν στις δομές. Ωστόσο διαπιστώνεται συχνά η κακή οικονομική κατάσταση των θυμάτων, ενώ καταγράφεται και ένας σημαντικός αριθμός άνεργων γυναικών. Διατυπώνεται επίσης η άποψη ότι όσο μεγαλύτερο είναι το μορφωτικό επίπεδο ή καλύτερη η κοινωνικοοικονομική κατάσταση των θυμάτων, τόσο πιο επιφυλακτικές είναι ως προς την απόφασή τους να κινητοποιηθούν, για λόγους που σχετίζονται με την προστασία της αυτό-εικόνας τους και την αποφυγή τυχόν κοινωνικού τους στιγματισμού. Εκτιμάται ότι το πολιτισμικό υπόβαθρο πληθυσμιακών ομάδων με διαφοροποιημένα πολιτισμικά χαρακτηριστικά αποτελεί επιδραστικό παράγοντα όσον αφορά στην πρόσληψη και αντιμετώπιση της έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας από τα θύματα. Ειδικότερα για τις προσφύγισες που απευθύνονται στις δομές του δικτύου, αφού υπογραμμίζεται η διπλή ευαλωτότητά τους, ως θυμάτων έμφυλης/ενδοοικογενειακής βίας αλλά και ως θυμάτων διωγμού και πολεμικής βίας στη χώρα προέλευσής τους, σημειώνεται ότι, ορισμένες φορές, λόγω των πολιτισμικών τους καταβολών και των πολιτισμικών αξιών που σχετίζονται με τις έμφυλες ταυτότητες και τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων στις κοινωνίες προέλευσής

τους, αντιμετωπίζουν δυσκολίες κατανόησης, αποδοχής ή/και προσαρμογής στις αρχές, τα πρότυπα και τους κανόνες που αφορούν την ισότητα των φύλων, τις έμφυλες ταυτότητες και την έμφυλη και ενδοοικογενειακή βία. Ανάλογες δυσκολίες παρατηρούνται και στην περίπτωση διαφοροποιημένων πολιτισμικά πληθυσμιακών ομάδων, όπως οι γυναίκες Ρομά ή οι Ελληνίδες μουσουλμάνες, οι οποίες αποδίδονται στο διαφορετικό πολιτισμικό τους περιβάλλον.

Το περιβάλλον αυτό εκτιμάται ότι επηρεάζει σε σημαντικό βαθμό την επικοινωνία των θυμάτων με τις/τους συμβούλους των κέντρων, κυρίως όσον αφορά στον προσδιορισμό των αιτημάτων τους αλλά και την έκβαση της πορείας των περιστατικών. Ειδικότερα για το χειρισμό περιστατικών που αφορούν Ελληνίδες της μουσουλμανικής θρησκευτικής μειονότητας, εντοπίζονται κάποιες επιπλέον αγκυλώσεις που μπορούν να προκύψουν, λόγω του διαφορετικού θρησκευτικο-πολιτισμικού υποβάθρου τους και σε σχέση με την ύπαρξη του νόμου της Σαρίας και τις αρμοδιότητες του Μουφτή.

Η πλειοψηφία των περιστατικών που απευθύνονται στις δομές αφορά την άσκηση ενδοοικογενειακής βίας και περιλαμβάνει όλες τις **μορφές βίας**, όπως σωματική, λεκτική, ψυχολογική, συναισθηματική, σεξουαλική και οικονομική, με τις συνηθέστερες μορφές να είναι η σωματική και η ψυχολογική βία που πολλές φορές ασκούνται συνδυαστικά. Σημαντικό τμήμα των περιπτώσεων αφορά την άσκηση σωματικής βίας, με εμφανή σημάδια έντονης κακοποίησης, η εκδήλωση της οποίας συνήθως αποτελεί το νοητό όριο μετά το οποίο τα θύματα αποφασίζουν να κινητοποιηθούν. Κατά την εκτίμηση των συνομιλητριών μας η ψυχολογική βία αποτελεί την πιο δύσκολα αναγνωρίσιμη και διαχειρίσιμη μορφή βίας που ασκείται. Λιγότερα είναι τα περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης ή παρενόχλησης στο χώρο εργασίας, ενώ το τελευταίο διάστημα παρατηρείται αύξηση των περιστατικών που αφορούν εξακολουθητική, επίμονη παρακολούθηση ή παρενόχληση (stalking) από πρώην συζύγους ή συντρόφους μετά την διακοπή της σχέσης. Παρατηρείται επίσης αύξηση των περιστατικών

που αφορούν σε νεοαναδυόμενες διαδικτυακές μορφές βίας κατά των γυναικών (cyber violence), όπως είναι η διαδικτυακή παρακολούθηση ή η διαδικτυακή παρενόχληση. Τα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας αφορούν συνήθως βία μεταξύ συζύγων ή συντρόφων (νυν ή πρώην), αν και δεν λείπουν τα περιστατικά άσκησης βίας από άλλα μέλη της οικογένειας όπως τον πατέρα ή τον αδελφό. Η σεξουαλική βία στο πλαίσιο του γάμου αποτελεί σημαντικό τμήμα των περιστατικών. Όπως σημειώνεται, στις περιπτώσεις αυτές συχνά οι γυναίκες θύματα δεν αναγνωρίζουν ότι η έλλειψη της δικής τους συναίνεσης συνιστά μορφή ενδοοικογενειακής βίας από τον σύζυγο. Μια άλλη μορφή ενδοοικογενειακής βίας που συναντάται είναι αυτή που ασκείται κατά μεγαλύτερων σε ηλικία γυναικών από τα παιδιά τους, κυρίως όταν αυτά αντιμετωπίζουν προβλήματα εθισμού με ναρκωτικές ουσίες ή αλκοόλ ή έχουν ψυχικές διαταραχές, ή όταν ανακλύπτον οικονομικές διαφορές μεταξύ τους, αν και δεν λείπουν οι περιπτώσεις άσκησης βίας από υπερήλικα σύζυγο. Στις περιπτώσεις αυτές, συνήθως, οι ηλικιωμένες συμβουλευόμενες δεν κινούνται εναντίον των μελών της οικογένειάς τους αλλά κυρίως εκδηλώνουν την ανάγκη τους να μιλήσουν κάπου για να ακουστούν.

Ως **γενεσιουργοί λόγοι της ενδοοικογενειακής βίας** καταδεικνύονται οι έμφυλες ανισότητες και οι στερεοτυπικές αντιλήψεις περί έμφυλων ταυτοτήτων, οι οποίες σχετίζονται με το πατριαρχικό πρότυπο και την ιεραρχική κατανομή των έμφυλων ρόλων. Οι αντιλήψεις αυτές μεταφέρονται διαγενεακά και διαχέονται στην ελληνική παραδοσιακή κοινωνία. Πρόκειται για τους κοινωνικά κατασκευασμένους ρόλους στους οποίους εγκλωβίζονται και τα δύο φύλα, με τον άντρα να είναι αυτός που εξουσιάζει και παίρνει τις αποφάσεις, ο δυνατός, ο αυταρχικός, και τη γυναίκα να είναι υποτακτική, αφιερωμένη στην οικογένεια, υπεύθυνη για τα οικιακά και την ανατροφή των παιδιών, χωρίς λόγο ή άποψη για τα όσα συμβαίνουν. Αυτές οι βαθιά ριζωμένες έμφυλες αντιλήψεις με τις οποίες ανατρέφονται γενιές και γενιές κατασκευάζουν μια κοινωνική πραγματικότητα «εγγενούς» αδικίας κατά των γυναικών την οποία τα θύματα καλούνται να αποδεχτούν και οι θύτες να αποδείξουν. Κατά την εκτίμηση

των συμβούλων, συχνά, τα έμφυλα στερεότυπα είναι πιο ισχυρά και δύσκολα ανατρέψιμα στον γυναικείο παρά στον αντρικό πληθυσμό. Εμφανίζονται επίσης πολύ πιο συμπαγή στις μικρές και κλειστές παραδοσιακές κοινωνίες παρά στις πιο ανοιχτές ή ανώνυμες κοινωνίες των μεγαλουπόλεων.

Μεταξύ των συναισθημάτων που βιώνουν **οι γυναίκες θύματα** ενδοοικογενειακής βίας που απευθύνονται στις δομές, ως κυρίαρχα αναφέρονται αυτά του φόβου, της ενοχής, της αμφιθυμίας, της ντροπής, της ανασφάλειας, της έλλειψης αυτοπεποίθησης και αυτοεκτίμησης, της αίσθησης της εξάρτησης από το θύτη και της αίσθησης της παντοδυναμίας του. Όσο πιο βίαιος είναι ο δράστης ή πιο άμεση η απειλή ή ο κίνδυνος, τόσο πιο έντονα βιώνονται τα συναισθήματα. Η οπλοκατοχή από το δράστη, είτε λόγω επαγγέλματος (π.χ. σώματα ασφαλείας) είτε για ψυχαγωγικούς λόγους (π.χ. κυνήγι), επιβαρύνει επίσης τα φοβικά συναισθήματα των θυμάτων. Οι γυναίκες θύματα βίας φοβούνται για τη σωματική ακεραιότητα τη δική τους και των παιδιών τους, φοβούνται μήπως τις απομακρύνουν από τα παιδιά και φοβούνται τον κοινωνικό στιγματισμό. Πιστεύουν ότι είναι ανίσχυρες, συχνά αυτό-ενοχοποιούνται για την κακοποίησή τους, θεωρώντας ότι οι ίδιες την προκαλούν, δικαιολογούν την κακοποιητική συμπεριφορά, αντιμετωπίζουν αισθήματα ντροπής για την εγκατάλειψη του κακοποιητικού περιβάλλοντος και πιστεύουν ότι είναι αυτές που έχουν την ευθύνη να διατηρήσουν τη συνοχή της οικογένειας. Ως αποτέλεσμα, εμφανίζουν έντονη αμφιθυμία ως προς την εγκατάλειψη της κακοποιητικής σχέσης και, ορισμένες φορές, δεν καταφέρνουν να ξεφύγουν από αυτήν.

Ένας από τους πιο συχνά αναφερόμενους λόγους για τους οποίους οι γυναίκες θύματα ενδοοικογενειακής βίας παραμένουν σε κακοποιητικές σχέσεις είναι η χρόνια συναισθηματική εξάρτησή τους από τον θύτη, που συχνά ερμηνεύεται ως δείγμα αγάπης, μια ρευστή έννοια που νοηματοδοτείται διαφορετικά από την κάθε γυναίκα ανάλογα με την ιδιοσυγκρασία και τις παραστάσεις της. Όπως υπογραμμίζεται, αγάπη μπορεί να είναι η

ανάγκη, μια οικονομική ασφάλεια, μπορεί να είναι η συνήθεια, μπορεί να είναι η δυσκολία για αλλαγή, μπορεί να είναι ο μεγάλος φόβος για καινούργια βήματα, μπορεί να είναι πολλά που κρύβονται από πίσω.

Σχολιάζοντας την εξαρτητική αγάπη, μια ρομαντική απόδοση της εξαρτητικής σχέσης, οι σύμβουλοι επισημαίνουν ότι τα θύματα στην προσπάθειά τους να κατανοήσουν και να εκλογικεύσουν τα όσα τους συμβαίνουν, να αμυνθούν δηλαδή και να προστατευθούν απέναντι στη βία, είτε τα αποδίδουν σε μια «άνευ ορίων» συζυγική/συντροφική αγάπη είτε τα υπομένουν για τον ίδιο λόγο. Κατά την εκτίμηση των συμβούλων η ερμηνεία της εξάρτησης ως συζυγικής αγάπης συνδέεται άμεσα με το στερεότυπο της γυναίκας-συζύγου-μητέρας που έχει την ευθύνη φροντίδας, ευημερίας, μακροημέρευσης και ενότητας της οικογένειάς της, υπομένοντας και απορροφώντας τους κραδασμούς της καθημερινής συμβίωσης. Συνδέεται επίσης με το έμφυλο στερεότυπο του δυνατού και επιθετικού άνδρα ο οποίος ασκεί εξουσία και συζυγικό/οικογενειακό έλεγχο μέσω της χρόνιας κακοποίησης της γυναίκας (φροντίδα vs ελέγχου).

Πράγματι, μεταξύ των κοινών χαρακτηριστικών των **δραστών ενδοοικογενειακής βίας** αναφέρεται η αυταρχικότητα του χαρακτήρα τους, η οποία εκδηλώνεται ως εμμονή για την επιβολή ελέγχου και εξουσίας στα θύματά τους. Οι δράστες θέλουν να νιώθουν ότι αυτοί αποφασίζουν και ότι η γυναίκα είναι κτήμα τους. Η επιβολή εξουσίας και ελέγχου αποτελούν βασικά αίτια ενδοοικογενειακής βίας. Επίσης διαπιστώνεται ότι σχεδόν ποτέ δεν υπάρχει ανάληψη ευθύνης για τη βία εκ μέρους τους. Σημαντική αναδεικνύεται και η εξαρτητική σχέση των θυμάτων από τον κοινωνικό τους περίγυρο, σε ότι αφορά τις κοινωνικές συνέπειες της απόφασής τους να αντιδράσουν στη βία και να διαφύγουν του κακοποιητικού περιβάλλοντος, φοβούμενες τον κοινωνικό στιγματισμό των ιδίων ή/και των μελών της οικογένειάς τους. Μια άλλη ισχυρή εξαρτητική σχέση των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας είναι αυτή της εξάρτησης από τα παιδιά τους. Ο λόγος που συχνά οι γυναίκες θύματα επικαλούνται για την απροθυμία

τους να διαφύγουν από το κακοποιητικό περιβάλλον είναι η αγωνία τους να μην αποκοπούν από τα παιδιά τους ή να μην τους στερήσουν τον πατέρα της οικογένειας. Το επιχείρημα της μη απομάκρυνσης των παιδιών από τον καλό πατέρα/κακό σύζυγο χρησιμοποιείται συχνά ως πρόφαση παραμονής στην κακοποίηση και αποτελεί ισχυρό ανασταλτικό παράγοντα στις αποφάσεις των θυμάτων να αντιδράσουν σε αυτήν. Ορισμένες φορές είναι τα ίδια τα παιδιά που αποθαρρύνουν τα θύματα να εγκαταλείψουν τη συζυγική εστία/κακοποιητική σχέση, για λόγους που δεν συνδέονται αποκλειστικά με το φόβο απώλειας του πατέρα τους αλλά και με το φόβο απώλειας της καθημερινής τους ρουτίνας (φίλους, σχολείο, οικείο περιβάλλον, γειτονιά, πόλη, κ.ά.).

Σημαντικός παράγοντας για την πρόσληψη και την άσκηση βίας θεωρείται η θυματοποίηση σε νεαρή ηλικία και το εάν οι δράστες ή τα θύματα έχουν υποστεί ή έχουν υπάρξει μάρτυρες βίας στην πατρική τους οικογένεια. Όπως σημειώνεται υπάρχει μια διαγενεακή μετάδοση της βίας και η συντριπτική πλειοψηφία των δραστών έχουν υποστεί βία οι ίδιοι στην πατρική τους οικογένεια. Η βία μαθαίνεται. Η επιρροή της πατρικής οικογένειας και τα γονεϊκά πρότυπα είναι καθοριστικά και όσον αφορά τη διαμόρφωση της στάσης των θυμάτων απέναντι στη βία που υφίστανται. Κατά την εκτίμηση των συνομιλητριών μας, για τη διαμόρφωση της στάσης τους έχει μεγάλη σημασία η θυματοποίηση των γυναικών στο πλαίσιο της πατρικής τους οικογένειας. Το βίωμα της «διπλής βίας».

Πολλές γυναίκες έχουν γνωρίσει βία και στο οικογενειακό τους περιβάλλον, ή ήταν μάρτυρες βίας κατά της μητέρας τους από τον πατέρα τους. Το γεγονός αυτό θεωρείται σημαντικό διότι με αυτόν τον τρόπο τα κορίτσια εξοικειώνονται με τη βία και μαθαίνουν ότι η βία είναι δεδομένη ή αποδεκτή. Παράλληλα, όταν οι σύζυγοι-μητέρες δεν αντιδρούν, μαθαίνουν και στις κόρες, μελλοντικές συζύγους-μητέρες να είναι κι αυτές υποτακτικές. Ωστόσο, κατά την εκτίμηση των συμβούλων, τόσο στην περίπτωση των θυμάτων όσο και στην περίπτωση των θυτών, τα βιώματα της πατρικής οικογένειας δεν μπορούν να δικαιολογήσουν

ή/και να καθορίσουν τη μετέπειτα στάση και συμπεριφορά τους, οι οποίες εξαρτώνται και από άλλους κοινωνικούς παράγοντες, όπως ενδεικτικά, οι συνθήκες διαβίωσης και το κοινωνικό πλαίσιο εντός του οποίου το άτομο δραστηριοποιείται, καθώς και η ιδιοσυγκρασία του. Όπως υπογραμμίζεται, στην κακοποίηση δεν υπάρχουν στεγανά και κανόνες και δεν ισχύει η αυτόματη αναπαραγωγή των προτύπων συμπεριφοράς. Η ύπαρξη ενός υποστηρικτικού πλαισίου - οικογενειακού, συγγενικού, φιλικού - θεωρείται ιδιαίτερος σημαντική τόσο για την πρόσληψη της βίας όσο και για την έκβαση ενός περιστατικού. Όπως επισημαίνεται, ανάλογα με τις αντιλήψεις του οικογενειακού, φιλικού και κοινωνικού περιβάλλοντος για το τί συνιστά βία, ή ποιός βαθμός βίας είναι ανεκτός/αποδεκτός στο πλαίσιο μιας διαπροσωπικής ή κοινωνικής σχέσης ή πώς πρέπει να αντιδράσει το θύμα, διαμορφώνονται οι στάσεις και οι συμπεριφορές των θυμάτων, που άλλοτε εμφανίζονται ανεκτικές και άλλοτε όχι.

Πολύτιμη θεωρείται η υποστήριξη του θύματος από την οικογένεια, τόσο σε σχέση με την άρση των αρχικών επιφυλάξεων των θυμάτων για τη δημοσιοποίηση της βίας όσο και σε σχέση με την μετέπειτα κινητοποίησή τους. Ορισμένες φορές το οικογενειακό περιβάλλον είναι αποτρεπτικό στην επιθυμία των θυμάτων να καταγγείλουν τη βία ή μειώνει τη σημασία όσων υφίστανται, γεγονός που ενισχύει την ενοχή των θυμάτων, λειτουργεί ανασταλτικά στην εγκατάλειψη της κακοποιητικής σχέσης, ενθαρρύνει τον δράστη και οδηγεί στην ατιμωρησία του. Οι σύμβουλοι εκτιμούν επίσης ότι η υποστήριξη των θυμάτων από το φιλικό τους περιβάλλον μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την απόφασή τους να δημοσιοποιήσουν ή να κινητοποιηθούν ενάντια στη βία, ιδιαίτερα στην περίπτωση που το θύμα δεν έχει ή δεν υποστηρίζεται από την οικογένειά του.

Συμπερασματικά διαπιστώνεται η ανάγκη προώθησης και ενίσχυσης των πολιτικών ισότητας και καταπολέμησης των έμφυλων στερεότυπων και της έμφυλης βίας σε κεντρικό επίπεδο από τους αρμόδιους φορείς και με στόχευση το σύνολο της κοινωνίας.

Γ.3. Ο λόγος των Κοινωνικών Λειτουργιών των Νοσοκομείων

Η επικέντρωση στη διερεύνηση των αναπαραστάσεων των κοινωνικών λειτουργιών που υπηρετούν σε νοσοκομεία, και αφορούν προϊόν ψυχοκοινωνικής διεργασίας, μας επέτρεψε να εντοπίσουμε τις τάσεις που επικρατούν στους συγκεκριμένους επαγγελματίες του πεδίου, εφαρμοστές του δικαίου. Ακολούθως μια τέτοια προσέγγιση μας αποδέσμευσε από την προβληματική της ποσοτικοποίησης του φαινομένου και της εναγώνιας απόδοσης αντικειμενικοποιημένων διαστάσεων της βίας. Άλλωστε, τα νοσοκομεία δεν έχουν να προσφέρουν τέτοιες στατιστικές πέραν από τις δηλωμένες εισαγγελικές παραγγελίες που αφορούν σε περιστατικά βίας.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί μάς μίλησαν για την εμπειρία τους αναφορικά με το **φαινόμενο της ενδο-οικογενειακής βίας**, με οδηγό δράσης τις δικές τους κοινωνικές αναπαραστάσεις, ιδέες και πεποιθήσεις για την ενδο-οικογενειακή βία σε βάρος των γυναικών. Οι κοινωνικοί λειτουργοί, γυναίκες στο σύνολό τους, αφενός, μας μετέφεραν τη βιωμένη γυναικεία εμπειρία της βίας από το ίδιο το θύμα γυναίκα, και αφετέρου, μας περιέγραψαν το βίωμα της ενσυναίσθησης που δεν μπορούν να αποφύγουν οι επαγγελματίες γυναίκες κοινωνικοί λειτουργοί για τις ιστορίες κακοποίησης των γυναικών θυμάτων βίας σύμφωνα και με τη σχετική βιβλιογραφία.

Οι συμμετέχουσες αναφέρονται σθεναρά σε μια βιωματικά διαπιστωμένη κατάσταση που αποτελεί πλέον πεποίθηση, υπογραμμίζοντας πως η βία συγχωρείται, αφενός, με τη σιωπή των θυμάτων, και αφετέρου, με την ανοχή της κοινωνίας και του θεσμικού μηχανισμού τυπικής κοινωνικής αντίδρασης. Οι ανάγκες των κακοποιημένων γυναικών παραμελούνται λόγω του ανεπαρκούς συντονισμού των υπηρεσιών, των προσφερόμενων δομών υγείας και πρόνοιας για τα θύματα, των γραφειοκρατικών κωλυμάτων που ενυπάρχουν στους μηχανισμούς του επίσημου Κράτους. Έτσι, παρά τη

θωράκιση της θεσμικής φαρέτρας για τον ορισμό της ενδο-οικογενειακής βίας, του θύματος, των προϋποθέσεων ορισμού της, την επιπλέον υπεράσπιση των θυμάτων και την θεραπευτική υποστήριξη των δραστών, εντούτοις ο κοινωνικός μηχανισμός της αμφισβήτησης των κινήτρων του δράστη, που δεν αφήνει ανεπηρέαστες τις πρακτικές των επαγγελματιών δημόσιας φροντίδας, μοιάζει ακόμα ακαταμάχητος.

Η καταπίεση, η ευπάθεια και η βία που συμβαίνει πίσω από τις κλειστές πόρτες με **θύμα τη γυναίκα** αφορούν σε εκφράσεις της εξατομίκευσης και της ιδιωτικοποίησης της οδύνης του σεξισμού. Η δομική θυματοποίηση της γυναίκας ορίζει τους κοινωνικούς όρους καθημερινής έκθεσης της γυναίκας στην επισφάλεια. Έτσι αυτό που αναδύεται από τον λόγο των κοινωνικών λειτουργών είναι η κοινωνική αναπαράσταση για την ενδο-οικογενειακή βία που εμπεριέχει τη σύνδεσή της με ευρύτερα ζητήματα κυρίαρχων πεποιθήσεων και σχέσεων εξουσίας, τα οποία εκδηλώνονται βουβά χωρίς να καθίσταται σαφώς αναγνωρίσιμος ο συμβολικός χαρακτήρας της συλλογικής βίας. Η βία της καθημερινής ζωής και των θεσμών του σύγχρονου κόσμου αποτελεί την κύρια έκφραση της εξουσίας, η οποία μπορεί να αποτελέσει την οργανωτική δομή της κοινωνίας, συγκροτώντας ταυτότητες. Επομένως, η έμφυλη βία αφορά στη διάχυτη και εμπεδομένη πρακτική έκθεσης στη βία, η οποία βιώνεται ως καθημερινό συλλογικό τραύμα από τις γυναίκες. Με την ενδο-οικογενειακή βία να αποτελεί μια έκφανση της τραυματικής κανονικότητας της έμφυλης βίας

Η εξέταση του λόγου των κοινωνικών λειτουργών αναπαρήγαγε εικόνες και περιστατικά της εργασιακής τους ζωής, μέσα από τις οποίες αναδύθηκαν στερεοτυπικές αντιλήψεις και συναισθηματικής φύσης εμπόδια, που εδράζονται συνήθως σε προσωπικά βιώματα των επαγγελματιών του νοσοκομείου. Βιώματα που εμπλέκονται με τα θεσμικής φύσης εμπόδια, αδυναμίες και κρίσιμα κενά του υποστηρικτικού προνοιακού συστήματος για το θύμα. Οι κοινωνικοί λειτουργοί

υποστηρίζουν ότι η διατήρηση εκείνων των αντιλήψεων που εγκλωβίζουν τις γυναίκες, τα θηλυκοποιημένα υποκείμενα, σε ένα ευάλωτο προφίλ θύματος με προκατασκευασμένους ρόλους, είναι συνυφασμένη με στερεοτυπικούς μύθους για τη βία. Όπως αναδείχθηκε, ο γονεϊκός ρόλος είναι αυτός που συνήθως θα φέρει τις γυναίκες εμπρός στη συνειδητοποίηση ή στην αναγκαστική αποκάλυψη της κακοποιητικής συνθήκης εντός της οποίας διαβιούν, σαν η προσωπική τους ευτυχία να ακολουθεί αυτή των παιδιών τους. Αυτό ακριβώς το γεγονός έχει ως αποτέλεσμα να ισχυροποιείται η ανομοιομορφία της αναγνώρισης της βίας στην κοινωνία τόσο από τα ίδια τα θύματα όσο και από τους επαγγελματίες που στα καθήκοντά τους εμπίπτει η διαχείριση τέτοιων εγκληματικών φαινομένων.

Συμπερασματικά, κυρίαρχη είναι η αντίληψη ότι κάποια μέτρα άρσης της αδυναμίας αντίδρασης της γυναίκας απέναντι στην κακοποίηση και τη βία που δέχεται, είναι απαραίτητα τόσο για να παύσει η παθητική κατανόηση της επιθυμίας μιας γυναίκας να παραμείνει σε μια καταχρηστική σχέση που την κακοποιεί, όσο και να αποεδραιωθεί η πεποίθηση της μειωμένης ελπίδας που έχουν οι επαγγελματίες κοινωνικοί λειτουργοί για τη μη ολιστική, συνεργατική υποστήριξη της γυναίκας θύματος ενδο-οικογενειακής βίας. Οι κοινωνικοί λειτουργοί εκτιμούν πως η παρέμβαση που προτείνεται θα πρέπει να έχει τα χαρακτηριστικά της καταλληλότητας, δηλαδή της διεπιστημονικής προσέγγισης, και της έγκαιρης επέμβασης, δηλαδή την έμφαση στο επίπεδο της πρόληψης.

Η άμεση προστασία του θύματος αναφάνεται το κυρίαρχο στοίχημα που θα περιορίσει τη δευτερογενή θυματοποίησή του, με επιπτώσεις σε ατομικό, οικογενειακό και κοινωνικό επίπεδο, και θα τιθασει τους μύθους για την κακοποιημένη γυναίκα, και τις κοινωνικές αναπαραστάσεις του κλάδου των κοινωνικών λειτουργών που αποδίδουν την ευαλωτότητα των γυναικών στην κοινωνικο-πολιτισμική σύνθεση της

κοινωνίας. Κοινωνικές αναπαραστάσεις που όπως φαίνεται δεν μπορούν παρά να μας βοηθούν: στην κατανόηση του βαθμού και της έντασης ενασχόλησης του κοινωνικού λειτουργού στα νοσοκομεία με το φαινόμενο, στην αναγνώριση αμφιθυμίας στον κλάδο όσον αφορά στην εφαρμογή των νομοθετικών διατάξεων, στην υπογράμμιση της χρονίζουσας αμέλειας άσκησης οργανωμένης πίεσης από τις συλλογικές αντιπροσωπεύσεις του κλάδου των κοινωνικών λειτουργών προς την κατεύθυνση υπερπήδησης των εντοπισμένων από τους ίδιους δυσκολιών του πεδίου και προτεραιοποίησης της ευημερίας του θύματος ενδο-οικογενειακής βίας και της οικογένειας.

Γ.4. Ο λόγος των Κοινωνικών Λειτουργιών των Δήμων

Σύμφωνα με τις μαρτυρίες των συνομιλητριών μας, ως ένα πρώτο συμπέρασμα, απόσταγμα της μακρόχρονης εμπειρίας τους αφορά την **αναπαραγωγή του κύκλου βίας** υπό την έννοια ότι τα θύματα μπορεί να υπήρξαν θύτες και τα ίδια στο παρελθόν ή ακόμη και τώρα ως προς ασθενέστερα μέλη της οικογένειας σε άλλες σχέσεις εντός της οικογένειας.

Κάθε μορφή βίας είναι μοναδική και δεν μπορεί να προβλεφθεί η εξέλιξή της. Η στήριξη από το οικογενειακό περιβάλλον είναι αποφασιστική για την απόφαση της γυναίκας να δώσει λύση στο πρόβλημά της αλλά και για την γενικότερη στάση της ως θύμα. «*Συνήθως αποτυγχάνουμε όταν οι γυναίκες που έρχονται σε μας έχουν αντιστάσεις και ζητούν από μας να τις πείσουμε να βγουν από μια συν εξαρτημένη σχέση και να πομακρυνθούν από τον κακοποιητή*».

Οι **μορφές της βίας** είναι ποικίλες, σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική, λεκτική και τα άτομα που την υφίστανται διακατέχονται από συναισθήματα που ποικίλλουν

από τον φόβο, την ενοχή, την χαμηλή αυτοεκτίμηση, την αμφιβολία για το λελογισμένο της αντίδρασής τους. Η βία δεν έχει ιδιαίτερα κοινωνικο -οικονομικά χαρακτηριστικά αν και στην περίπτωση τους τα περιστατικά που ζητούν στήριξη από τις Κοινωνικές Υπηρεσίες του Δήμου έχουν μεσαία προς χαμηλά οικογενειακά εισοδήματα. Εκφράστηκε επίσης η άποψη ότι στα θύματα ανώτερου μορφωτικού και οικονομικού επιπέδου η προσέγγιση γίνεται δυσκολότερα λόγω του φόβου γνωστοποίησης και κοινωνικού στιγματισμού.

Υπάρχει ομοφωνία ως προς την αύξηση των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας τα τελευταία χρόνια. Οι λόγοι της αύξησης ερμηνεύονται σύμφωνα με ορισμένες επαγγελματίες λόγω της αυξανόμενης βίας αφευατής ενώ κατ'άλλες στην γνωστοποίηση των περαστικών χάρη στην ενημέρωση της κοινωνίας και των γυναικών που υφίστανται βία για τις διεξόδους και λύσεις στήριξης.

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις των κοινωνικών λειτουργών για την **ενδοοικογενειακή βία** υποδεικνύουν μια μεταστροφή στο κοινωνικό σώμα που αποτυπώνεται, στα αστικά κέντρα, με την έννοια ότι οι πολίτες αφυπνίζονται περισσότερο απ'ότι πριν είκοσι χρόνια. Η αύξηση της υλικο-τεχνικής υποδομής καθώς και της στελέχωσης των Δήμων θα επιφέρει ευεργετικά αποτελέσματα στη διαχείριση των περιστατικών.

Όσο μεγαλύτερος ο Δήμος, τόσο πιο ολοκληρωμένες φαίνονται οι παρεμβάσεις εντός των υπηρεσιών του Δήμου αλλά και όταν αυτό δεν συμβαίνει, η εμπειρία και γνώση του αντικειμένου τις βοηθά να αξιοποιούν κάθε δυνατότητα σε θεσμικό επίπεδο αλλά και να κινητοποιούν ανθρώπινους και υλικούς πόρους για την άμεση διαχείριση κρίσιμων και ξαφνικών περιστατικών. Υπάρχει συνεργασία με πολλούς φορείς στο πεδίο.

Δ. Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης

Τα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης αποτελούν ένα δυναμικό πεδίο αντιπαράθεσης απόψεων σχετικά με το ζήτημα της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, όπως και για ποικίλα άλλα θέματα. Αντίθετα από τα συμβατικά μέσα ενημέρωσης, όπου τα μηνύματα κατευθύνονται από μια ενιαία πηγή προς πολλαπλούς αποδέκτες, και – σύμφωνα με βιβλιογραφία και έρευνες δεκαετιών – διαμορφώνουν και αποκρυσταλλώνουν στερεότυπα και αντιλήψεις οι οποίες διαιωνίζουν τον ηγεμονικό λόγο, τα ΜΚΔ διαμορφώνουν ανοικτά δίκτυα ομιλητών προάγοντας μια «αγωνιστική ρητορική» από όλους προς όλους. Έτσι, παράλληλα με τα στερεότυπα βρίσκουν διέξοδο προς το δημόσιο λόγο και αντιθετικές αντιλήψεις, οι οποίες αμφισβητούν τους ηγεμονικούς λόγους και προβάλλουν εναλλακτικές ερμηνείες της κοινωνικής πραγματικότητας. Πρόκειται για ένα συμπεριληπτικό περιβάλλον, το οποίο μπορεί να αποτελέσει ένα «εργαστήριο» μελέτης των κοινωνικών αντιλήψεων όπως προκύπτουν αβίαστα χωρίς να προκαλέσει ο ερευνητής την εκδήλωσή τους, και επομένως χωρίς την αίσθηση πως πρέπει να ανταποκριθούν στις προσδοκίες του.

Στην έρευνα για τις **αναπαραστάσεις της ενδοοικογενειακής βίας** κατά των γυναικών στο Twitter διαπιστώσαμε το εύρος των απόψεων που κατατέθηκαν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, αλλά και τη μικρή ορατότητα του ζητήματος στην εν λόγω πλατφόρμα. Κατά την περιγραφή των ευρημάτων εστιάσαμε σε εκείνα τα σημεία που φαίνεται αφενός να έτυχαν μεγαλύτερης επεξεργασίας, όσο και εκείνα που συνδέονται με την υφιστάμενη βιβλιογραφία όπως παρουσιάστηκε στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας (βλ. Τσίγκανου & Κάββουρα 2020).

Ξεχωρίσαμε, έτσι, τις αναφορές στο ελληνικό #metoo, και δείξαμε πως ελάχιστα επηρέασαν τη συζήτηση για την ενδοοικογενειακή βία, και αυτό συνέβη όσο

κυριαρχούσαν στη δημοσιότητα οι αποκαλύψεις της Σοφίας Μπεκατώρου και άλλων αθλητριών και γυναικών ηθοποιών. Διαπιστώσαμε πως και στο Twitter εκφράστηκε η άποψη πως η καθυστερημένη αποκάλυψη μπορεί να υποκρύπτει σκοπιμότητες και πως θα έπρεπε να είχε συμβεί πολύ νωρίτερα. Εκφράστηκε όμως σθεναρά και με τεκμηρίωση και η αντίθετη άποψη, ότι δηλαδή τα θύματα της έμφυλης βίας συναντούν πολλά επίπεδα αντίστασης στη μαρτυρία τους, τόσο από τον κοινωνικό κύκλο τους όσο και από τις αρμόδιες αρχές. Διαπιστώσαμε επίσης πως ορισμένοι χρήστες συνέδεαν τις αποκαλύψεις αυτές και με την ενδοοικογενειακή βία, ως ένα συνεχές της έμφυλης βίας που μπορεί να ασκείται τόσο μέσα στην οικογένεια όσο και έξω από αυτήν, στον επαγγελματικό χώρο ή και σε άλλους χώρους, ενώ άλλοι χρήστες επιχειρούσαν να αποσυνδέσουν τα δύο, αναδεικνύοντας περιπτωσιολογικά στοιχεία και αποφεύγοντας να αναγνωρίσουν την κοινωνική διάσταση του προβλήματος.

Ένα ζήτημα που απασχόλησε αρκετούς χρήστες ήταν η ένταση των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας κατά την περίοδο της πανδημίας και των μέτρων περιορισμού λόγω lockdown. Καθώς είχε προηγηθεί μια ανάλογη περίοδος την άνοιξη του 2020, και καθώς επίσης το μεγαλύτερο μέρος της περιόδου που καταγράψαμε συνέπεσε με το δεύτερο lockdown στη χώρα μας αλλά και σε άλλες χώρες, διακινήθηκαν στο Twitter πληροφορίες για τις επιπτώσεις, με αριθμό κρουσμάτων ενδοοικογενειακής βίας και ποσοστών αύξησης σε διάφορες χώρες και στην Ελλάδα. Σε συνδυασμό με την Διεθνή Ημέρα Καταπολέμησης της Ενδοοικογενειακής Βίας και την Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, τις εκδηλώσεις διαφόρων οργανισμών και φορέων με αφορμή τις ημέρες αυτές, καθώς και με τα ακραία περιστατικά γυναικοκτονιών που συνέβησαν το διάστημα αυτό, αρκετά tweets παρέπεμψαν σε δημοσιεύματα σχετικά με τους τρόπους αντίδρασης των θυμάτων ή και των μαρτύρων ενδοοικογενειακής βίας.

Ο ρόλος που μπορούν να παίξουν τα μέσα ενημέρωσης, και ιδιαίτερα οι τηλεοπτικές σειρές και τα ριάλιτι είτε αμφισβητώντας τις κυρίαρχες αναπαραστάσεις και τα στερεότυπα, είτε προβάλλοντας παραδείγματα που λειτουργούν ως πυροκροτητές της δημόσιας συζήτησης, διαπιστώθηκε επίσης σε μεγάλο αριθμό tweets. Ενδεικτικά αναφέρουμε τη συμβολή επιτυχημένων τηλεοπτικών σειρών όπως οι «Άγριες Μέλισσες» και η «Αγγελική», αλλά και συνεντεύξεων γνωστών προσώπων, **γυναικών θυμάτων**, που έχουν υποστεί ενδοοικογενειακή βία, και την αξιοποίησή τους ως παράδειγμα για την επεξεργασία πραγματικών περιστατικών που απασχολούν την επικαιρότητα. Εξ ίσου εκτενής είναι η αναφορά στο ρόλο των Αστυνομίας, είτε θετικά (με αναφορές στην εκπαίδευση και επιμόρφωση των αστυνομικών ή με την προτροπή για καταγγελία περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας) είτε αρνητικά με την αναφορά στην αδιαφορία ή στην προσπάθεια συμφιλίωσης θύτη και θύματος.

Μελετήσαμε επίσης την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας ως αντικειμένου αστεϊσμού. Διαπιστώσαμε ότι αρκετά tweets προβαίνουν σε μια τέτοια εκδοχή που είτε αντιστρέφει τους συνήθεις ρόλους θύτη-θύματος, είτε εξισώνει πολύ διαφορετικές πρακτικές και συμπεριφορές, ώστε τελικά οδηγούμαστε στην κανονικοποίηση της ενδοοικογενειακής βίας, στην ένταξή της δηλαδή σε μια κοινωνική κανονικότητα, τη φυσικοποίησή της ως εύλογη πρακτική μεταξύ δύο πόλων με διαφορετική ισχύ και ιεραρχική θέση, και τη σχετικοποίησή της στο βαθμό που αναδεικνύει την επίπλαστη δυνατότητα διαρκούς αντιστροφής των ρόλων.

Στη συνέχεια στραφήκαμε σε μια ομάδα tweets που με διάφορες αφετηρίες προσπαθούσαν να εισάγουν στη συζήτηση **την εικόνα του άνδρα** ως συστηματικού θύματος μιας συνομωσίας που αποσιωπά τη θυματοποίησή του. Είτε ξεκινώντας από το αίτημα της υποχρεωτικής συνεπιμέλειας των τέκνων, είτε από τα ελάχιστα παραδείγματα άσκησης ενδοοικογενειακής βίας από τις γυναίκες προς τους άνδρες,

είτε από την αμφισβήτηση του όρου «γυναικοκτονία», τα εν λόγω tweets δεν αποτελούν κάποιου είδους ελληνική ιδιαιτερότητα, καθώς διαπιστώσαμε πως τόσο η ρητορική όσο και η θεματολογία τους συνδέονται με ένα ευρύτερο «κίνημα» διεθνώς, με ιστορία σχεδόν μισού αιώνα, και με σαφή σύνδεση με την ακροδεξιά και την alt-right εκδοχή της. Εντοπίσαμε ακόμη έναν αριθμό tweets που αναφέρονται στις ρίζες της ενδοοικογενειακής βίας, άλλοτε συνδέοντάς την με ψυχολογικά προβλήματα του θύτη, άλλοτε με το οικογενειακό περιβάλλον του και τη βία που ενδεχομένως είχε υποστεί ως παιδί, και άλλοτε με ευρύτερους κοινωνικούς και πολιτισμικούς παράγοντες. Μολονότι περιέχουν ένα ποσοστό αλήθειας, τέτοιες προσεγγίσεις οι οποίες συχνά κινούνται στο χώρο των υποθέσεων ή γενικεύουν κάποιες περιπτώσεις, μεταθέτουν το ενδιαφέρον στην υποτιθέμενη «ρίζα» της βίας, και σε μεγάλο βαθμό την κανονικοποιούν.

Τέλος, αναφερθήκαμε στα tweets που σχολιάζουν το ρόλο των μαρτύρων (bystanders), τον οποίο αποτυπώνουν ως παθητικό, σε βαθμό που ενισχύει τελικά την τέλεση εγκλημάτων ενδοοικογενειακής βίας. Τα tweets αυτά στηρίζονται στην πραγματικότητα που αποκομίζει κανείς από την καθημερινή εμπειρία μιας αυστηρής διάκρισης μεταξύ δημόσιας και ιδιωτικής ζωής, της έμφασης στο «τι κάνει κανείς όταν κλείνει την πόρτα του σπιτιού του είναι ιδιωτική του υπόθεση», και των δηλώσεων στα τηλεοπτικά κυρίως μέσα όπως «έπεσα από τα σύννεφα» ή «κάτι είχα ακούσει αλλά δεν ήθελα να μιλήσω χωρίς αποδείξεις». Ιδίως στο δεύτερο μισό της περιόδου στην οποία εκτείνεται η καταγραφή μας, τέτοιες δηλώσεις ήταν αρκετές και προέρχονταν από γνωστά πρόσωπα του εγχώριου star system, οπότε τροφοδότησαν ακόμη περισσότερο την εικόνα του απαθούς, αδιάφορου και αμέτοχου μάρτυρα. Φαίνεται από τα tweets πως μια τέτοια στάση καταδικάζεται, και σε ορισμένες περιπτώσεις προβάλλεται η ανάγκη για εκστρατείες ενημέρωσης τόσο των θυμάτων όσο και των μαρτύρων ώστε να

καταστεί κοινό κτήμα η γνώση σχετικά με τις συμπεριφορές που εμπίπτουν στον ορισμό της ενδοοικογενειακής βίας, αλλά και σχετικά με τους ενδεδειγμένους τρόπους αντίδρασης και παράκαμψης των λογικοφανών εμποδίων σε αυτήν.

Από τη **συνολική εξέταση** των tweets προκύπτει η απουσία μιας συστηματικής παρουσίας θεσμικών φορέων στη συζήτηση, και μιας συστηματικής ροής πληροφόρησης πέρα από τις «διεθνείς ημέρες» και τις περιόδους κατά τις οποίες περιστατικά ακραίας βίας και γυναικοκτονιών φτάνουν στην επικαιρότητα. Όσο η υφιστάμενη βιβλιογραφία επισημαίνει τη μεγάλη απόσταση ανάμεσα στα πραγματικά και στα καταγεγραμμένα περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας σε βάρος των γυναικών, τόσο περισσότερο επιβεβλημένη είναι η χάραξη μιας επικοινωνιακής στρατηγικής στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ώστε η πληροφόρηση, η ενημέρωση, η ανασκευή αρνητικών στερεοτύπων, η προβολή θετικών αναπαραστάσεων να αποτελέσουν μέρος της καθημερινότητας και να διαμορφώσουν μια νέα «κανονικότητα» στο δημόσιο λόγο.

E. Ο λόγος του Τύπου ανά Εφημερίδα

Αναφορικά με την **Εφημερίδα Καθημερινή**, συμπερασματικά θα λέγαμε ότι απουσιάζει ο κιτρινισμός, η συναισθηματική πλαisiώση των ειδήσεων και οι αντίστοιχης αισθητικής πρακτικές στην παρουσίαση των ειδήσεων σχετικά με τα κρούσματα ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών στη χώρα μας. Δε γίνεται συχνά χρήση μεταφορικού λόγου²² ή συναισθηματικά φορτισμένου λόγου και όταν αυτό επιχειρείται αφορά κυρίως άρθρα γνώμης από εξωτερικούς συνεργάτες του εντύπου και όχι από τους συντάκτες του αστυνομικού ρεπορτάζ της εφημερίδας. Σε γενικές

---

²² Wallis, P. & Nerlich, B. (2005). 'Disease metaphors in new epidemics: The UK media framing of the 2003 SARS epidemic'. *Social Science & Medicine*, 60(11), σελ. 2629–2639.

γραμμές, τα γεγονότα παρατίθενται με ακρίβεια και απουσιάζει το σχόλιο του συντάκτη ή αξιολογικοί χαρακτηρισμοί. Ωστόσο, μέσα από το σύνολο των υπό-μελέτη άρθρων, παρατηρείται η επαναληπτικότητα ορισμένων αναπαραστάσεων και πεποιθήσεων, τόσο στις ειδήσεις από το εσωτερικό, όσο και από το εξωτερικό, σε βαθμό που οδηγεί στην εξαγωγή ορισμένων στερεοτύπων αναφορικά με το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, στα οποία θα αναφερθούμε συνοπτικά στη συνέχεια.

Τα στερεότυπα σχετικά με τον Δράστη περιλαμβάνουν: το στερεότυπο του ανατολίτη Άλλου, το στερεότυπο της ψυχοπαθητικής προσωπικότητας του δράστη και το στερεότυπο του δράστη ως φιλήσυχου οικογενειάρχη. Τα κοινωνικά αυτά στερεότυπα λειτουργούν ως "αλληλένδετοι μύθοι" (interrelated myths), που παρέχουν στους αναγνώστες μία οπτικοποιημένη κατανόηση της ενδοοικογενειακής βίας, κυρίως ως ενός περιστατικού που συμβαίνει σε ανθρώπους που είναι διαφορετικοί από αυτούς.²³ Μία ακόμη παράμετρος της απευαισθητοποίησης του αναγνώστη είναι η επαναλαμβανόμενη έκθεση περιστατικών στον έντυπο τύπο, η οποία αποδομεί την αντίληψη του κοινού για τη βία, κανονικοποιώντας την.²⁴ Σε αυτό το πλαίσιο, μία θεμελιώδης στερεοτυπική θέαση του δράστη ή του συνεργού ενός περιστατικού ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, που προκύπτει, είναι η κατακύρωσή του ως "άλλου", είτε αυτή η ετερότητα ορίζεται πολιτισμικά/θρησκευτικά είτε αφορά τη συνύπαρξη ψυχοπαθητικών προβλημάτων. Το πλαίσιο αυτό επιτρέπει την ανεκτικότητα του αναγνώστη απέναντι στην περιγραφόμενη βία, καθώς αυτή εντάσσεται σε ένα πλαίσιο εντελώς διαφορετικό από το δικό του, ένα πλαίσιο το οποίο περιγράφεται ως ασυνήθιστο ή πρωτόγνωρο. Βασικό στερεότυπο αναφορικά με την

²³ Sutherland, G., McCormack, A., Pirkis, J., Easteal, P., Holland, K. & Vaughan, C. (2015). Media representations of violence against women and their children. State of knowledge paper, Landscapes, Issue 15, November 2015, σελ. 16

²⁴ Kohlman, S., Baig, A., Balice, G., DiRubbo, C., Placencia, L., et al. (2014). Contribution of Media to the Normalization and Perpetuation of Domestic Violence. *Austin J Psychiatry Behav Sci.* 1(4): 1018, σελ. 2

εικόνα του δράστη ή την εικόνα των συνεργών του είναι, όπως είδαμε παραπάνω, η ατομική, εθνοτική, πολιτισμική και θρησκευτική ετερότητά του. Η παράμετρος της κτητικότητας, είτε αυτή αφορά την υλική κατάχρηση της ιδιοκτησίας είτε την ψυχολογική, σωματική, συναισθηματική ή σεξουαλική επιβολή σε κάποιο κοινωνικό υποκείμενο, συνδέεται, μέσω της εικονοπλασίας των ειδήσεων με την απουσία ταυτότητας, ιδιοκτησίας και κοινωνικής αποδοχής με την οποία συνδέεται στον κυρίαρχο λόγο η εικόνα του μετανάστη. Η δε επαναληπτικότητα του στερεοτύπου της εθνοτικής ετερότητας του δράστη συνδέεται με την καλλιέργεια της "κουλτούρας του φόβου", ως διαλεκτικού μέσου πίεσης, που επιτρέπει τη συγκατάθεση των πολιτών στη συγκρότηση μίας κουλτούρας ελέγχου από τα κυρίαρχα μέσα.²⁵ Δεύτερος φορέας της ετερότητας του δράστη, που προκύπτει από την παρούσα έρευνα, είναι η συνύπαρξη ψυχοπαθητικών προβλημάτων. Μέσω της αναγνώρισης αυτής της "ιδιαιτερότητας" του δράστη, η πράξη της γυναικοκτονίας απεκδύεται τα κοινωνικά χαρακτηριστικά της και παρουσιάζεται ως μεμονωμένο περιστατικό.²⁶ Η ανάγνωση αυτή του περιστατικού, ως επεισοδικής κάλυψης, το απομακρύνει από τον κοινωνικό επιπολασμό του και από την αναγνώρισή του ως δυναμικού φαινομένου. Το γεγονός αυτό μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τη συναισθηματική αποσύνδεση του αναγνώστη από το φαινόμενο και τις συνέπειές του. Τέλος, ένα ακόμη στερεότυπο που ανιχνεύεται, σχετικά με τον δράστη, είναι εκείνο που τον περιγράφει ως άτομο με κοινωνική θέση που χαίρει σεβασμού και εκτίμησης από τον κοινωνικό του κύκλο. Ένα άτομο δηλαδή εγνωσμένου κύρους, μεγάλης οικονομικής ευχέρειας, συνήθως επιχειρηματία. Το στερεότυπο αυτό συνδέεται με την αναγνώριση του δράστη ως "Άλλου", απευαισθητοποιώντας τον

²⁵ Garland, D. (2001). *The Culture of Control, Crime and Social Order in Contemporary Society*. Oxford University Press.

²⁶ Wolf, B. (2013). *Gender-based violence and the media. Representations of intimate partner violence: Information or disinformation*. In: Sarmento, Clara and Oliveira, Victoria(eds.), *Intercultural Communication, Representations and Practices: A Global Approach*, σελ. 363

κοινό αναγνώστη από τη σύνδεση μαζί του, την κατανόηση του πλαισίου μέσα στο οποίο εκτελείται η πράξη του και τελικά την αποδοχή των κοινωνικών διαστάσεων του φαινομένου.

Τα κυρίαρχα **Στερεότυπα Σχετικά με το Θύμα** περιλαμβάνουν το στερεότυπο του αδύναμου θύματος και το στερεότυπο του παθητικού θύματος. Όσον αφορά την επιζώσα, το κυρίαρχο στερεότυπο που προκύπτει επαναληπτικά, τόσο στην άμεση αποτύπωση ειδήσεων από το εσωτερικό, όσο και στα μεσολαβημένα ρεπορτάζ από το εξωτερικό, αφορά την ευαλωτότητα της θέσης της. Η στερεοτυπική αυτή θέαση της γυναικείας αδυναμίας σχετίζεται άμεσα με τους ρόλους που πιστώνονται παραδοσιακά στον άνδρα και τη γυναίκα, ως συντρόφους, σε μία ετεροφυλοφιλική σχέση,²⁷ καθώς και τις πατριαρχικές δομές καταμερισμού της εξουσίας για τα φύλα. Σε αυτό το πλαίσιο, η στερεοτυπική εικόνα της γυναικείας ευαλωτότητας και της "πρέπουσας γυναικείας συμπεριφοράς"²⁸ προκύπτει ως πολιτισμικά αποδεκτή σε κοινωνίες που βασίζονται σε παραδοσιακού τύπου πατριαρχικές αξίες, όπως η ελληνική.²⁹ Η στερεοτυπική αυτή εικόνα της γυναικείας αδυναμίας, σχετίζεται, θα λέγαμε, με τις συμβολικές και πραγματικές καταπιέσεις που εγγράφονται, σύμφωνα με τον Bourdieu, πάνω στα γυναικεία σώματα, στο πλαίσιο του συστήματος της ανδρικής κυριαρχίας.³⁰

Η στερεοτυπική αυτή θέαση, σχετικά με την πολιτισμική ή ψυχολογική ετερότητα του δράστη, αλλά και τη γυναίκα-παθητικό θύμα εντάσσεται στο πλαίσιο της γενικότερης επιμονής των ΜΜΕ στην έννοια της ατομικής ευθύνης, που υπερκερνά την

²⁷ Lelaurain S., Fonte D., Giger J-C., Guignard S., & Lo Monaco G. (2018). «Legitimizing Intimate Partner Violence: The Role of Romantic Love and the Mediating Effect of Patriarchal Ideologies». *Journal of Interpersonal Violence*. December 2018. doi:10.1177/0886260518818427

²⁸ Κουκουτσάκη, Α. *Η γυναίκα εγκληματίας στον δημόσιο χώρο: Αναπαραστάσεις της γυναικείας εγκληματικότητας* στο Ψύλλα, Μ. (2009). *Δημόσιος χώρος και φύλο*. Αθήνα: Τυπωθήτω σελ. 174

²⁹ Αρτινοπούλου, Β. (2006). *Ενδοοικογενειακή Κακοποίηση Γυναικών*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 81

³⁰ Bourdieu, P. (1999). *Η Ανδρική Κυριαρχία*. Αθήνα: Στάχυ.

κοινωνική σε ό,τι αφορά περιστατικά βίας κατά των γυναικών.³¹ Εστιάζοντας στην υποκειμενικότητα του εκάστοτε περιστατικού και στα ειδικά χαρακτηριστικά της ατομικής παθολογίας και της συνύπαρξης με άλλα ψυχογενή προβλήματα του δράστη ή του θύματος, ενισχύεται η αντίληψη της ατομικής ευθύνης. Η εστίαση αυτή έχει ως συνέπεια τη μείωση της κοινωνικής υποστήριξης για τις επιζώσες,³² καθώς τους καταλογίζεται άμεσα ή έμμεσα ένα μέρος της ευθύνης για την αδυναμία πρόληψης του φαινομένου. Η μετακύλιση αυτή της ευθύνης στο άτομο,³³ στο πλαίσιο της νεοφιλελεύθερης ιδεολογίας και της κουλτούρας του ατομικισμού (individualism), συνδέεται με τη γενικότερη τάση της εστίασης στην ατομική ευθύνη, που λαμβάνει στην εποχή μας πολιτικές, κοινωνικές, υγειονομικές και άλλες συνδηλώσεις.

Τέλος, αξίζει να αναφερθούμε στις στερεοτυπικές αντιλήψεις με τις οποίες επενδύεται η ίδια η πράξη της άσκησης έμφυλης ενδοοικογενειακής βίας. Η κυρίαρχη θέαση της πράξης της άσκησης βίας στο πλαίσιο του οίκου, που προκύπτει από την παρούσα έρευνα, είναι εκείνη του μεμονωμένου περιστατικού, ή άλλως της εξατομίκευσης (individualisation) της πράξης. Κυριαρχεί δηλαδή, στο συγκεκριμένο έντυπο, αυτό που θα ονομάζαμε μία "επεισοδική κάλυψη" (episodic framing) του φαινομένου, που εστιάζει στα αυτοτελή περιστατικά, χωρίς να τα εντάσσει στο ευρύτερο κοινωνικό φαινόμενο που τα προκαλεί.³⁴ Η στερεοτυπική αυτή θέαση, ενδεχομένως, συνδέεται με την βαθιά εδραιωμένη πεποίθηση για την ιερότητα του θεσμού της οικογένειας, η οποία προκύπτει και, αλλά όχι μόνον, από τη θρησκευτική και ευρύτερα πολιτισμική ταυτότητα των κοινωνικών υποκειμένων. Πρόκειται για μία

³¹ Sutherland, G., Eastal, P., Holland, K. & Vaughan, C. (2019). ό.π. σελ. 6

³² Peters, J. (2008). Measuring Myths about Domestic Violence: Development and Initial Validation of the Domestic Violence Myth Acceptance Scale, *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*. 16:1, 1-21, DOI: 10.1080/10926770801917780.

³³ Sutherland, G., McCormack, A., Pirkis, J., Eastal, P., Holland, K. & Vaughan, C. (2015). Media representations of violence against women and their children. State of knowledge paper, *Landscapes*, Issue 15, November 2015, σελ. 12

³⁴ Karlsson, N., Lila, M., Gracia, E., & Wemrell M. (2020). ό.π. σελ. 3

θέαση που χαρακτηρίζεται από τους Τατσσόγλου κ.α. ως αποκρυπτική σχετικά με τη συνολική διάσταση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας,³⁵ καθώς εστιάζει στα μεμονωμένα περιστατικά και όχι στη γενική εικόνα. Παράλληλα, το γεγονός αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη μετακύλιση της ευθύνης για τα γεγονότα,³⁶ αναθέτοντάς την εξ' ολοκλήρου στον εκάστοτε δράστη και όχι στην κοινωνική πραγματικότητα που τα επιτρέπει και τα υποβάλλει. Η θέαση αυτή συνδέεται επίσης με την στερεοτυπική απεικόνιση της πράξης ως στιγμιαίας, που προτείνει την αναγωγή της στην τύχη, ή τη μοίρα.³⁷ Πρόκειται για τη δικαιολόγηση και νομιμοποίηση της βίας στο πλαίσιο του οίκου, όταν αυτή προκύπτει ανάμεσα σε ερωτικούς συντρόφους, υπό το πρίσμα της ζηλοτυπίας, της διεκδίκησης και του πάθους, που συνδέεται με την έννοια της "τοξικής αγάπης".³⁸ Η άτυπη, μη θεσμική κάλυψη, που προσφέρει η έννοια της ζηλοτυπίας, συνδέεται με την ερωτική αποκλειστικότητα, το πάθος των εραστών και άλλα πρότυπα για τους συντρόφους που προτείνονται στο παραδοσιακό πλαίσιο των ετεροκανονιστικών ερωτικών σχέσεων. Η στερεοτυπική αυτή θέαση κρίνεται ως εξαιρετικά συσκοτιστική, καθώς επενδύει την πράξη με το άλλοθι της "εν βρασμό" συμπεριφοράς, το οποίο αποκλίνει από τον καταγεγραμμένο ερευνητικά επιπολασμό των περιστατικών συντροφικής βίας.

---

³⁵ Τατσσόγλου, Μ., Μοσχοβάκου, Ν., Πουλακιδάκος, Σ., Πλειός, Γ., Βασιλακοπούλου, Μ., Κούτσικος, Λ. & Σιγάλα, Ε. (2019). *Οι Αναπαραστάσεις των Γυναικών Πολιτικών και της Έμφυλης Βίας στα ΜΜΕ: Ανάλυση Περιεχομένου σε Εφημερίδες, Ιστοσελίδες και Τηλεοπτικούς Σταθμούς*. στο Κονιόρδος Σ. (επ.) (2019). *Το Πολιτικό Φαινόμενο σε Μετάβαση: Προκλήσεις για τη Δημοκρατία, το Κράτος και την Κοινωνία*. Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης & Διεθνών Σχέσεων Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, <https://pedis.uop.gr/>, σελ. 763

³⁶ Sutherland, G., McCormack, A., Pirkis, J., Easteal, P., Holland, K. & Vaughan, C. (2015). Media representations of violence against women and their children. State of knowledge paper, Landscapes, Issue 15, November 2015, σελ. 12

³⁷ Karlsson, N., Lila, M., Gracia, E., & Wemrell M. (2020). Representation of Intimate Partner Violence Against Women in Swedish News Media: A Discourse Analysis. *Violence Against Women* 1–26, σελ. 3

³⁸ Lelaurain S., Fonte D., Giger J-C., Guignard S., & Lo Monaco G. (2018). «Legitimizing Intimate Partner Violence: The Role of Romantic Love and the Mediating Effect of Patriarchal Ideologies». *Journal of Interpersonal Violence*. December 2018. doi:10.1177/0886260518818427 , <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0886260518818427>

Τέλος, ένα ακόμη κυρίαρχο στερεότυπο, σχετικά με την πράξη της άσκησης βίας κατά των γυναικών στο πλαίσιο του οίκου, αφορά την αποσιώπηση των έμφυλων χαρακτηριστικών της. Τα περιστατικά σπάνια, και μόνο κατά το α' εξάμηνο του 2020, συνδέονται μεταξύ τους στο πλαίσιο ενός έμφυλου προβληματισμού. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός της απόρριψης του όρου "γυναικοκτονία", ο οποίος εμφανίζεται μόνο κατά το 2020 και μόνο σε άρθρα που αφορούν το εξωτερικό ρεπορτάζ. Οι υπόλοιπες γυναικοκτονίες εντάσσονται από τους συντάκτες στο πλαίσιο των "ανθρωποκτονιών", "φόνων" και "δολοφονιών", συσκοτίζοντας τη διάσταση της σκόπιμης δολοφονίας γυναικών, εξαιτίας του γεγονότος ότι είναι γυναίκες.³⁹ Η αποτίμηση της πράξης της γυναικοκτονίας ως φαινομένου με έμφυλες διαστάσεις θα αποτελούσε μία κριτική ανάλυση του φαινομένου που θα επέτρεπε την αναγωγή του στην κοινωνική του πλαισίωση.

Το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, αν και δεν αποτελεί προτεραιότητα -τουλάχιστον μέχρι την έκρηξη της πανδημίας- στη συζήτηση για τις έμφυλες ανισότητες και την έμφυλη βία, απασχολεί αρκετά συχνά τις στήλες της **Ελευθεροτυπίας και της Εφημερίδας των Συντακτών** με διαφορετικούς τρόπους. Ωστόσο, οι καταγραφές του φαινομένου καταλαμβάνουν διαφορετική έκταση στις σελίδες των εφημερίδων, κάτι που σχετίζεται ενδεχομένως τόσο με την ακολουθούμενη από τις εφημερίδες πολιτική για το ζήτημα, όσο και με τη σταδιακή δημόσια αναγνώρισή του ως κοινωνικού προβλήματος. Αν το 2011 οι εγγραφές για την ενδοοικογενειακή βία περιορίζονται σε μικρές ειδήσεις, από το 2018 παρατηρείται μια ενδιαφέρουσα αύξησή τους. Πάντως, το 2020 σημειώνονται οι

---

³⁹ WHO/RHR/12.38. Femicide. Understanding and addressing violence against women, information sheet 1 και και Russell D.E.H., (2011), *The origin and importance of the term femicide*, www.dianarussell.com/origin_of_femicide.html

περισσότερες εγγραφές, αφού το φαινόμενο συσχετίζεται πλέον με τον εγκλεισμό και αποκτά και αυτό διαστάσεις πανδημίας. Παρά τις ποικίλλες μορφές αποτύπωσης του ζητήματος, η **ενδοοικογενειακή βία** αντιμετωπίζεται από τα έντυπα ως κοινωνικό ζήτημα που αποκτά μεγάλες διαστάσεις, οι επιπτώσεις του οποίου αν δεν μπορούν να εξαλειφθούν, πρέπει οπωσδήποτε να περιοριστούν.

Η σημασία που αποδίδουν οι εφημερίδες στο φαινόμενο αποτυπώνεται σε εξήντα εννέα (69) κείμενα από τα οποία τα σαράντα εννέα (49) αναπαράγουν ειδήσεις από την Ελλάδα και είκοσι (20) από το εξωτερικό. Από αυτά, τα τριάντα τέσσερα (34) αφορούν τις πολλαπλές μορφές βίας (σωματική, λεκτική, ψυχολογική κ.λπ) κατά των γυναικών, μέσα στο πλαίσιο της οικογένειας.

Αν η ποσοτική αποτύπωση των κειμένων αντανακλά την σημασία που αποδίδουν τα εν λόγω έντυπα στο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, η ποιοτική ανάλυσή τους μας παρέχει πλήθος κοινωνικών αναπαραστάσεων. Προϊόντα πολλαπλών διαμεσολαβήσεων και μεταβιβάσεων, οι εικόνες αναδεικνύουν τα στερεότυπα και τα συστήματα πεποιθήσεων γύρω από τα οποία συγκροτούνται οι διαφορετικές ερμηνείες του φαινομένου.

«Δύο μόνο υπάρχουν γυναικεία επαγγέλματα, το της οικοκυράς και της εταίρας» έγραφε ο Ροΐδης το 1896 αναδεικνύοντας τα κυρίαρχα στερεότυπα της εποχής.⁴⁰ Αν τον 19ο αιώνα η εικόνα της γυναίκας στηριζόταν στο στερεοτυπικό δίπολο της μητέρας-συζύγου από τη μία και της επικίνδυνης «femme fatale» από την άλλη, η σταδιακή αφύπνιση και διεκδίκηση των δικαιωμάτων της τον 20ό αιώνα μοιάζει να αφήνει στο παρελθόν τις φωνές που την εγκλώβιζαν σε στερεοτυπικούς ρόλους. Η εποχή μπορεί να άλλαξε, βασικά δικαιώματα να κατοχυρώθηκαν αλλά τα συστήματα πεποιθήσεων παρουσίασαν σθεναρή αντίσταση μέσα στο χρόνο. Οι αναπαραστάσεις

---

⁴⁰ Για τη φράση του Εμμανουήλ Ροΐδη, βλ. «Όταν λιθοβολούσαν τις γυναίκες. Ο Ροΐδης χλευάζει τη γυναικεία χειραφέτηση», *Εφ.Συν*, ένθετο «Νησίδες», 3-4, 3.2018, σ. 6.

που εξάγονται από την ποιοτική ανάλυση των κειμένων για τα τρία έτη το επιβεβαιώνουν.

Παρά τις διαφοροποιήσεις στους τρόπους αποτύπωσης της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, η *Ελευθεροτυπία* και η *Εφημερίδα των Συντακτών* αντιμετωπίζουν **το φαινόμενο** ως ένα κοινωνικό ζήτημα του οποίου οι ρίζες πρέπει να αναζητηθούν στα συστήματα πεποιθήσεων και στα κοινωνικά στερεότυπα που αναπαράγονται ακατάπαυστα στους ρυθμούς της δομημένης πάνω στις έμφυλες ανισότητες κοινωνίας. Αποτέλεσμα ενός «εμφυλίου πολέμου εναντίον των γυναικών», η ενδοοικογενειακή βία, όπως καταγράφεται, δεν συνιστά απλά μια διαδικασία έμπρακτης και «συμβολικής διαντίδρασης», όπως θα έλεγε και ο Μήντ.⁴¹ Πράξη που συνδέει τα δρώντα υποκείμενα, παρέχει πλήθος αναπαραστάσεων γυναικείων και αντρικών μορφών που ταξινομούνται σε δυνάμει δράστες και θύματα. Υπακούοντας στα κυρίαρχα στερεότυπα του βίαιου αρσενικού και της γυναίκας ως εκπροσώπου του «αδύναμου φύλου», οι εικόνες που εξάγονται αποτελούν διαφορετικές εκδοχές του άντρα-δράστη και της γυναίκας-θύματος που ωστόσο γνωρίζουν κάποιες παραλλαγές.

Μέσα από μία «διεργασία ετικετοποίησης»⁴² παραθέτουμε τους τύπους των αντρών που απεικονίζονται ως δυνάμει **δράστες** -αν δεν έχουν ήδη γίνει- οι οποίοι κατατάσσονται στις υποκατηγορίες του «μη αποδεκτού» και του «αποδεκτού» δράστη. Συγκεκριμένα ο μη αποδεκτός δράστης, εκείνος που δεν φέρει άλλοθι, ενσαρκώνεται στα πρόσωπα του άντρα- τέρατος, του άντρα- εκδικητή, του άντρα- ιδιοκτήτη, του προικολήπτη, του λεβεντόμαγκα. Μία ακόμα εικόνα που επαναλαμβάνεται σε συγγενή

⁴¹ Για τη θεωρία της συμβολικής διαντίδρασης όπως διατυπώθηκε από τον Τζορτζ Χέρμπερτ Μήντ, βλ. George Ritzer, Jeffrey Stepnisky, (2012), *Σύγχρονη Κοινωνιολογική Θεωρία* (2η έκδοση), Αθήνα: Κριτική, (μετφρ.:Γεώργιος Χρηστίδης, Μυρτώ Βρεττού). Βλ. επίσης Μαρία Στρατηγάκη, (2007), *Το φύλο της Κοινωνικής Πολιτικής*, ό.π.

⁴² Χρησιμοποιούμε τη λέξη «ετικετοποίηση» (δηλαδή, τη διαδικασία απόδοσης ορισμένων χαρακτηριστικών ή «ταμπέλας» σε μια κοινωνική κατηγορία) για να καταδείξουμε τις κυρίαρχες αναπαραστάσεις και τα στερεότυπα, όπως εξάγονται από το έντυπο, για τα δύο φύλα. Βιβλιογραφική Επισκόπηση, (2020), *Κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών*, ό.π., σ. 217.

μοτίβα είναι εκείνη του «υπερόπτη» καταξιωμένου άντρα, του οικονομικά και επαγγελματικά πετυχημένου και του «διάσημου». Στον αντίποδα αυτών των εικόνων, εντοπίζουμε τον «αποδεκτό» δράστη, εκείνον που υιοθετεί τον διττό ρόλο δράστη και θύματος φέροντας συνήθως χαρακτηριστικά νοσηρότητας. Στην υποκατηγορία αυτή, οι αναπαραστάσεις φαίνεται να λειτουργούν αντισταθμιστικά καθώς δεν υπακούουν υποχρεωτικά στη στερεοτυπική τυποποίηση που συνδέει τον δράστη με το αντρικό φύλο. Συγκεκριμένα στα κείμενα σκιαγραφείται: ο «αμυνόμενος» και «μετανοημένος» δράστης, ο ψυχικά ασθενής ή «μαχητής της ζωής» και ο ναρκομανής δράστης. Στις εικόνες αυτές προστίθενται και εκείνες των γυναικών-δραστών που η θυματοποίησή τους της μετέτρεψε σε δράστες χωρίς ωστόσο το κυρίαρχο στερεότυπο του αρσενικού ως φορέα της βίας να διαρρηγνύεται.

Αν οι ποικίλες εικόνες του δυνάμει δράστη καταλήγουν μέσω της επανάληψής τους στο στερεότυπο που αναγνωρίζει τον άντρα ως κυρίαρχο και βίαιο αρσενικό, η **γυναίκα μετατρέπεται σε θύμα** μέσα από τα συστήματα πεποιθήσεων πριν καν θυματοποιηθεί στο πλαίσιο της οικογένειας. Φορέας της θηλυκής ταυτότητας και εκπρόσωπος του «ασθενούς φύλου», η γυναίκα εγκλωβίζεται στην στερεοτυπική σύλληψη της ως θύμα που ενδύεται κάθε φορά διαφορετικούς ρόλους. Το στερεότυπο της γυναίκας-θύματος γνωρίζει πολλές εκδοχές και εξυπηρετείται από πλήθος εικόνων. Συγκεκριμένα εντοπίζουμε τη μητέρα- σύζυγο, την υπηρέτρια ή νοσοκόμο, την ασθενή και ανήμπορη γυναίκα, τη γυναίκα-θύμα της κοινωνικής και επαγγελματικής επιτυχίας του συζύγου, αλλά και τη γυναίκα «που τα ήθελε». Οι εικόνες δεν περιορίζονται εκεί. Συμπληρώνονται από άλλες όπως: η γυναίκα-αντικείμενο ή ιδιοκτησία, η γυναίκα-υπηρέτρια των αντρικών σεξουαλικών αναγκών, η γυναίκα βάρος ή πρόβλημα, η «μολυσμένη» γυναίκα, η γυναίκα που αντιμετώπιστηκε ως κατώτερη και από τα ζώα. Στις εικόνες αυτές προστίθενται και εκείνες της γυναίκας ως θύμα μιας εθνοτικής

ομάδας όπως αυτή της «ακρωτηριασμένης» ή της «παχύσαρκης» γυναίκας. Απάντηση στην γυναίκα-παθητική αποδέκτρια της αντρικής βίας δίνουν οι εικόνες γυναικών που αντιδρούν στην κακοποίηση. Πρόκειται για τη δυναμική και χειραφετημένη γυναίκα, τη γυναίκα εργαζόμενη στην «πρώτη γραμμή», την γυναίκα που απεικονίζεται ως ηρωίδα και μαχήτρια. Κλείνοντας την παράθεση των εικόνων που καταλήγουν στο κυρίαρχο στερεότυπο της γυναίκας- θύμα, παρατηρούμε πως ακόμα και στις αναπαραστάσεις που εκπέμπουν δυναμισμό και αποκλίνουν από τα στεγανοποιημένα πρότυπα, η γυναικεία θυματοποίηση παραμένει καθώς προηγείται της αντίδρασης. Στο πλαίσιο αυτό, η γυναίκα δεν παύει να είναι και να παρουσιάζεται ως ο βασικός αποδέκτης της αντρικής βίας, έμπρακτης ή συμβολικής.

Η αλυσίδα των εικόνων όπως ξετυλίγεται στις μικρές ειδήσεις του έτους 2011, φαίνεται να περιορίζεται το 2018, που εστιάζει κυρίως στις έμφυλες ανισότητες λόγω της οικονομικής κρίσης, και κλιμακώνεται στο 2020 με την επιστροφή της θυματοποίησης των γυναικών εντός του οίκου. Αντιμετωπίζοντας την οικογένεια ως μικρογραφία της κοινωνίας, οι συντάκτες και συντάκτριες παρουσιάζουν την ενδοοικογενειακή βία εναντίον των γυναικών ως μία από τις συνέπειες του «εμ-φύλιου πολέμου» που διεξάγεται καθημερινά εναντίον τους. Κοινωνική ομάδα που υφίσταται τη συμβολική βία των έμφυλων ανισοτήτων και διακρίσεων, οι γυναίκες είναι επιζήσασες μιας μάχης που εκτείνεται από τον οίκο μέχρι την κοινωνία.⁴³ Η άνιση αντιμετώπισή τους στο χώρο εργασίας, η σεξουαλική εκμετάλλευσή τους, η σωματική και ψυχολογική κακοποίηση, επιβεβαιώνουν την πολλαπλή θυματοποίησή τους σε όλους τους τομείς του ιδιωτικού και του δημόσιου βίου. Συνοψίζοντας τη σύντομη

---

⁴³ Για τον όρο επιζήσασα και τις θεωρητικές προσεγγίσεις που τον πλαισιώνουν, βλ. Κατερίνα Γλυνιαδάκη, Άννα Κυριαζή, Μαρία Μουρτζάκη, (2018), *Η ενδοοικογενειακή βία κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης. Η οπτική των επαγγελματιών και προτάσεις βελτίωσης των εφαρμοζόμενων πολιτικών*, ό.π., σ. 11. Βλ. επίσης Βιβλιογραφική Επισκόπηση, (2020), *Κοινωνικές αναπαραστάσεις, πεποιθήσεις και στερεότυπα για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών*, ό.π., σ. 42-44.

αυτή παρουσίαση για τους τρόπους αποτύπωσης και διαχείρισης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών στα συγκεκριμένα έντυπα, νομίζω ότι μπορούμε να αλλάξουμε φορά στη διαπίστωση της Αντόνια Κίρκλαντ και να γράψουμε: «Οι γυναίκες δεν μπορεί να είναι ίσες στην οικογένεια, αν είναι άνισες στην κοινωνία».⁴⁴

Στις εφημερίδες **ΤΑ ΝΕΑ** και **ΤΟ ΒΗΜΑ** η βαθύτερη ματιά και κατανόηση των αναπαραστάσεων και των στερεοτύπων που προκύπτουν για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα θέτει ως κρίσιμο σημείο συζήτησης μέσα από τις αναπαραστάσεις που προκύπτουν την διαστρεβλωμένη εικόνα **του δράστη** και κακοποιητή ενδοοικογενειακής βίας, όπως αυτή παρουσιάζεται μέσα από τα δημοσιεύματα των εφημερίδων και πιθανώς έχει αντίκτυπο στον τρόπο που το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατανοείται από το σύνολο της κοινωνίας. Μέσα από την ανάλυση υποδεικνύεται πως οι εφημερίδες αναμεταδίδουν προβληματικές αναπαραστάσεις για τους δράστες ενδοοικογενειακής βίας. Για παράδειγμα, οι θύτες πολλές φορές παρουσιάζονται ως «θύματα» μιας μη υγιούς σχέσης και το πέρασμα στην βίαιη πράξη γίνεται ξαφνικά, εν βρασμώ ψυχής (Isaacs & Mthembu, 2018). Δεν είναι καθόλου απίθανο οι αντιδράσεις τους να αντιμετωπίζονται κατά κάποιο τρόπο ως αποτέλεσμα της συμπεριφοράς του θύματος. Επιπλέον, μία άλλη σημαντική αναπαράσταση του δράστη ενδοοικογενειακής βίας που εντοπίστηκε σε αρκετά δημοσιεύματα είναι αυτή του ψυχικά διαταραγμένου δράστη ή υπό την επήρεια ουσιών. Σε αυτές τις απεικονίσεις, αν και πολλές φορές αποδίδονται στον δράστη χαρακτηριστικά ενός απόλυτου τέρατος, ο ίδιος αντιμετωπίζεται με μία σχετική

---

⁴⁴ Βλ. Χριστίνα Πάντζου, «Για να γυρίσει ο ήλιος θέλει δουλειά πολλή...», *Εφ.Συν*, 05.3.2020, σ. 26.

επιείκεια καθώς δίνεται έμφαση στο συναισθηματικό κόσμο του δράστη ή στα πιθανά προβλήματα υγείας ή εξαρτήσεων (Breen, 2016).

Η **γυναίκα θύμα** και στα τρία εξάμηνα μέσα από τα δημοσιεύματα φέρεται να έχει παρόμοια χαρακτηριστικά. Μία από τις πιο κυρίαρχες αναπαραστάσεις εντοπίζονται στην εστίαση του ενδιαφέροντος στην συμπεριφορά του θύματος και πως αυτή η συμπεριφορά μπορεί να συμβάλλει στην εκδήλωση της βίας από τη μεριά του συντρόφου, αναπαράγοντας το στερεότυπο της θυματοποιημένης γυναίκας που είτε επιλέγει τον λάθος σύντροφο είτε με την συμπεριφορά της προκαλεί την βία (Karlsson, Lila, Gracia, & Wemrell, 2020). Άλλες σημαντικές απεικονίσεις μέσα από τα δημοσιεύματα που προκύπτουν παρουσιάζουν το θύμα αβοήθητο, αδύναμο και σε αδιέξοδο, μη μπορώντας να αντιδράσει για όσα του συμβαίνουν. Οι διττές αυτές εικόνες τόσο του θύτη όσο του θύματος απαντώνται αρκετά συχνά στις εν λόγω εφημερίδες, οι οποίες αντιμετωπίζουν το φαινόμενο με μετριοπάθεια, όπως ακριβώς αντιμετωπίζουν και πολλά άλλα ζητήματα αναδεικνύοντας αντικρουόμενες οπτικές (Serafis & Herman, 2018).

Οι **μορφές του φαινομένου** που εντοπίστηκαν συνήθως προσεγγίζονται ως μεμονωμένα περιστατικά, τα οποία σχετίζονται περισσότερο με την σχέση των συντρόφων και αποτελούν μια μορφή απόκλισης από το φυσιολογικό. Άλλωστε, η έλλειψη σχολιασμού του ζητήματος όσον αφορά την κοινωνική του διάσταση λειτουργεί προς επίρρωση της παραπάνω διατύπωσης, ενώ οι χαρακτηρισμοί όπως «*οικογενειακή τραγωδία*» αποκόπτουν το ζήτημα από το κοινωνικό του περιεχόμενο (Wolf, 2013). Τέλος, η εξατομίκευση των περιστατικών και η μη αναγωγή τους στην κοινωνική σφαίρα δημιουργείται εξαιτίας της επεισοδικής κάλυψης των σχετικών υποθέσεων που φθάνουν στον Τύπο. Γενικά, το ζήτημα της έμφυλης και κατ'επέκταση της ενδοοικογενειακής βίας δεν βρίσκεται στις πρώτες θέσεις της ατζέντας των ΜΜΕ,

καλύπτεται επεισοδικά με πιθανή εξήγηση την εξοικονόμηση χώρου ή εξαιτίας του γεγονότος ότι αποτελεί ένα δύσκολο ζήτημα που απαιτεί λεπτεπίλεπτους χειρισμούς (Ταστσόγλου, και συν., 2020). Ωστόσο, την περίοδο του 2020 και, ιδιαίτερα, μετά την έναρξη της πανδημίας του κορωνοϊού η ορατότητα και η προσπάθεια κοινωνικής πλαισίωσης του ζητήματος της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών αλλάζει και ενισχύεται ο δημόσιος διάλογος για το συγκεκριμένο πρόβλημα, το οποίο πλέον αναγνωρίζεται ως πρόβλημα. Μάλιστα, η ανησυχία που δημιουργείται εξαιτίας του αναγκαστικού εγκλεισμού λαμβάνει πανδημικές διαστάσεις όπως ακριβώς και ο ιός κόβιντ-19. Η κρίση της ενδοοικογενειακής βίας αν και σε ορισμένα δημοσιεύματα φαίνεται να αποτελεί απότοκο του εγκλεισμού, στην πραγματικότητα δεν αποτελεί ένα πρόβλημα καινούριο και πόσο μάλλον αποτέλεσμα του αυτοπεριορισμού στο σπίτι, γεγονός που συμπεραίνεται από πολλά ρεπορτάζ στη διάρκεια του 2020. Άλλωστε, θεωρείται πρόβλημα με πανδημικούς όρους από τα Ηνωμένα Έθνη για πάνω από μία δεκαετία (Wolf, 2013).

Αναφορικά με την εφημερίδα **ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΤΥΠΟΣ**, εντοπίσαμε, λοιπόν, τις παρακάτω κυρίαρχες στερεοτυπικές προσλήψεις:

Το **φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας** κατά των γυναικών προσλαμβάνεται ως: μη έμφυλη μορφή βίας. Ως αυξανόμενο φαινόμενο και ποινικό αδίκημα. Ως υπόθεση στενά οικογενειακή και εξατομικευμένη. Ως μεμονωμένο και ιδιάζον περιστατικό, ως απροσδόκητο τραγικό γεγονός, ένα γεγονός που συναρτάται και με το φαινόμενο του απαθούς άτυπου κοινωνικού ελέγχου. Τα περιστατικά των δημοσιευμάτων δεν παρουσιάζονται ως έμφυλα. Τα γεγονότα των ειδήσεων, κυρίως, είθισται να προβάλλονται ως περιπτωσιολογικά, τυχαία και σπάνια, ασύνδετα με την ευρύτερη

κοινωνική πραγματικότητα.⁴⁵ Από τη μία πλευρά, η αναπαράσταση αυτή ενδέχεται να δυσχεραίνει τη θέαση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας ως τέτοιου. Από την άλλη πλευρά, βέβαια, το συμπέρασμα αυτό δεν μπορεί να γενικευτεί, καθόσον η πλειοψηφία των ειδήσεων αφορά περισσότερο το έγκλημα του φόνου, παρά της ενδοοικογενειακής βίας. Επομένως, εκείνο που προβάλλεται ως μεμονωμένο περιστατικό είναι περισσότερο η δολοφονία και λιγότερο η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών. Όπου η ενδοοικογενειακή βία αντιμετωπίζεται ως γενικευμένο φαινόμενο, δηλαδή στα ρεπορτάζ, η οπτική αυτή του φαινομένου είναι περισσότερο ποινική και σχετική με την έκτασή του, παρά κοινωνιολογική. Η ενδοοικογενειακή βία δε συσχετίζεται ευρέως με τους κοινωνικούς παράγοντες που συνδέονται με αυτή, πέραν, εμμέσως, της (οικονομικής ή/και υγειονομικής) κρίσης. Εν αντιθέσει, προβάλλεται ως ποινικό έγκλημα. Η προβληματική διάσταση αυτής της κατασκευής της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών από την εφημερίδα αφορά τη συσκότιση της πραγματικότητας της πράξης, αλλά και τον (απο)προσανατολισμό των πολιτών στην προσπάθεια αντιμετώπισής της. Εφόσον η ενδοοικογενειακή βία παρουσιάζεται μονομερώς ως έγκλημα, χωρίς να εκτίθενται τα βαθύτερα, σταθερά και διαιωνιζόμενα κοινωνικά του αίτια -ιδίως τα σχετικά με την πατριαρχία-, τότε η σκέψη των αναγνώστων, στην προσπάθειά της να εντοπίσει τις «παθογένειες» και να τις καταπολεμήσει, δε θα στραφεί προς αυτά. Με άλλα λόγια, δε δίνεται η αφορμή για την άσκηση αυτοκριτικής από τους ίδιους τους αναγνώστες αναφορικά με την ευθύνη του συνόλου απέναντι στην άσκηση και τη διαιώνιση της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών.⁴⁶ Παρά το γεγονός ότι η στερεοτυπική πρόσληψη ενός, κατά το μάλλον ή

⁴⁵ Karlsson, N., Lila, M., Gracia, E., & Wemrell M. (2020). Representation of Intimate Partner Violence Against Women in Swedish News Media: A Discourse Analysis. *Violence Against Women* 1-26, σελ. 3

⁴⁶ Sutherland, G., McCormack, A., Pirkis, J., Eastal, P., Holland, K. & Vaughan, C. (2015). Media representations of violence against women and their children. State of knowledge paper, Landscapes, Issue 15, November 2015, σελ. 12

ήττον, απαθούς άτυπου κοινωνικού ελέγχου είναι εμφανής στην πλειοψηφία των δημοσιευμάτων, σπανίως αυτό κατακρίνεται ή χαρακτηρίζεται ως «ηθικός αυτουργός». Η μοναδική λύση που παρουσιάζεται είναι θύματα και θεατές να σπάσουν τη σιωπή και να καταγγείλουν τα περιστατικά. Σε κοινή απόρροια καταλήγει και η στερεοτυπική πρόσληψη της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών ως οικογενειακής υπόθεσης ή ως αποδιδόμενη στα ατομικά χαρακτηριστικά του δράστη. Αναλυτικότερα, ως αιτίες των περιστατικών δολοφονίας ή βίας παρουσιάζονται: Πρώτον, τα ψυχοπαθολογικά προβλήματα του δράστη, η χρήση ουσιών από τη μεριά του ή τα ανεξέλεγκτα συναισθήματά του. Δεύτερον, ο εκτροχιασμός των διαπροσωπικών σχέσεων των μελών της οικογένειας κατά τη διαντίδρασή τους. Αυτού του τύπου οι προσλήψεις δύνανται να έχουν πολλαπλές λειτουργίες: Αρχικά, δημιουργούν την αίσθηση, ότι η ενδοοικογενειακή βία (ή η δολοφονία) συμβαίνει υπό εξαιρετικές συνθήκες, οι οποίες είναι ασύνδετες με την κοινωνική πραγματικότητα.⁴⁷ Έπειτα, μεταβιβάζουν ένα μερίδιο ευθύνης από τον δράστη σε (αχειραγώγητες) συνθήκες ή ακόμα και στα θύματα.⁴⁸ Συσκοτιστικά δρα και η στερεοτυπική πρόσληψη της θέασης της πράξης ως απροσδόκητης ή/και έντονα δραματικής. Όπου η ενδοοικογενειακή βία παρουσιάζεται εν γένει ως φαινόμενο, οι δημοσιογράφοι δε διστάζουν να δηλώσουν την έκπληξή τους ως προς την υποτιθέμενη έκταση και την αύξηση του φαινομένου. Το γεγονός και μόνο της ταύτισης της αύξησης των καταγγελιών με την αύξηση των πραγματικών περιστατικών, φανερώνει μια συσκοτιστική προσέγγιση ως προς την πραγματική-σκοτεινή φύση του φαινομένου. Το σημαντικό, όμως, είναι πως μεταβιβάζεται η εντύπωση αυτή και στους ίδιους τους αναγνώστες. Επιπλέον, η χρήση έντονα συναισθηματικά φορτισμένων λέξεων, όπως εκείνης της «τραγωδίας» για την

---

⁴⁷ Wolf, B. (2013), ό.π., σελ. 363

⁴⁸ Από τη στιγμή που η ενδοοικογενειακή βία προσεγγίζεται διαπροσωπικά, τότε υπονοείται ότι και τα δύο μέρη της διαντίδρασης συμβάλλουν στην έκβαση του αποτελέσματος της κακοποίησης. Για τη στάση των Ελλήνων ως προς την ευθύνη των γυναικών για την κακοποίησή τους, βλ. Αρτινοπούλου, Β., (2006), ό.π., σελ. 97-148

περιγραφή των γεγονότων (κυρίως των ακραίων περιστατικών βίας, όπως των δολοφονιών και των αιμομικτικών βιασμών), τοποθετεί την πράξη στον χώρο του θεάματος.

Ο δράστης εμφανίζεται στερεοτυπικά είτε ως παρεκκλίνουσα προσωπικότητα, είτε ως θυματοποιημένος και δικαιολογημένος. Εντοπίσαμε συχνά και στα τρία έτη διάφορες περιγραφές στα δημοσιεύματα, οι οποίες εκτοπίζουν τον δράστη εκτός του κοινωνικά «συνηθισμένου». Τα βασικά υλικά κατασκευής αυτής της ιδιάζουσας φιγούρας ήταν: Η επίκληση στα ψυχοπαθολογικά προβλήματα του δράστη, στην αδυναμία του να διαχειριστεί τα συναισθήματά του, καθώς και αξιολογικοί χαρακτηρισμοί, οι οποίοι δημιουργούσαν την *εικόνα* του παρά φύσιν όντος. Παρατηρούμε, έτσι, μια προσπάθεια ή ένα αποτέλεσμα περιγραφής του δράστη ως μη κανονικής προσωπικότητας, αποκλίνουσας από κοινωνικά «φυσιολογικό».⁴⁹ Η απώθηση και η αρνητική αναπαράσταση του δράστη είναι εντονότερη, όταν εκείνος είναι δολοφόνος ή αιμομικτικός βιαστής, παρά κακοποιητής. Εξηγήσαμε, πως αυτό μπορεί να οφείλεται σε μια βαθύτερη προσπάθεια του συλλογικού ασυνείδητου των «εκπολιτισμένων» κοινωνιών, εκπεφρασμένου από τον λόγο των αρθρογράφων, να δηλώνει διαρκώς την αντίθεσή του απέναντι στις (ακραία) βίαιες εκφάνσεις του, διαπομπεύοντας τους παραβάτες βίαιων εγκλημάτων και αποκτώντας, έτσι, μια ηθική ικανοποίηση. Υποπτευόμαστε την ύπαρξη μιας υπόρρητης πεποίθησης, η οποία κρίνει την ενδοοικογενειακή βία ως ένα όχι και τόσο κατακριτέο ή, τουλάχιστον, μη φυσιολογικό/σύνηθες έγκλημα. Ομοίως ευνοϊκότερη στάση εντοπίσαμε και στις περιπτώσεις, όπου ο δράστης (και το θύμα) ήταν ηλικιωμένα άτομα. Επιπροσθέτως, στις περιπτώσεις όπου ο δράστης περιγραφόταν ως έρμαιο δυσχερών συνθηκών, όπως

---

⁴⁹ Becker, S. H. (1973). 2000. *Οι Περιθωριοποιημένοι: Μελέτες στην Κοινωνιολογία της Παρέκκλισης*. Μτφρ. Κουτζόγλου Αθηνά. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη

των ψυχικών ασθενειών, της τοξικοεξάρτησης, ή της γενικευμένης κοινωνικής κρίσης, η πράξη του παρουσιαζόταν εμμέσως ως αναπόφευκτη ή/και δικαιολογημένη. Ο δράστης αποτελούσε, ουσιαστικά, θύμα των περιστάσεων. Το στερεότυπο αυτό μπορεί να οδηγήσει στην άμβλυση των ευθυνών του δράστη και στην υποβάθμιση της βαρύτητας της πράξης του.

Η **γυναίκα θύμα** προσλαμβάνεται στερεοτυπικά ως παθητική και αδύναμη. Οι γυναίκες θύματα ανθρωποκτονίας χαρακτηρίζονται συχνά ως «άτυχα». Αναπαρίστανται, δηλαδή, σαν είναι έρμια της αναπόφευκτης μοίρας τους, μια μοίρα που λιγότερο αφορά το γεγονός ότι είναι γυναίκες σε μια κατά βάση πατριαρχική κοινωνία, και περισσότερο την αναπαριστώμενη τυχαιότητα και σπανιότητα της κακοποίησής τους. Μάλιστα, στα ρεπορτάζ, όπου οι γυναίκες παρουσιάζονται ως φύσει ή επίκτητα αδύναμες, ή ως συναισθηματικά ευάλωτες,⁵⁰ η κακοποίησή τους αποκτά αιτιώδη συνάφεια με αυτά τους τα χαρακτηριστικά. Ακόμη, υπονοείται πως κι εκείνες έχουν ευθύνη για αυτό που τους συμβαίνει (“victim blaming”),⁵¹ καθόσον ή δε διαχειρίζονται σωστά τις ενδοοικογενειακές συγκρούσεις ή δεν προσπαθούν πραγματικά να σπάσουν τον κύκλο της κακοποίησης.⁵²

Σε μια καταληκτική παρατήρηση, θα λέγαμε ότι στην εφημερίδα Ελεύθερος Τύπος και για όλα τα έτη που μελετήσαμε, διαπιστώνουμε πως το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών διαμεσολαβείται από τα κυριαρχικά στερεότυπα της ιερότητας του γάμου και της οικογένειας, καθώς και τη σημασία της θρησκείας και του κράτους στο σύγχρονο κοινωνικό σχηματισμό. Εξ αυτού του λόγου, οι επαναλαμβανόμενες, σχεδόν ταυτόσημες, αναπαραστάσεις που εντοπίσαμε,

---

⁵⁰ Fuentes, A., (2019), ό.π., σελ. 171-293

⁵¹ Martín-Fernández, M., Gracia, E., & Lila, M. (2018), ό.π. Καθώς και, Gracia, E. (2014), ό.π.

⁵² Wolf, B., (2013), ό.π., σελ. 363, και Lloyd, M., & Ramon, S. (2017), ό.π.

ανάγονται σε στερεοτυπικές προσλήψεις, ενώ οι πεποιθήσεις και οι αντιλήψεις που διακρίναμε, υποστηρίζουν ρητά ή υπόρρητα το αξιολογιστικό ιδεώδες του εντύπου.

Η εφημερίδα **ΤΟ ΠΡΩΤΟ ΘΕΜΑ**, όπως και οι λοιπές εφημερίδες εμφανίζει μια αυξημένη συχνότητα δημοσιευμάτων από το 2011 μέχρι το 2020. Κατά το τελευταίο αυτό έτος, διαπιστώνουμε μια μεγαλύτερη έμφαση στο φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών, ενδεχόμενα ως αποτέλεσμα της δημόσιας συζήτησης για το θέμα αυτό εν μέσω καραντίνας. Ως προς τις κοινές αναπαραστάσεις και στερεοτυπικές προσλήψεις που αναδύονται από τα δημοσιεύματα που αναλύσαμε και κατά τα τρία έτη, συμπεραίνουμε τα εξής:

Ως προς τις αναπαραστάσεις **των δραστών** διακρίνουμε την *εικόνα* του πολύ βίαιου δράστη, μιας ιδιαίτερης προσωπικότητας, που δεν αντικατοπτρίζει έναν κοινό άνθρωπο, αλλά κάποιον ξένο στην κοινωνική συνείδηση, απομακρύνοντας, έτσι, τον αναγνώστη από το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών. Βλέπουμε, επίσης, μία τάση δικαιολόγησης του δράστη, τοποθετώντας τα αίτια της βίας σε ατομικούς παράγοντες και όχι κοινωνικούς.

Ως προς τις αναπαραστάσεις για τις **γυναίκες θύματα** εντοπίζουμε μια δυναμική *εικόνα* της γυναίκας θύματος, αντίθετη με τη στερεοτυπική απεικόνιση της γυναίκας ως παθητικού θύματος.

Στη συνέχεια διαπιστώνουμε ότι η **ενδοοικογενειακή βία** ανάγεται ήδη από το σε κοινωνικό φαινόμενο. Η αναγωγή αυτή είναι πρωτοπόρα για την εφημερίδα. Ανιχνεύσαμε, όμως, και δημοσιεύματα, όπου οι σχετικές πράξεις εμφανίζονται μεμονωμένες και αποκομμένες από τη κοινωνική πραγματικότητα. Επίσης εμφανίζεται

ο ανύπαρκτος άτυπος κοινωνικός έλεγχος ως συνεργός και η ευθύνη της κοινωνίας ως προς το φαύλο κύκλο της σιωπής, ο οποίος διαιωνίζει τη βία και την μη-ορατότητα του φαινομένου.

Συμπερασματικά θα θέλαμε να τονίσουμε, πως τα συμπεράσματα αυτά, είναι αποτέλεσμα ανάλυσης συγκεκριμένων δημοσιευμάτων σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους. Η έρευνα αυτή έχει περιορισμούς, όπως κάθε επιστημονική έρευνα και είναι στη γνώση μας, πως τα συμπεράσματα αυτά δεν μπορούν να γενικευθούν. Όμως, δεν παύουν να είναι βαρύνουσας σημασίας, ώστε να κατανοηθεί το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών και πώς αυτό, μέσω της αποτύπωσής του στην εφημερίδα, προσλαμβάνεται από τον αναγνώστη.

Στη συνέχεια **Ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ** προσεγγίζει το θέμα της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών υπό τη σκοπιά της κλασικής μαρξιστικής-λενινιστικής θεωρίας για το γυναικείο φύλο και το γυναικείο ζήτημα. Έχει ως βάση της, δηλαδή, τον ιστορικό υλισμό, ο οποίος επεκτείνεται με το ίδιο τρόπο -όπως σε όλα τα ζητήματα- και σε εκείνο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών. Οι προεκτάσεις, οι προβληματισμοί και η συζήτηση, που προκύπτουν από αυτή την ιδεολογική στάση και από αυτό το θεωρητικό-ερμηνευτικό εργαλείο, και οι οποίοι συσχετίζονται και με το πώς θεάται η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών από τους δημοσιογράφους του Ριζοσπάστη, είναι εκτεταμένοι, ποικίλοι και απαιτούν μία σε βάθος ανάλυση, η οποία εκφεύγει του αντικειμένου της παρούσας έρευνας. Παρά το γεγονός ότι τα άρθρα που εντοπίσαμε για το θέμα μας ήταν ελάχιστα (αντίθετα με εκείνα που αφορούν εν γένει τα προβλήματα των γυναικών) και δεν σχολιάζονται πολλοί παράγοντες που συσχετίζονται με την ενδοοικογενειακή βία (ανεξάρτητα από το αν

αυτοί εντοπίζονται σε μικρο-, μεσο, ή μακρο-επίπεδο), ο Ριζοσπάστης θίγει και ανιχνεύει υπαρκτές αιτίες της βίας αυτής. Μπορεί μεν η πατριαρχία να μην θεωρείται ως ζήτημα καθ' αυτό, αλλά καθίσταται εμφανής η ύπαρξή της μέσα από τα δημοσιεύματα. Οι αναφορές στην ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών σε βάρος των δεύτερων παρατηρούνται σχεδόν σε κάθε άρθρο που ασχολείται με τα ζητήματα των γυναικών. Επίσης, η συζήτηση εμπλουτίζεται από την παραπομπή και σε άλλους, φαινομενικά ουδέτερους προς τα φύλα παράγοντες, που έχουν αιτιώδη συνάφεια με την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών, όπως το σύστημα παραγωγής, το ιδιοκτησιακό καθεστώς και ο κοινωνικο-οικονομικός καταμερισμός της εργασίας.

Σε αυτό το κλίμα, δε θα ήταν υπερβολή να αναφέρουμε, πως για τον Ριζοσπάστη ο πραγματικός **δράστης** ενδοοικογενειακής κακοποίησης των γυναικών είναι ο καπιταλισμός. Η οπτική αυτή ενέχει σημαντικούς κινδύνους ως προς την απόδοση ευθυνών στον δράστη. Από τη μία πλευρά, σε δημοσιεύματα της εφημερίδας που έχουν ως θέμα γενικά τη γυναικεία κακοποίηση, γίνεται καθαρά λόγος και για την ατομική ευθύνη του δράστη. Από την άλλη πλευρά, στο άρθρο γνώμης για τη Σύμβαση της Κωνσταντινούπολης, ο δράστης είναι παντελώς απών. Γνωρίζουμε μόνο ότι είναι κοινωνικά σε πιο προνομιακή θέση από τα θύματα, από τη στιγμή που θίγεται η ανισότητα μεταξύ των φύλων.

Εν αντιθέσει, **η γυναίκα που είναι θύμα ενδοοικογενειακής βίας** είναι πανταχού παρούσα. Αρχικά, αναφέρονται όλοι οι ρόλοι των γυναικών. Υπερτονίζονται, βέβαια, εκείνοι της εργαζόμενης και της μητέρας κατά τα ανωτέρω. Μάλιστα, οι κακοποιημένες γυναίκες αναπαρίστανται με έναν εμφανώς δυναμικό τρόπο. Η εφημερίδα αναγνωρίζει τις υπαρκτές δυσχέρειες που αντιμετωπίζουν βιώνοντας κακοποίηση και τις καλεί να παλέψουν ενεργά για την καταπολέμηση όλων των αιτιών που τις φέρνουν σε αυτή τη θέση. Τέλος, σημαντικό κρίνεται και το γεγονός, πως ο Ριζοσπάστης δεν εναποθέτει στα

θύματα την ευθύνη για την καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας. Για την ακρίβεια, εκθέτει την προβληματική στάση της Πολιτείας, η οποία δεν συμβάλλει τα μέγιστα τόσο για την πρόληψη, όσο και για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Η αναπαράσταση της γυναίκας θύματος ενδοοικογενειακής βίας στη συγκεκριμένη εφημερίδα έλκει τα ερείσματά της από την πρόσληψη της γυναίκας ως χειραφετητικής προσωπικότητας, αγωνίστριας, επαναστάτριας αλλά και εργάτριας, πρόσωπο του μόχθου της ζωής, συνοδοιπόρου του άνδρα στο βίο, εντός του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και της πάλης των τάξεων κατά το κλασσικό Μαρξιστικό - Λενινιστικό σχήμα κοινωνικής οργάνωσης και μετασχηματισμού. Έτσι, η θυματοποίησή της δεν επισυμβαίνει εντός του "οίκου" αλλά πρωτίστως εντός του άνισου καταμερισμού εργασίας, τις εκμεταλλευτικές σχέσεις του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής και την ταξική διαίρεση.

Ως αποτέλεσμα, η **ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών** θα λέγαμε ότι συνιστά μια "παράπλευρη απώλεια" της ιεραρχικά υποδεέστερης θέσης της γυναίκας σε ένα σύστημα εξουσιαστικής ταξικής και πατριαρχικής ηγεμονίας κατά το ιεραρχικό σύστημα σχέσεων που έχει επιβάλλει ο καπιταλισμός.

Τέλος για την ηλεκτρονική έκδοση της εφημερίδας **LIFO** το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας εξετάζεται γύρω από το εννοιολογικό πλαίσιο της πατριαρχίας, των κοινωνικοοικονομικών σχέσεων και των έμφυλων ανισοτήτων, χωρίς ωστόσο να διακρίνεται ένα κυρίαρχο μοτίβο.

Όσον αφορά το *δημοσιεύματα από την ελληνική σκηνή*, συνολικά οι αναπαραστάσεις που σημειώθηκαν ήταν περιορισμένες, με λιγοστά στοιχεία σχολιασμού και ισχνές πεποιθήσεις των γραφόντων προσώπων. Οι κυρίαρχες αναπαραστάσεις που αναδύθηκαν σχετικά με **τον δράστη** αποτέλεσαν αυτές του

άδηλου και του κακοποιητικού δράστη, με ισχνές ή καθόλου αναφορές στην ταυτότητα του. Σχετικά με **το θύμα**, εντοπίστηκε το στερεότυπο της Ελληνίδας συζύγου και μητέρας, στην ηλικιακή ομάδα 40 έως 54 ετών, άνεργης και απόφοιτης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά και του ΛΟΑΤΚΙ+ ευάλωτου θύματος. Οι κυρίαρχες αναπαραστάσεις ήταν αυτές του αδύναμου θύματος και το τελματωμένου θύματος.

Αναφορικά με το την *"εισαγωγή"* δημοσιευμάτων εκ του εξωτερικού δημοσιογραφικού τοποίου, εντοπίστηκαν περισσότερες, εντονότερες και επαναλαμβανόμενες αναπαραστάσεις, με έντονα στοιχεία σχολιασμού, δραματοποιητικά στοιχεία και πεποιθήσεις των γραφόντων προσώπων. Ειδικότερα, αναδύθηκε η αναπαράσταση του πατριαρχικού **δράστη**, με κυρίαρχη απεικόνιση αυτή του δράστη-monstrum. Εντούτοις, παρατηρήθηκε εν νέου η αναπαράσταση του άδηλου δράστη, της απουσίας δηλαδή αναπαραστάσεων για την ταυτότητα του. Ως προς τη γυναίκα **θύμα**, αυτή στερεοτυπικά σχεδόν απεικονίζεται ως θύμα γυναικοκτονίας λόγω ενδοοικογενειακής βίας βασισμένης στο φύλο καθώς και η στερεοτυπική πρόσληψη της υποδεέστερης θέσης της γυναίκας σε "έτερα" πολιτισμικά και κοινωνικά πλαίσια τα οποία τίθενται σε αντίστιξη με τον ανθρωποδικαιωματικό δυτικό πολιτισμό. Παράλληλα, εντοπίστηκαν ως κυρίαρχες οι αναπαραστάσεις της γυναίκας ως αδύναμου θύματος ή/και τελματωμένου θύματος.

Συγκριτικά, στα δημοσιεύματα εκ του εσωτερικού εντοπίζονται ισχνότερες και πιο συγκρατημένες αναπαραστάσεις, με απουσία τοποθέτησης των αρθρογράφων. Σε δημοσιεύματα εκ του εσωτερικού εν αντιθέσει, οι αναπαραστάσεις δομούνται μέσω επίκλησης κυρίαρχων και στερεοτύπων, σχολιασμών και πεποιθήσεων. Ιδιάζον στοιχείο αποτελεί η σκιαγράφηση ενός διαλεκτικού δίπολου «Δύση-Ανατολή», όπου αναδύθηκε η στερεοτυπική απεικόνιση μιας έντονα συντηρητικής, πατριαρχικής και ανάληγτης προς τα δικαιώματα των γυναικών Ανατολής, που βρίσκεται σε αντίθεση με την

στερεοτυπική επίσης απεικόνιση της Δύσης ως «πολιτισμένης», αρωγού και «δάδας» δικαιωμάτων, με μια υπόρρητη αίσθηση πεποίθηση περί επιπολιτισμού της "βαρβαρότητας" άλλων πολιτισμικών πλαισίων. Το εύρημα αυτό ανάγεται στην γενικότερη προβληματική περί βίας και πολιτισμού. Η βία, ιδωμένη ως αντικοινωνική, ζώδης και παράλογη συμπεριφορά, απόρροια μιας εγγενούς ροπής του ανθρώπου στην επιθετικότητα, νοείται ως χαρακτηριστικό της «πρό-κοινωνικής» και «πρόπολιτισμικής του κατάστασης», το οποίο μέσω του εκπολιτισμού τιθασεύτηκε⁵³. Το «πολιτισμένο σώμα», κατά τον Elias, συνίσταται στο ανδρικό, λευκό, ετεροφυλόφιλο, εύρωστο και υγιές σώμα⁵⁴. Η βία αποτελεί καίρια συνιστώσα της συνεχούς (ανα) κατασκευής των «μη δυτικών «Άλλων», ως διακριτών από το δυτικό «εαυτό», στοιχείο που η Δύση αποδίδει στους «Άλλους», θεωρώντας ότι η «διαδικασία του εκπολιτισμού» το έχει εξαλείψει στην ίδια»⁵⁵. Η εν λόγω «αλλότρια» βία, κατά συνέπεια, λειτουργεί απλουστευτικά και συσκοτιστικά ως προς φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά γυναικών, παραγκωνίζοντας τον παγκόσμιο και διαταξικό χαρακτήρα του.

Παράλληλα, κατά την διερεύνηση των δολοφονιών κατά γυναικών στο πλαίσιο οικογένειας ή σχέσης, εντοπίστηκε γλαφυρά η απεικόνιση ενός εξαιρετικά βίαιου δράστη, αναπαραστάση η οποία λαμβάνοντας υπόψη τον γενικό δραματοποιημένο απόηχο εντός των εν λόγω δημοσιευμάτων, σκιαγραφείται δευτερογενώς ως ενός δράστη-monstrum. Επιπρόσθετα, σημειώθηκε η εστίαση στον δράστη αλλά και η καθολική απουσία σύνδεσης των δολοφονιών με το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών εντός των δημοσιευμάτων. Επίσης, άξιο αναφοράς αποτελεί η

⁵³ Αστρινάκη, Ρ. (2016). Η κοινωνική ανθρωπολογία και ο βίαιος εικοστός αιώνας. *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 118, σ. 3-29.

⁵⁴ Βλ. Elias N., (1978). *The Civilizing Process. Volume 1: The History of Manners*.

⁵⁵ Αστρινάκη, Ρ. (2016). *Η κοινωνική ανθρωπολογία και ο βίαιος εικοστός αιώνας*. Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών, 118, σ. 3-29, αναφερόμενη σε Elias (1982) & Feldman (1997).

ανάδειξη του στοιχείου της αναπαραγωγής ή και διαιώνισης των έμφυλων στερεοτύπων από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, γεγονός το οποίο μειοψήφησε σε σχέση με το σύνολο των δημοσιευμάτων.

Ακόμα, στο σύνολο των δημοσιευμάτων σημειώνεται η υπερεκπροσώπηση της σωματικής βίας έναντι των άλλων **μορφών βίας** κατά των γυναικών, αναδύοντας την απεικόνιση του φαινομένου σχεδόν στερεοτυπικά ως αποκλειστικά και μόνον έκφραση άσκησης σωματικής βίας, αποσιωπώντας τις υπόλοιπες εκφάνσεις του, γεγονός που τεκμηριώνεται και βιβλιογραφικά, μέσω ερευνητικών πορισμάτων που καταδεικνύουν την εν λόγω μορφή επιθετικότητας ως τον συχνότερο όρο των κοινωνικών αναπαραστάσεων στα μέσα μαζικής ενημέρωσης.

Τέλος, ιδιαίρον ζήτημα αποτέλεσε η κάλυψη αλλά και η απεικόνιση του φαινομένου της **ενδοοικογενειακής βίας** κατά γυναικών στο σύνολο της. Παρότι πλειοψηφικά σημειώθηκε θεματική ερμηνευτική πλαisiώση στο σύνολο των δημοσιευμάτων, σημαίνοντας την αφήγησης της είδησης με ερμηνευτική συνοχή και κοινωνικές αναφορές, δύναται να εντοπιστεί και μια τάση υβριδικής θεματικής πλαisiώσης, η οποία εμμένει επιδερμικά στην κάλυψη της είδησης. Αναλυτικά, προς επίρρωση αυτού του ισχυρισμού εντοπίζουμε το κυρίαρχο και επαναλαμβανόμενο μοτίβο της απουσίας αναπαραστάσεων για την ταυτότητα και τα χαρακτηριστικά του, αλλά και η πλειοψηφική απουσία αναφορών στο είδος της βίας που ασκείται εντός της οικογένειας, το οποίο λειτουργώντας συσκοτιστικά αποσιωπά καίριες πτυχές του φαινομένου. Με άλλα λόγια, δύναται να ειπωθεί πως η θεματική κάλυψη των ειδήσεων εμμένει στην αύξηση του φαινομένου, και όχι στο φαινόμενο το ίδιο.

Αναφορικά με την έντυπη έκδοση της εφημερίδας **LIFO** κατά το διάστημα 1/1/2020 έως 30/6/2020, οι αναπαραστάσεις γύρω από το φαινόμενο της

ενδοοικογενειακής βίας σημειώθηκαν ιδιαίτερα ισχνές. Επιπρόσθετα, δεν εντοπίστηκε κανένα σχετικό με το υπό εξέταση ζήτημα ειδησεογραφικό δημοσίευμα, ούτε κάποια σύνδεση του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας με την πανδημία του κορωνοϊού, θεματική που πλειοψηφικά απασχόλησε την θεματολογία του ηλεκτρονικού τύπου της LIFO. Οι αναπαραστάσεις που αναδύθηκαν σχετικά με το φαινόμενο της **ενδοοικογενειακής βίας** κατά των γυναικών καθολικά πραγματεύτηκαν τον ζήτημα στο πλαίσιο της πατριαρχίας. Ωστόσο, λόγω του ιδιαίτερα μικρού αριθμού δημοσιευμάτων δεν δύναται να διατυπωθούν συμπερασματικές παρατηρήσεις σχετικά με στερεοτυπικές αναπαραστάσεις και πεποιθήσεις. Δύναται να διατυπωθεί επίσης η άποψη ότι το ζήτημα της ενδοοικογενειακής βίας κατά γυναικών δεν εντάχθηκε στο θεματολόγιο των έντυπων τευχών, λόγω του χαρακτήρα αλλά και του περιεχομένου των δημοσιευμάτων που πραγματεύεται η έντυπη LIFO, στα οποία παρότι γίνονται αναφορές σε κοινωνικοπολιτικά ζητήματα, μεγάλο μέρος καταλαμβάνουν οι θεματικές που σχετίζονται με τον οδηγό πόλης.

ΑΝΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΤΟΠΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

Στη βάση των αποτελεσμάτων όπως αυτά συνοπτικά εκτέθηκαν ως προς **τα χαρακτηριστικά του φαινομένου** της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών στην Ελλάδα σήμερα, η έρευνά μας κατατείνει στα ακόλουθα:

Επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι το χαρακτηριστικό που προβλέπει με μεγαλύτερη ακρίβεια την άσκηση βίας εντός του οικογενειακού πλαισίου είναι **η κανονικοποίηση της βίας** ως μέσο έκφρασης και ο ενστερνισμός του προτύπου του άντρα – κυριάρχου σε μια ανισότιμη συντροφική σχέση.

Επιβεβαιώνεται η υπόθεση ότι ένας από τους βασικότερους παράγοντες που συνδέεται με την χρήση βίας στις σχέσεις μεταξύ συντρόφων είναι η γενικά **αποδεκτή ιεραρχική κατανομή των έμφυλων ρόλων**, ή αλλιώς οι νόρμες που καθιστούν την κοινωνική θέση των αντρών ως πλεονεκτικότερη έναντι των γυναικών. Κατά δεύτερο λόγο σημαντική αναδείχθηκε η παράμετρος της **κοινωνικά κατασκευασμένης ενοχοποίησης ή αυτο-ενοχοποίησης του θύματος (victim blaming)** και της επίσης **κοινωνικά κατασκευασμένης ανοχής και προβολής νομιμοποιητικών λόγων δικαιολόγησης ή ανοχής της βίας για το δράστη**.

Στη συνέχεια η ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών συσχετίζεται από τα κοινωνικά υποκείμενα της έρευνας με πληθώρα παραγόντων, μεταξύ των οποίων κυρίαρχη θέση καταλαμβάνουν οι **επίκτητες συμπεριφορές** που διαμορφώνουν τα άτομα, καθώς μεγαλώνουν, μιμούμενα τον κοινωνικό τους περίγυρο (π.χ. εκδήλωση θυμού μέσω χρήσης της βίας), η πρόσληψη δηλαδή της βίαιης συμπεριφοράς ως

συμπεριφοράς η οποία, κατά κύριο λόγο, «μαθαίνεται».⁵⁶ Στη κατηγορία αυτή των προσλήψεων εντάσσονται οι σχετικές με τον «**κύκλο της κακοποίησης**» προσλήψεις αλλά και οι σχετικές με το «**οικολογικό μοντέλο**».

Οι συνειδήσεις των ερωτώμενων επαγγελματιών εμποτίζουν και εμποτίζονται από την λειτουργία των θεσμών καθώς εντοπίστηκε ένα διάχυτο αίσθημα χαμηλής λειτουργικότητας του συστήματος απονομής δικαιοσύνης - παρά τις εξαιρετικά φιλότιμες προσπάθειες των πρωταγωνιστών του - που συνοδεύεται από αίσθημα ατιμωρησίας των δραστών και, συνεπώς, αδυναμία τερματισμού της άσκησης της έμφυλης ενδοοικογενειακής βίας.

Ως προς τη **φαινομενολογία της ενδο-οικογενειακής βίας**, καταδεικνύεται η *συχνότητα*, η *συστηματικότητα* και η *πολυπλοκότητα* της κακοποίησης των γυναικών εντός του «οίκου». Από τη μια πλευρά, παρατηρείται μια *πληθώρα βίαιων συμπεριφορών* (όπως η σωματική βία, ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική επαφή, η λεκτική επιθετικότητα, η συναισθηματική και ψυχολογική κακοποίηση, η οικονομική αποστέρηση και κοινωνική απομόνωση). Από την άλλη πλευρά, αυτή η πολυμορφία άσκησης βίας πραγματικά φάνηκε πως αποτελεί ένα *μέσο άσκησης κοινωνικού ελέγχου* στις γυναίκες με σημαντικές συνέπειες στη σωματική και ψυχική τους υγεία, στην κοινωνική και επαγγελματική τους λειτουργικότητα, αλλά και τη δομικά προσδιορισμένη ενίσχυση των ανισοτήτων και διακρίσεων βάσει φύλου καθώς και στο διαστρεβλωμένο προσδιορισμό του κοινωνικού τους ρόλου κυρίως σε σχέση με την αναπαραγωγική διαδικασία και τη μητρική φροντίδα.

Σημαντική ήταν και η **ψυχοκοινωνική** πρόσληψη του φαινομένου που επικεντρώνεται στους παράγοντες που αφορούν στα ατομικά χαρακτηριστικά και τις

---

⁵⁶ Αναλυτικά στη Βιβλιογραφική Επισκόπηση.

συμπεριφορές των δραστών, αλλά και στην κοινωνική δυναμική που διαμορφώνουν τις συμπεριφορές αυτές.

Ως προς τα **ατομικά χαρακτηριστικά** δραστών και θυμάτων οι σχετικές προσλήψεις εκφεύγουν των διαπιστώσεων περί χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού και εκπαιδευτικού προφίλ δραστών και θυμάτων καθώς κοινή είναι η διαπίστωση ότι η **βία δεν γνωρίζει κοινωνικά σύνορα** ενώ η **οικονομική δυσπραγία** αναφέρεται συχνά ως καταλύτης στην άσκηση βίας από τους δράστες και στην ανοχή της βίας από τις γυναίκες θύματα.

Ως προς την **αιτιολογία όμως της ενδοοικογενειακής βίας και της βία μεταξύ των συντρόφων** αναδύθηκαν προσλήψεις που προσιδιάζουν στις **ατομικές προσεγγίσεις**, κατά τις οποίες η βία ερμηνεύεται βάσει συγκεκριμένων κοινωνιο-δημογραφικών παραγόντων (π.χ. φύλο, καταγωγή, εθνικότητα, θρησκεία, εκπαίδευση, απασχόληση, εισόδημα, κοινωνικοοικονομική θέση, ηλικία κ.λπ.), χαρακτηριστικών της προσωπικότητας, (ενδεικτικά, αυτοεκτίμηση, αυτοέλεγχος, καχυποψία, κτητικότητα κ.ά), καθώς και θεμάτων που άπτονται της προσωπικής ιστορίας τόσο του δράστη όσο και του θύματος (π.χ. έκθεση στη βία σε μικρή ηλικία, παραβατικότητα, διανοητική ασθένεια, κ.ά.). Στις προσλήψεις αυτές κυρίαρχο είναι το **ψυχιατρικό μοντέλο**, το οποίο επικεντρώνεται σε παραμέτρους όπως η **ψυχοπαθολογική προσωπικότητα, η ψυχική ασθένεια, η χρήση αλκοόλ και άλλων τοξικών ουσιών, η πνευματική διαταραχή, οι διαφόρων ειδών μειονεξίες** κ.λπ. Ψυχικές διαταραχές όπως π.χ. η διαταραχή προσωπικότητας, και η κατάχρηση ναρκωτικών ουσιών και αλκοόλ αποτελούν χαρακτηριστικά που συνδέονται τόσο με την εκδήλωση βίας μέσα στην οικογένεια όσο και με βίωμα κακοποίησης στο παρελθόν. Οι επαγγελματίες φαίνεται να συμφωνούν στο ότι η θυματοποίηση σε νεαρή ηλικία συγκαταλέγεται στους παράγοντες που προβλέπουν με μεγαλύτερη ακρίβεια την εκδήλωση βίαιης

συμπεριφοράς στην οικογένεια σε μεγαλύτερη ηλικία. Στη βάση της αντίληψης περί **κοινωνικής μάθησης και διαγενεακής μεταφοράς της βίας** βασικό ρόλο στην ερμηνεία της βίαιης συμπεριφοράς υποδεικνύεται πως διαδραματίζουν η οικογένεια και τα γονεϊκά πρότυπα. Ο δράστης μαθαίνει να συμπεριφέρεται βίαια, είτε ως θύμα είτε ως μάρτυρας σκηνών βίας κυρίως στην οικογένεια προέλευσής του. Έτσι, η επιθετικότητα λειτουργεί ως μέσο επίλυσης των συγκρούσεων και ελέγχου της συμπεριφοράς των άλλων, όπως επίσης και ως ηθικός και κοινωνικός δικαιολογητικός μηχανισμός για την καταχρηστική συμπεριφορά του. Έμφαση επίσης τέθηκε στους **κοινωνικούς και δομικούς παράγοντες, όπως είναι οι έμφυλες ανισότητες και ασυμμετρίες, οι πατριαρχικές δομές της κοινωνίας και η άνιση επιβολή δύναμης και εξουσίας**. Συχνά αναφέρθηκε ότι οι εκάστοτε **κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες και ο τρόπος με τον οποίο αλληλεπιδρούν και διαπλέκονται** συμβάλλουν στη γένεση και τη συντήρηση της βίαιης συμπεριφοράς.⁵⁷ Στο εν λόγω πεδίο αναδείχθηκαν παράγοντες όπως είναι η ανταποκρισιμότητα του συστήματος απονομής της ποινικής δικαιοσύνης, οι κοινωνικές και πολιτισμικές αξίες αναφορικά με τους έμφυλους ρόλους, ο σεξισμός, τα έμφυλα στερεότυπα, οι σχέσεις γονέων-παιδιών, το σύστημα πρόνοιας, οι οικονομικές ανισότητες, η κοινωνική αποδοχή της ενδο-οικογενειακής βίας, η παρουσίαση της βίας στα ΜΜΕ.

Ωστόσο ο **ρόλος της πατριαρχίας θεωρείται ο πλέον κρίσιμος παράγοντας** επιβεβαιώνοντας τις **φεμινιστικές προσεγγίσεις** που αποδίδουν έμφαση στις πατριαρχικές δομές της κοινωνίας, οι οποίες ενθαρρύνουν τη βία από τους άνδρες προς τις γυναίκες. Μάλιστα, η ανδρική κυριαρχία αναδεικνύεται και στη μελέτη μας ως παραδειγματική μορφή της συμβολικής βίας.⁵⁸ Και στην παρούσα έρευνα

⁵⁷ Βλ. σχετικά και Σκλάβου Κ., (2008), «Διαπολιτισμική διάσταση της ενδοοικογενειακής βίας», στο Γιωτάκος Ο., & Τσιλικάκου Μ., *Ο κύκλος της κακοποίησης*, Αθήνα, Αρχιτέλαγος, σελ. 19-28, εδώ σελ. 25. Επίσης Walker L., 1979.

⁵⁸ Μπουρντιέ Π., (1999), *Η ανδρική κυριαρχία*, αθήνα, Στάχυ.

υπογραμμίζεται η ιστορική υποτέλεια των γυναικών στους άνδρες ως βασικό σημείο κατανόησης και η κοινωνική δομή ερμηνεύεται ως ένα πλαίσιο που ενθαρρύνει και διαιώνίζει την επικυριαρχία των ανδρών στις γυναίκες ακόμη και σήμερα στη χώρα μας.⁵⁹ Οι γυναίκες θεωρείται πως ακόμη κατέχουν λιγότερη κοινωνική δύναμη συγκριτικά με τους άνδρες και συνεκδοχικά κατέχουν λιγότερα μέσα για την αντιμετώπιση της ανδρικής συζυγικής/συντροφικής βίας.⁶⁰ Ορισμένοι/ες υποστήριξαν ότι οι άνδρες που φέρουν πατριαρχικές απόψεις είναι περισσότερο πιθανό να κακοποιούν τις συντρόφους τους, ιδιαίτερα με τη χρήση «εξαναγκαστικών» πρακτικών ελέγχου, που στοχεύουν στην απομόνωση των γυναικών από διάφορα κοινωνικά υποστηρικτικά πλαίσια.⁶¹ Είναι σημαντικό να τονίσουμε στο σημείο αυτό ότι **η πατριαρχία διατρέχει οριζόντια τις σχετικές προσλήψεις σε όλες τις μελέτες περίπτωσης του έργου και αναδεικνύει ότι τα στενά συναρτημένα με αυτήν στερεότυπα για το φύλο είναι βαθειά ριζωμένα στη συλλογική συνείδηση και υπαγορεύουν στάσεις, συμπεριφορές και πρακτικές.** Επιπρόσθετα αναδείχθηκε με απόλυτα ορατό τρόπο ότι οι **μεταφεμινιστικές ετεροτοπίες δεν μπορούν να διαταράξουν τις κυρίαρχες, κατά βάση, ανδροκεντρικά οριζόμενες έμφυλες νόρμες,** όσο και αν προκύπτουν γυναικείοι χαρακτήρες, πρακτικές και συμπεριφορές που διαταράσσουν την ηγεμονική κανονικότητα, οι πατριαρχικές δομές φαίνεται ότι έχουν την ικανότητα είτε να σιγούν, είτε να απορροφούν και να ενσωματώνουν τις όποιες εναλλακτικές αναγνώσεις.⁶²

---

⁵⁹ Smith M., (1991), «Patriarchal Ideology and Wife Beating: A Test of a Feminist Hypothesis», *Violence and Victims*, 5, σελ. 257-273. Yllo K., (1993), «Through the Feminist Lens: Gender, Power and Violence», στο R.J. Gelles & D.R. Loseke, *Current Controversies on Family Violence*, Newbury Park, Sage, σελ. 47-52.

⁶⁰ Ieda, R., (1986), «The Battered Woman», *Women and Therapy*, 5 (2), σελ. 167-175.

⁶¹ Βλ. σχετικά: Brownridge D. A., (2002), «Cultural Variation in Male Partner Violence against Women», *Violence Against Women*, 8, σελ. 87-115. MacMillan R. & Gartner R., (1999), «When she Brings Home the Bacon: Labor-force Participation and the Risk of Spousal Violence against Women», *Journal of Marriage and the Family*, 61, σελ. 947-958.

⁶² Λιότζης Ε., (2015), σελ. 94-5 και όπου παραπ.

Η δε διά του Τύπου κοινωνική κατασκευή της πραγματικότητας της ενδοοικογενειακής βίας δεν αφήνεται των παραπάνω αναφερόμενων. Όπως διαπιστώνεται κάθε εφημερίδα έχει την δική της οργανωτική δομή και ιδεολογία και με βάση τα οποία προσεγγίζεται η είδηση. Τα δημοσιεύματα σχεδόν πάντα αναφέρονται στην εγκυρότητα των πληροφοριών που παρέχουν, συχνά δε επικαλούνται τη συνδρομή μιας αυθεντίας (συνήθως της αστυνομίας) ή/και ενός/μιας ειδικού, με τεκμηριωμένη γνώση και γνώμη επί του εξεταζόμενου θέματος και η οποία εκφράζεται μέσω μιας συνέντευξης, ενός σχολίου, μιας γραπτής άποψης. Συχνά τα δημοσιεύματα αναπαράγουν επίσημα στατιστικά δεδομένα τα οποία παρατίθενται για να τονίσουν τη σπουδαιότητα του θέματος. Εξάιρεση αποτελούν τα δημοσιεύματα χωρίς κριτική επισκόπηση των συμβάντων και την παρουσίασή τους ως ειδήσεων εντυπωσιασμού. Τέλος, η θεματολογία όλων των εφημερίδων σχετικά με το θέμα που μας απασχολεί, πηγάζει πράγματι από την κοινωνική πραγματικότητα, από τους ρυθμούς της εποχής, τις ανάγκες, τα τεκταινόμενα της κάθε χρονικής στιγμής. Και είναι ελάχιστα!

Ο ελληνικός Τύπος που εξετάστηκε δεν θεωρεί το θέμα ως θέμα βασικής προτεραιότητας. Μια μικρή αλλαγή διαπιστώνεται κατά το έτος 2020 λόγω του «θορύβου» που δημιουργήθηκε από τις σχετικές κυβερνητικές καμπάνιες. Τα σύμβολα και οι στερεοτυπικές απεικονίσεις που προβάλλονται από τα έντυπα που αναλύθηκαν ενδυναμώνουν τις ισχύουσες προκαταλήψεις για το φύλο. Μάλιστα, οι αναπαραστάσεις του γυναικείου φύλου, όπως διαμορφώνονται μέσα από τον κοινωνικό και ιδεολογικό μηχανισμό του Τύπου που εξετάστηκε πράγματι επιδρούν στην αναπαραγωγή και στην δι' αυτής «διατήρηση των παραδοσιακών δομών της πατριαρχικής μας κοινωνίας». ⁶³ Επιπρόσθετα, οι διάφορες ρυθμίσεις τόσο σε διεθνές και ευρωπαϊκό όσο και εθνικό επίπεδο δεν έχουν πετύχει να ανατρέψουν τα

---

⁶³ Κυριαζή Ν., Νασιώκα Κ., Πασχαλίδου Δ., (2012), σελ. 158.

υφιστάμενα έμφυλα στερεότυπα. Αντίθετα στην πλειοψηφία τους τα δημοσιεύματα παρουσιάζουν τους άνδρες δράστες και τις γυναίκες θύματα με τρόπους που εδραιώνουν την ανισότητα των φύλων.

Όπως διαπιστώθηκε στην πλειονότητά τους τα έντυπα που εξετάστηκαν αναπαράγουν έμφυλα στερεότυπα χωρίς να αναδεικνύουν το ζήτημα της έμφυλης βίας σφαιρικά. Η σωματική βία είναι η κυρίαρχη μορφή βίας που περιγράφεται στην ειδησεογραφία και οι ανθρωποκτονίες αν και καταγράφονται διαφοροποιήσεις μεταξύ διαφορετικών εφημερίδων.⁶⁴ Όπως καταδείχθηκε ο Τύπος τείνει να επικεντρώνεται σε συγκεκριμένα θέματα έμφυλης και ενδοοικογενειακής βίας τα οποία στοχεύουν στην ενεργοποίηση συναισθηματικών αντιδράσεων εκ μέρους του αναγνωστικού κοινού ενώ το ζήτημα της αναπαραγωγής σεξιστικών προτύπων αποτελεί μείζον θέμα υπό διερεύνηση. Και στην παρούσα μελέτη καταδείχθηκε το ότι *«οι ειδήσεις αναπαράγουν ποικιλία προκαταλήψεων που προκαθορίζουν τις πεποιθήσεις των ατόμων για τις γυναίκες»*.⁶⁵

Οι κατ'ιδίαν **μελέτες περίπτωσης** αναδεικνύουν το εύρος και το πλήθος των κοινωνικών αναπαραστάσεων, πεποιθήσεων και στερεοτύπων για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών. Συνολικά και συνοπτικά εξετάζοντας το υλικό της έρευνας επιθυμούμε να προβούμε στις ακόλουθες σημαντικές κατά τη γνώμη μας παρατηρήσεις:

- 1) Αναφορικά με τις **μεταβιβάσεις των στερεοτυπικών προσλήψεων** ανάμεσα στις διαφορετικές κατηγορίες των επαγγελματιών τις οποίες προσεγγίσαμε αυτές καθορίζονται κυρίαρχα από την **ιεραρχία και το ρόλο των επαγγελματιών στο**

⁶⁴ Βλ. και σχετικά συμπεράσματα στα Τσατσόγλου κ. ά., (2019) και Κυριαζή κ. ά. (2012).

⁶⁵ Τσατσόγλου κ. ά., (2019), σελ. 770.

σύγχρονο επαγγελματικό καταμερισμό εργασίας. (Για παράδειγμα ο/η Αστυνομικός σέβεται τον/την Εισαγγελέα λόγο του ρόλου του/της αλλά και τον/την Ψυχολόγο ως ειδικού/κής εμπειρογνώμονα. Ο/η δημοσιογράφος επικαλείται τον Αστυνομικό και κυβερνητικά στελέχη αλλά και τους ειδικούς κ.λπ.).

- 2) Συνεπής με την παραπάνω είναι και η δεύτερη παρατήρησή μας η οποία αφορά την επιρροή της **φεμινιστικής οπτικής της «διαθεματικότητας»** ως πολλαπλά αλληλεξαρτώμενα και συναρτημένα συστήματα ιεράρχησης, καταπίεσης και προνομιών⁶⁶ την οποία εντοπίσαμε ως εξαιρετικά περιορισμένη.

Τέλος καταθέτουμε μια **αναστοχαστική παρατήρηση** αξιοποιώντας κάποια απο τα λόγια του Βασίλη Καραποστόλη⁶⁷: **«ανιχνεύοντας τον κοινό βυθό»** των κοινωνικών αναπαραστάσεων, πεποιθήσεων και στερεοτύπων για την ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών στην Ελλάδα σήμερα, εντοπίσαμε «ένα κοίτασμα από παρορμήσεις, από αξεδιάλυτες και θολές επιθυμίες, αναστολές, ανυπομονησίες, πικρίες και φθόνο, με δυο λόγια ένα ψυχικό κοχλασμό», ένα **συλλογικό τραύμα**. Διαπιστώσαμε πως ο κοινωνικός μας κόσμος, αν και δυναμικά μεταβαλλόμενος, εξακολουθεί, πράγματι, να απαρτίζεται από προκαθορισμένες «σχέσεις» μεταξύ ατόμων και ομάδων, τοποθετημένων σε συγκεκριμένες «θέσεις» μέσα στον κόσμο, μεταξύ των οποίων και οι δικές μας. Διαπιστώσαμε επίσης πως ενώ η θυμική ζωή των γυναικών θυμάτων εξεγείρεται εναντίον της κοινωνικής, δεν έχει το σθένος να εκφράσει ανοιχτά αυτό που τη δυσαρεστεί ή την καταπιέζει. Αντίθετα κατατρώχεται από ψυχικές δυνάμεις που δρουν αφανώς και συχνά επιδέχονται παγίωσης. Ασχοληθήκαμε με σκιερές περιοχές,

⁶⁶ Ζαββού Α., (2021). «Η φεμινιστική προβληματική της διαθεματικότητας». *The Greek Review of Social Research*, No 156, No 156, σελ. 55-86.

⁶⁷ Καραποστόλης Β. (2021). «Για το βιβλίο: Nicolas Demertzis (2020). *The Political Sociology of Emotions. Essays on Trauma and Ressentiment*. London: Routledge». *The Greek Review of Social Research*, No 156, σελ. 206-2011.

ΙΠΕ - ΕΚΚΕ
Κοινωνικές Αναπαραστάσεις, Πεποιθήσεις και Στερεότυπα για τη Ενδοοικογενειακή Βία
κατά των Γυναικών
ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ

μεταμφιέσεις και αποκρύψεις. Με πληγές που μηρυκάζονται για καιρό και συντηρούν μύθους και αλήθειες. Καταλήγουμε στο αφόρητο συμπέρασμα πως παρά τις τεχνικές και οικονομικές προόδους, το αρνητικό στοιχείο γενικά στον κοινό βίο υπερισχύει της κατάφασης και παρεμποδίζει ενέργειες που θα επέφεραν πραγματικές αλλαγές.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Κάθε επαγγελματική κατηγορία καταθέτει τις δικές της προτάσεις για το «τί πρέπει να γίνει».

Έτσι, οι **γυναίκες και άνδρες Δικαστικοί Λειτουργοί** επικεντρώθηκαν:

- Στη δική τους επιμόρφωση
- Στην πρόσληψη εμπειρογνομόνων στα Τμήματα Ενδοοικογενειακής Βίας καθώς και εισαγγελέων που να ασχολούνται με τις ακροάσεις. «Στην Αθήνα με 130 οργανικές θέσεις υπηρετούν 72 εισαγγελείς και μόνο 2 ασχολούνται με την Ενδοοικογενειακή Βία»
- Στην ενίσχυση των δομών της περιφέρειας με εξειδικευμένους επαγγελματίες για να μπορέσουν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά (ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς κ.λπ.)
- Στην παρακολούθηση της πορείας της Ποινικής Διαμεσολάβησης σχετικά με το αν τηρούνται οι προϋποθέσεις. «Στην πράξη δεν ανασύρονται οι δικογραφίες από το αρχείο γιατί δεν υπάρχει παρακολούθηση»
- Στο να σταματήσει η πολυνομία. Στον Νέο Ποινικό Κώδικα (2019) προστέθηκαν άρθρα που αφορούν στην Ενδοοικογενειακή Βία χωρίς όμως ο νομοθέτης να καταργήσει τον Ν 3500/2006 «Έτσι βρεθήκαμε αντιμέτωποι με διατάξεις που ισχύουν παράλληλα. Αυτή η πολυνομία δεν βοηθά στην πράξη».
- Στη συμβουλευτική στήριξη και τις εξειδικευμένες Υπηρεσίες κοινωνικής και ψυχολογικής στήριξης που χρειάζονται «Η Αθήνα έχει το ΕΚΚΑ. Στις επαρχιακές πόλεις υστερούμε»

- Στο να υπάρχει εποπτικός έλεγχος και εκτέλεση των αποφάσεων με εναλλακτικές δυνατότητες (των ποινών)
- Στο να υπάρχει προστατευτική διάταξη που να κατοχυρώνει τον εισαγγελέα που κινδυνεύει να μηνυθεί. «Το Τμήμα ακροάσεων έχει αυτή την αρνητική πλευρά. Όταν οι άνθρωποι δεν φύγουν ικανοποιημένοι απ' το γραφείο του εισαγγελέα μπορεί να στραφούν εναντίον του». «Μηνύουν τους δικαστές και τους εισαγγελείς. Αυτό είναι μια σύγχρονη επιδημία...».

Για τις **γυναίκες και άνδρες Αστυνομικούς** μετά την εφαρμογή της νέας νομοθεσίας δόθηκε και στη χώρα μας δημοσιότητα για την Ενδοοικογενειακή Βία κατά των γυναικών. Τώρα υπάρχει και πληροφόρηση και ευαισθητοποίηση, κι αυτό αλλάζει και τους επαγγελματίες και την κοινωνία.

- Η διαδικασία του αυτοφώρου κατά τους Αστυνομικούς λειτουργεί θετικά διότι αν συλληφθεί ο δράστης συνήθως κρατείται και το θύμα κερδίζει κάποιο χρόνο να ανασυνταχθεί και να αποφασίσει τί θα κάνει. Όμως η συνολική ποινική διαδικασία χρονίζει, οι δράστες κυκλοφορούν ελεύθεροι και επιστρέφουν στο σπίτι τους, ενώ δεν υπάρχουν και οι σχετικές αντοχές από το θύμα.
- Στις περιπτώσεις με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι οι Αστυνομικοί, το θύμα εμφανίζεται *«διστακτικό, τρομαγμένο και φοβισμένο»*. Χρειάζεται περισσότερες Στέγες, επιδόματα κ.λπ.
- Ο νόμος για την ενδοοικογενειακή βία λειτουργεί, ευαισθητοποιεί και κινητοποιεί. Η ποινική διαμεσολάβηση – αν και σπανίως επιζητείται – έχει

ευεργετικά αποτελέσματα. Κατά τους ερωτώμενους όμως χρειάζεται να αυστηροποιηθούν οι ποινές. *«Να πάει και φυλακή ο δράστης».*

- Τα θύματα περιπλανώνται ανάμεσα σε διαφορετικούς τόπους συνδρομής. Συμβουλευτικά κέντρα, στέγες, υπηρεσίες δήμων, αστυνομικά τμήματα, δικηγόρους, την εκκλησία. Χρεάζεται ένας ενιαίος 'τόπος' ο οποίος να παρέχει συνολικές υπηρεσίες.
- Χρειάζεται περισσότερη ενημέρωση του κοινού, σε στοχευμένα ακροατήρια, με πολλαπλά μέσα. Χρειάζεται επίσης συνεχής εκπαίδευση των ίδιων των στελεχών του Αστυνομικού Σώματος, κάτι που προβλέπεται με την ίδρυση των νέων Τμημάτων. Χρειάζεται ενημέρωση και ευαισθητοποίηση στα σχολεία. Ο λόγος περί βίας πρέπει να είναι επαρκής, συνεχής και με τη συμμετοχή όλων των ειδικών αλλά και των εμπλεκομένων στο πεδίο. Συχνά εκφράζεται ένα παράπονο. *«Δεν μας καλούν εμάς».* Εδώ εντοπίζεται μια διαπάλη ανάμεσα στους ειδικούς η οποία έχει ήδη κοινωνιολογικά εκφραστεί με το βασικό πρόβλημα του *«ηγεμονικού ρόλου της αυθεντίας».*

Για τους **Δικηγόρους** απαιτούνται τα κάτωθι:

- Επιτάχυνση της διαδικασίας. (πχ. δεν μπορεί μια μήνυση να εκδικαστεί τρία χρόνια μετά ή να βγει ένας νόμος παραγραφής και να θέτει στο αρχείο ελαφριές σωματικές βλάβες λόγω παραγραφής, οπότε το θύμα δεν ακούστηκε ποτέ δεν δικαιώθηκε).
- Θέσμιση μέτρων σε πρακτικό επίπεδο, προβλεφθεί εναλλακτικού τρόπου τήρησης δικαστικών αποφάσεων για οικονομικές υποχρεώσεις.

- Παρεμβάσεις να σε κοινωνικό επίπεδο. (Να υπάρχουν ομάδες στα κοινωνικά κέντρα, εκδηλώσεις για την έμφυλη βία σε πολιτικό επίπεδο και όσοι είναι ευαισθητοποιημένοι να παίρνουν θέση στον περίγυρο).
- Περισσότερη εκπαίδευση σε σχέση με το νομικό πλαίσιο και την ευρύτητα των εννοιών του νομοθετήματος αλλά και την διαχείριση των κρίσεων από τα μαθητικά χρόνια.
- Να υπάρξει επίσημα, θεσμικά διεπιστημονική ομάδα για το χειρισμό αυτών των υποθέσεων.
- Να συσταθεί φορέας ψυχολόγων που να κανονίζουν ραντεβού με τους συζύγους. Ψυχολογική διαμεσολάβηση.
- Να ενδυναμωθούν οι γυναίκες, να γίνει μια καμπάνια ώστε να μάθουν οι γυναίκες τις δυνατότητές τους.
- Να γίνουν ενέργειες στους δήμους όπως το βοήθεια στο σπίτι να υπάρχει βοήθεια για την ενδο οικογενειακή βία.
- Να μάθουν οι μητέρες των αγοριών να διδάσκουν στους γιους τους τον σεβασμό στο άλλο φύλλο και στον άλλο άνθρωπο.
- Να περάσει στους άνδρες ότι η ψυχοθεραπεία/ ψυχανάλυση δεν είναι ντροπή.
- Να εμπιστευτούν οι γυναίκες τις δομές που υπάρχουν και εκείνες να τις στηρίξουν.
- Να ισχυροποιηθούν οι δεσμοί της οικογένειας.

Για τις γυναίκες και άνδρες **Νοσοκομειακούς Γιατρούς** προτείνονται τα ακόλουθα:

- Η επιτακτική ανάγκη συστηματικής ενημέρωσης του ιατρικού και μη προσωπικού των Νοσοκομείων για το φαινόμενο της ενδοοικογενειακής βίας, τις διαφορετικές μορφές

του (σωματική βία, λεκτική ψυχολογική και οικονομική βία) ώστε και οι προσφερόμενες υπηρεσίες υποστήριξης, φροντίδας και περίθαλψης να ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες των θυμάτων.

- Η ανάγκη καταγραφής των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας, ώστε να υπάρχει μία συνολικότερη εικόνα του συνόλου των περιστατικών που απευθύνεται στα Νοσοκομεία ώστε να οργανωθεί σωστότερα και η φροντίδα που θα πρέπει να παρέχεται στα θύματα. Η φροντίδα αυτή θα πρέπει, κατά τους γιατρούς, να παρέχεται από εξειδικευμένο προσωπικό εντός του κάθε Νοσοκομείου, το οποίο θα έχει ως μόνο αντικείμενο την παροχή της εξειδικευμένης αυτής φροντίδας ενώ παράλληλα θα ενημερώνει, θα υποστηρίζει και θα συνεργάζεται και με το υπόλοιπο ιατρικό και μη προσωπικό το οποίο φροντίζει τα περιστατικά αυτά.

Οι Νοσηλευτές/τριες προτείνουν τα ακόλουθα:

- Στο επίπεδο των φορέων στους οποίους εργάζονται οι νοσηλευτές και οι νοσηλεύτριες προτείνουν μια εκπαίδευση του νοσηλευτικού προσωπικού και όχι μόνον υπό τύπον σεμιναρίων που να ενημερώνουν το προσωπικό για τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να αντιμετωπίζει περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας και να υποστηρίξει τις γυναίκες-θύματα τηρώντας τα περί προστασίας των προσωπικών δεδομένων.
- Προτείνουν, επίσης, την καθιέρωση πρωτοκόλλου για την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας στα νοσοκομεία, έτσι ώστε να υπάρχει ιδιαίτερη μέριμνα για τις γυναίκες-θύματα και να μην « χάνονται» τέτοια περιστατικά με την έννοια της αποσιώπησης του προβλήματος και της ελλιπούς ή απύσας ψυχολογικής ή άλλης στήριξης.

- Ακόμα οι νοσηλευτές προτείνουν, σε περιπτώσεις ενδοοικογενειακής βίας, να εμπλέκεται όχι μόνον η Κοινωνική Υπηρεσία του Νοσοκομείου, αλλά και η Αστυνομία έτσι ώστε το μεν θύμα να βρει την δύναμη να μιλήσει, ο δε δράστης να φοβηθεί και να μην συνεχίσει την άσκηση βίας.
- Προτάσεις που αφορούν τις *ίδιες τις γυναίκες-θύματα* είναι αυτές που σχετίζονται με την πρόβλεψη οικονομικής βοήθειας προς την άνεργη γυναίκα - άνευ της οποίας η καταγγελία του δράστη δεν έχει νόημα, με την αύξηση των γραμμών που μπορούν να υποστηρίξουν τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας και των δομών που μπορούν να τα βοηθήσουν.
- Παράλληλα θεωρούν ότι είναι καθοριστικής σημασίας για τις γυναίκες-θύματα οι ενημερωτικές εκστρατείες οι οποίες προβάλλουν την ενδοοικογενειακή βία ως πρόβλημα, ενθαρρύνουν τα θύματα να μιλήσουν και προβάλλουν τις δομές που μπορούν αυτά να απευθυνθούν για να ζητήσουν βοήθεια χωρίς να χρειαστεί να ψάχνουν.
- Όμως οι νοσηλευτές διατυπώνουν και προτάσεις που αφορούν τους δράστες και που σχετίζονται με την αυστηροποίηση της νομοθεσίας για την ενδοοικογενειακή βία και, κατά συνέπεια, με την αυστηρότερη καταδίκη τους.
- Πέραν αυτών, όμως, οι προτάσεις των νοσηλευτών και των νοσηλευτριών στρέφονται προς την ενίσχυση της αυτοπεποίθησης των παιδιών, την ενημέρωση για το δικαίωμά τους στην μη κακοποίηση, την εκπαίδευση των γονέων στην μη βία, την μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση της κοινωνίας, καθώς και την διασφάλιση του μη στιγματισμού των θυμάτων από τα ΜΜΕ.
- Παρά τις μεμονωμένες προσπάθειες νοσηλευτών να βοηθήσουν τα θύματα ενδοοικογενειακής βίας που ζητούν βοήθεια υπό μορφή νοσηλείας δική τους πεποίθηση αποτελεί ότι δεν έχει υπάρξει κάποιου είδους κρατική μέριμνα και

προγραμματισμός για να ενημερωθεί το νοσηλευτικό προσωπικό για το ζήτημα αυτό και για να λάβει την απαραίτητη σχετική κατάρτιση. Ούτε έχει υπάρξει στα Τμήματα Επειγόντων των Νοσοκομείων, τα οποία στερούνται ικανού αριθμού νοσηλευτικού προσωπικού, άλλου είδους οργάνωση που να επιτρέπει στο νοσηλευτικό προσωπικό να αφιερώσει περισσότερο χρόνο σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας τα οποία αναγνωρίζει ως τέτοια λόγω πείρας.

- Οι νοσηλευτές και οι νοσηλεύτριες πιστεύουν ότι, σε επίπεδο οργάνωσης του συστήματος υγείας, δεν έχει ληφθεί κανενός είδους πρόνοια ούτε για τα παιδιά που ακολουθούν τις κακοποιημένες μητέρες τους στις εφημερίες των νοσοκομείων. Πεποίθησή τους είναι ότι το κοινωνικό κράτος δεν λειτουργεί σωστά με αποτέλεσμα να μην μπορεί να προσφέρει ουσιαστική βοήθεια στο θύμα κακοποίησης. Πιστεύουν ότι οι γυναίκες-θύματα δεν μπορούν να ξεφύγουν από τον κύκλο της κακοποίησης εφόσον δεν έχουν στέγη για να μείνουν, ούτε και τρόπους να διαβιώσουν.
- Θεωρούν ότι, εκτός από την σιωπή των θυμάτων, υπάρχει και η σιωπή του κράτους που γνωρίζει και δεν παρεμβαίνει γιατί δεν έχει προνοήσει τίποτα για την βοήθεια των θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, ειδικά στις περιπτώσεις γυναικών που ανήκουν σε υποβαθμισμένες και κοινωνικά εγκαταλελειμμένες κοινωνικές κατηγορίες.
- Επιπλέον όσες νοσηλεύτριες έχουν εξειδικευτεί στην θεραπεία εξαρτήσεων και λοιπών προβλημάτων ψυχικής υγείας πιστεύουν ότι το πρόβλημα της ενδοοικογενειακής βίας πρέπει να αντιμετωπίζεται σφαιρικά και ολιστικά – στο πλαίσιο μιάς συστημικής προσέγγισης που βλέπει την οικογένεια ως σύνολο και επιδιώκει την συμφιλίωση μεταξύ των μελών- και όχι να κατακερματίζεται και να επιμερίζεται σε διάφορες ειδικότητες και δομές. Αντιτίθενται έτσι σε

προσεγγίσεις που παίρνουν το μέρος ενός μέλους της οικογένειας χάνοντας την εικόνα του συνόλου.

- Πιστεύουν ότι δεν αρκεί να στρέφεται η προσοχή μόνον στην γυναίκα-θύμα, αλλά χρειάζεται να υπάρχει προβληματισμός και για τον δράστη. Θεωρούν ότι η αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας δεν πρέπει να περιορίζεται σε ένα είδος καταγγελίας του δράστη χωρίς να εξετάζεται τι είναι αυτό που γεννάει την βία και το οποίο μπορεί να συνδέεται με προηγούμενες εμπειρίες κακοποίησης κατά τις οποίες ο δράστης είχε υπάρξει θύμα κακοποίησης.
- Πεποίθησή τους είναι ότι η συστημική προσέγγιση, η οποία ανατρέχει στα γενεογράμματα των μελών της οικογένειας, είναι σημαντικό εργαλείο για να ανιχνεύσει ο θεραπευτής την ενδοοικογενειακή βία και να την κατανοήσει υπό το πρίσμα της διαγενεακής μεταβίβασης της απώλειας, συμπεριφορών, τραύματος και να μπορέσει να παρέμβει θεραπευτικά σε όλη την οικογένεια.
- Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά τις περιπτώσεις εξαρτήσεων από ουσίες, πιστεύουν σε μια πολυεπίπεδη και όχι ατομοκεντρική παρέμβαση προκειμένου να γίνουν αντιληπτά τα τραύματα που μπορεί να έχει η οικογένεια πίσω από τα προβλήματα της εξάρτησης - που μπορεί να ανάγονται στο γενεαλογικό της δέντρο – και να κατανοηθεί τι ρόλο παίζει η εξάρτηση σε όλα αυτά, αλλά και τι εξυπηρετεί η ενδοοικογενειακή βία και για ποιους λόγους χρησιμοποιείται.
- Ιδιαίτερης σημασίας για οποιαδήποτε παρέμβαση σε θέματα ενδοοικογενειακή βίας είναι η πεποίθηση των νοσηλευτριών με θεραπευτική ειδίκευση ότι η σιωπή γύρω από μια εμπειρία ενδοοικογενειακής βίας δεν πρέπει να παραβιάζεται από τους επαγγελματίες, ακόμα κι όταν το θύμα ανοίγεται, παρά μόνον αν οι ίδιοι είναι, ως εκ του ρόλου τους, της αρμοδιότητάς τους και της εκπαίδευσής τους, σε θέση να ασχοληθούν με συνέχεια και συνέπεια με το

τραύμα που ανοίγει. Υπογραμμίζουν δηλαδή την ανάγκη πολύ προσεκτικής αντιμετώπισης του τραύματος που συνεπάγεται μια εμπειρία ενδοοικογενειακής βίας για το θύμα.

Οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας των Κέντρων Ψυχικής Υγείας διατύπωσαν τις ακόλουθες σκέψεις και προτάσεις:

Ως βασικό βήμα προτείνεται η δημιουργία διεπιστημονικών ομάδων (από επαγγελματίες ψυχικής υγείας, εκπαιδευτικούς, νομικούς, κοινωνιολόγους, καθηγητές πανεπιστημίου) από τις οποίες θα διατυπώνονται προτάσεις που θα εισακούονται και δε θα παραγνωρίζονται από την εκάστοτε πολιτική ηγεσία. Το πρώτο επίπεδο αφορά τον θεσμό και τη λειτουργία των μονάδων ψυχικής υγείας ως προς τις παρεχόμενες υπηρεσίες, αλλά και τη διοικητική αναδιοργάνωση της πρωτοβάθμιας ψυχικής υγείας προκειμένου η 'πληροφορία' να φτάσει έγκαιρα στον δέκτη, να γνωστοποιηθεί – κοινοποιηθεί, με το σαφές μήνυμα ότι τέτοια γεγονότα δεν αποσιωπώνται και εν τέλει καταδικάζονται. Το δεύτερο επίπεδο αφορά τη στήριξη των γυναικών όταν πλέον συνειδητοποιήσουν τι συμβαίνει και νιώθουν ότι μπορούν να προχωρήσουν. Το τρίτο επίπεδο αφορά τα παιδιά και κυρίως την πρόληψη και ευαισθητοποίηση με διάφορες δράσεις ενημέρωσης.

Αναλυτικότερα:

- Όσον αφορά τις Μονάδες Ψυχικής Υγείας προτείνονται:
  - Ενεργοποίηση του ρόλου των ΚΨΥ στον τομέα της πρωτοβάθμιας φροντίδας ψυχικής υγείας, σε επίπεδο πρόληψης, αγωγής και προαγωγής της ψυχικής υγείας, με ανάληψη εξωστρεφών δράσεων προς την κοινότητα.

- Διασύνδεση, συνεργασία και δικτύωση με τους άμεσα εμπλεκόμενους φορείς σε διαχείριση περιστατικών βίας. Αυτή η δικτύωση θα έχει διττό ρόλο: (1) Ενημέρωση ευαισθητοποίησης και στοχευμένη εκπαίδευση των στελεχών του κάθε φορέα (των επαγγελματιών ψυχικής υγείας των ΚΨΥ) από τους καθ' ύλην εμπλεκόμενους φορείς: να τεθούν εκ νέου οι όροι για τη βία και την άμεση παρέμβαση δημιουργώντας λειτουργικά πρωτόκολλα με βάση τα περιστατικά και όχι τη θεωρία (2) ανταλλαγή εμπειριών /καλών πρακτικών με σκοπό τη δημιουργία ενός κώδικα- διαχείρισης, αναγνώρισης και αντιμετώπισης περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας, κοινού από όλους τους φορείς, αλλά και προσαρμοσμένου στις ανάγκες του εκάστοτε φορέα ο οποίος (κώδικας) σταδιακά θα εμπλουτίζεται και θα βελτιώνεται.
- Δημιουργία περισσότερων ΚΨΥ σε επίπεδο δήμων (και όχι ΤοΨΥ), αλλά κυρίως ενίσχυση και στελέχωση σε σταθερή βάση των ΚΨΥ από καταρτισμένους επαγγελματίες ψυχικής υγείας και ειδικότερα επαγγελματίες εκπαιδευμένους στη θεραπεία του τραύματος προκειμένου οι φορείς να είναι σε θέση να διαχειρίζονται τέτοια περιστατικά από παραπομπές και συνεργασίες με υπηρεσίες όπως τα Συμβουλευτικά Κέντρα του ΚΕΘΙ. Στελέχωση γενικότερα από καταρτισμένα άτομα σε θέσεις κλειδιά που θα μπορούν να υποστηρίξουν το εγχείρημα σε βάθος χρόνου και όχι περιστασιακά στο πλαίσιο ενός προγράμματος ή πρωτοβουλίας.
- Δημιουργία δικτύων υποδοχής τέτοιων αιτημάτων, όχι όμως ως μια κεντρική υπηρεσία, αλλά σε τοπικό επίπεδο, ενσωματωμένη στις γειτονιές για να εξασφαλίζεται η εύκολη πρόσβαση για τα θύματα και οι ειδικοί θα μπορούν να εξασφαλίσουν ένα αίσθημα ασφάλειας στα θύματα προκειμένου να τους εμπιστευθούν και να μιλήσουν χωρίς τον κίνδυνο της κακοποίησης από τον θύτη

ξανά. Επειδή αυτό το ρόλο σε αρκετές περιπτώσεις τον αναλαμβάνει η ενορία με τους 'πνευματικούς' -η οποία εκκλησία είναι άμεσα συνυφασμένη με την κουλτούρα των Ελλήνων- θα μπορούσε να υπάρχει μια συνεργασία – διασύνδεση των ενοριών με τα ΚΨΥ, ώστε να υπάρχει μια ευαισθητοποίηση των ατόμων αυτών προκειμένου να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν τα περιστατικά και να κάνουν παραπομπές στα ΚΨΥ. Επιπλέον τα ΚΨΥ ως δέκτες πρωτογενών αιτημάτων να μπορούν να παραπέμψουν για περαιτέρω βοήθεια σε άλλους εξειδικευμένους φορείς αν χρειαστεί.

- Όσον αφορά τις ίδιες τις γυναίκες με στόχο την ενδυνάμωση (πέρα από την ψυχοθεραπευτική διαδικασία) προτείνονται:
  - Δημιουργία πολλών ομάδων εργασίας που θα συνδράμουν να δημιουργηθούν περισσότερες κατάλληλες δομές βάσει επιστημονικών δεδομένων και ευρημάτων, προκειμένου να μπορούν οι άνθρωποι αυτοί να βοηθηθούν ουσιαστικά σε πρακτικά ζητήματα .
  - Στήριξη της απασχόλησης των γυναικών σε συνδυασμό μ' ενός είδους εργασιακής επανένταξης και υποστήριξης προκειμένου εντέλει να αποκτήσουν και οικονομική ανεξαρτησία.
  - Παροχή υλικών προϋποθέσεων για να σταθεί μια γυναίκα στην καινούρια ζωή (εξασφάλιση στέγασης, νομική και οικονομική υποστήριξη, κλπ).
  - Διευκόλυνση στην καταγγελία και εξασφάλιση 'ότι κάτι θα γίνει': εφόσον αποφασίσει η ίδια ότι θέλει να προβεί σε καταγγελία να εξασφαλίζεται ότι η διαδικασία θα γίνει με ασφάλεια και εμπιστοσύνη στους θεσμούς, οι οποίοι θα λειτουργήσουν με προστασία του θύματος, με δικαιοσύνη και όχι διαφθορά κλπ.
- Όσον αφορά την πρόληψη και την εκπαίδευση παιδιών και εφήβων προτείνονται:

- Αγωγή ψυχικής υγείας ως ενταγμένο μάθημα στα σχολεία από επαγγελματίες ψυχικής υγείας όπως ψυχολόγους, επισκέπτες υγείας, κοινωνικούς λειτουργούς, εκπαιδευμένους σε ζητήματα ενδοοικογενειακής βίας, ισότητας, αλλά και εκμάθησης ψυχολογικών δεξιοτήτων. Να γίνει κοινή γνώση σε όλους αλλά κυρίως στα παιδιά, ότι η βία είναι ένα εξαιρετικά συχνό φαινόμενο και ότι δεν αφορά μια μειοψηφία ανθρώπων που το υπόκεινται, ούτε μόνο τους επαγγελματίες που το χειρίζονται, αλλά ότι αφορά όλους.
- Ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών⁶⁸ για το ζήτημα της κακοποίησης, οι οποίοι έχουν τη δυνατότητα να εντοπίσουν κάποιες ακραίες καταστάσεις που χρήζουν παρέμβασης, και στη συνέχεια να εκπαιδευθούν για πως θα μπορεί να οργανωθεί μια παρέμβαση, η οποία δε θα χειροτερέψει τα πράγματα, αλλά θα εξασφαλίζει συνθήκες και θ' ανοίγει δυνατότητες, χωρίς ωστόσο να δρα διαλυτικά στην οικογένεια.
- Ευαισθητοποίηση σε θέματα βίας όχι μόνο της σωματικής – σεξουαλικής βίας, αλλά και ως προς τη διάσταση της ψυχολογικής βίας που φαίνεται να είναι υποτιμημένο ως γεγονός, ειδικά όταν τείνει να παγιώνεται ως στάση ζωής, και καταλήγει να χειραγωγεί, μέσα απ' την απειλή της βίας τα οικεία πρόσωπα.
- Μνημόνια συνεργασίας και εκπαίδευση στο σχολεία
- Δημιουργία και συστηματική λειτουργία σχολών γονέων.

Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί των TOMY διατύπωσαν προτάσεις σε τρία επίπεδα παρέμβασης:

---

⁶⁸ Αναφέρεται το παράδειγμα σεμιναρίων του παιδοψυχίατρου Ι. Τσιάντη στο πλαίσιο της Εταιρείας Ψυχοκοινωνικής Υγείας του Παιδιού και του Εφήβου- ΕΨΥΠΕ/ ΑΡΗΑ, όπου εκπαιδεύονταν εκπαιδευτικοί προκειμένου να εκπαιδεύσουν με τη σειρά τους γονείς

1) **Σε επίπεδο Κοινωνικών Λειτουργιών και Επαγγελματιών Υγείας των ΤΟΜΥ**, προτάθηκε η δημιουργία ενιαίου πρωτοκόλλου για όλους τους Κοινωνικούς Λειτουργούς των ΤΟΜΥ, ώστε να υπάρχει κοινή γραμμή διαδικασιών και αντιμετώπισης περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας. Επίσης, προτάθηκε να πραγματοποιείται εκπαίδευση και εποπτεία των Κοινωνικών Λειτουργών από Ειδικευμένο Φορέα σε τακτά χρονικά διαστήματα και να έχουν τη δυνατότητα να υποστηρίζονται από ομάδες εμπύχωσης στην αντιμετώπιση περιστατικών.

Μία άλλη πρόταση, είναι η ενίσχυση και ο εμπλουτισμός του καθηκοντολογίου και των αρμοδιοτήτων των Κοινωνικών Λειτουργών στις ΤΟΜΥ, καθώς και η περαιτέρω αξιοποίησή τους μέσω της δικτύωσής τους με εξειδικευμένους φορείς για την ενδοοικογενειακή βία και όχι μόνο. Άλλωστε, απαραίτητη κρίθηκε η υλοποίηση μίας σειράς εκπαιδευτικών δράσεων και δράσεων ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης όλων των επαγγελματιών υγείας όχι μόνο στις ΤΟΜΥ, αλλά και σε όλη την πρωτοβάθμια υγεία, ώστε να είναι σε θέση να αναγνωρίζουν στους ασθενείς συμπτώματα και ενδείξεις ενδοοικογενειακής βίας ώστε να υπάρχει καλύτερη αντιμετώπιση και να γίνονται πιο εύκολα οι κατάλληλες παραπομπές.

2) **Σε επίπεδο τοπικής Κοινότητας**, οι Κοινωνικές Λειτουργοί ζητούν την ενίσχυση, ενεργοποίησή και αξιοποίηση του ρόλου της κοινωνικής υπηρεσίας των ΤΟΜΥ σε δράσεις πρόληψης (ενημερωτικές εκστρατείες και εκστρατείες ευαισθητοποίησης) για την ενδοοικογενειακή βία σε σχολεία, Πανεπιστήμια, στην αστυνομία, καθώς και στην ευρύτερη τοπική κοινότητα. Οι παρεμβάσεις ενημέρωσης στα σχολεία θεωρούνται απολύτως απαραίτητες, ώστε να μπορούν να παιδιά να γνωρίζουν όχι μόνο τι είναι η ενδοοικογενειακή βία, αλλά και τι μπορούν να κάνουν για την πρόληψη και καταπολέμησή της. Επίσης η δυνατότητα εκμετάλλευσης του τοπικού χαρακτήρα των ΤΟΜΥ και του ανθρώπινου δυναμικού τους μέσω της ενεργοποίησης της δυνατότητας

για δράσεις εκτός ΤΟΜΥ, τη διανομή φυλλαδίων και την επίσκεψη σπιτιών, με στόχο την παροχή ουσιαστικής ενημέρωσης και την πρόληψη φαινομένων ενδοοικογενειακής βίας σε τοπικό επίπεδο.

3) Σε επίπεδο ευρύτερων παρεμβάσεων για την πρόληψη και καταπολέμηση της ενδοοικογενειακής βίας

Σε επίπεδο πρόληψης, η τακτική προβολή ενημερωτικών σποτ από τα ΜΜΕ, τόσο για την ενδοοικογενειακή βία, όσο και για τους τρόπους αντιμετώπισής της, αλλά και για τα ατομικά δικαιώματα θεωρείται ότι θα έχει πολλαπλασιαστικά οφέλη, καθώς φτάνει πιο εύκολα σε περισσότερους αποδέκτες και με πιο εύληπτο τρόπο. Στο πλαίσιο αυτό θα μπορούσε γίνει και μία καμπάνια ενημέρωσης για το έργο της κοινωνικής υπηρεσίας των ΤΟΜΥ.

- Επιπλέον, προτείνεται η τοποθέτηση σε κάθε σχολική μονάδα Κοινωνικού Λειτουργού σε καθημερινή βάση, στο πρότυπο των ΕΔΕΑΥ, ώστε να γίνεται πιο συστηματική δουλειά με τους μαθητές, τόσο σε επίπεδο πρόληψης, όσο και σε επίπεδο συμβουλευτικής.
- Όσον αφορά στην προστασία των γυναικών-θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας, προτάθηκε η αύξηση του αριθμού των δομών φιλοξενίας κακοποιημένων γυναικών για την κάλυψη και την ενίσχυση περιοχών που δε διαθέτουν τέτοιες δομές. Επίσης, σε σχέση με το θεραπευτικό μοντέλο που ακολουθείται, μία συμμετέχουσα εξέφρασε τον προβληματισμό της για την απομόνωση των γυναικών-θυμάτων στους ξενώνες και πρότεινε την αναζήτηση άλλων εναλλακτικών για την προστασία των θυμάτων.
- Επίσης, η εκπαίδευση στελεχών της Ελληνικής Αστυνομίας πάνω σε θέματα ενδοοικογενειακής βίας κρίνεται απαραίτητη. Η στενή συνεργασία και διασύνδεση της Αστυνομίας με την κοινωνική υπηρεσία των ΤΟΜΥ ή με άλλους

σχετικούς φορείς, και η παρουσία κοινωνικών λειτουργών σε περιπτώσεις καταγγελιών ενδοοικογενειακής βίας θα μπορούσε να λειτουργήσει με θετικά αποτελέσματα. Στο πλαίσιο αυτό, προτάθηκε επίσης εναλλακτικά, η δημιουργία μία ξεχωριστής αστυνομικής αρχής, η οποία θα ασχολείται μόνο με αυτό το κομμάτι, ενώ για την επίσπευση της διαδικασίας της νομικής οδού και για την καλύτερη διευθέτηση των υποθέσεων, προτάθηκε η συγκρότηση εισαγγελίας με αποκλειστικό αντικείμενο την ενασχόληση με υποθέσεις ενδοοικογενειακής βίας.

- Όσον αφορά τις προτάσεις τους για τη βελτίωση της αντιμετώπισης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας, βασική θεωρείται η πρόληψη. Η ενδοοικογενειακή βία είναι ένα κοινωνικό πρόβλημα και ένα ζήτημα δημόσιας υγείας που δε μπορεί να λυθεί χωρίς θεμελιώδεις αλλαγές στις κοινωνικές συμπεριφορές που καλλιεργούν και διαιωνίζουν την παρουσία της ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών στις κοινωνίες μας⁶⁹.
- Η πραγματοποίηση δράσεων ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης θα πρέπει να απευθύνονται τόσο σε επαγγελματίες πρώτης γραμμής, όπως είναι οι επαγγελματίες υγείας και η αστυνομία, όσο και σε σχολεία, σε Πανεπιστήμια και στην Κοινότητα. Οι συμμετέχουσες στα Focus Group επιβεβαιώνουν την ανάγκη για δράσεις ενημέρωσης και επιμόρφωσης στους συνάδελφούς τους επαγγελματίες υγείας.
- Στο πλαίσιο αυτό, θεωρείται χρήσιμη η πρόταση των Carlson & Worden⁷⁰ ότι οι δημόσιες εκστρατείες εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης θα πρέπει να προχωρήσουν ένα βήμα πιο πέρα από το απλώς να καταδικάζουν την ενδοοικογενειακή βία. Θα πρέπει να παρέχουν πληροφόρηση για πιο

⁶⁹ Gracia E. (2014), στο Τσίγκανου Ι.- Κάββουρα Θ. (2020), σελ. 378-379

⁷⁰ Worden & Carlson (2005) στο Τσίγκανου Ι.- Κάββουρα Θ. (2020), σελ.362.

περίπλοκες πτυχές του προβλήματος, όπως για τη δυναμική των καταχρηστικών σχέσεων, τις περιστάσεις που αποθαρρύνουν τις γυναίκες να αφήσουν τις κακοποιητικές σχέσεις κλπ. Μάλιστα, το κομμάτι της πρόληψης και της ενημέρωσης των σχολείων και των Πανεπιστημίων για την ενδοοικογενειακή βία, μπορεί να λειτουργήσει παράλληλα με εκστρατείες που θα αναφέρονται στην ισότητα των φύλων και στις έμφυλες σχέσεις δημιουργώντας κατά αυτόν τον τρόπο πολλαπλασιαστικά οφέλη για μία νέα γενιά πολιτών ευαισθητοποιημένων και ενημερωμένων.

Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί - Στελέχη των Δομών υποστήριξαν τα ακόλουθα:

Οι κοινωνικοί λειτουργοί που συμμετείχαν στην έρευνα διατύπωσαν προτάσεις που αφορούν την βελτίωση της αντιμετώπισης του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας και οι οποίες σχετίζονται με δύο επίπεδα: το επίπεδο των δομών στις οποίες εργάζονται και ένα γενικότερο επίπεδο που αφορά την κοινωνία συνολικά.

- Οι προτάσεις τους που αφορούν *το επίπεδο των δομών* όπου απασχολούνται συνδέονται με καίρια θέματα της λειτουργίας και την προοπτικής αυτών των δομών. Οι κοινωνικοί λειτουργοί προτείνουν, στο πλαίσιο αυτό, τα υφιστάμενα συμβουλευτικά κέντρα να δώσουν έμφαση στα ζητήματα στελέχωσης τους θεωρώντας ότι η εξασφάλιση της συνέχειας της λειτουργίας τους παρακωλύεται από σοβαρά ζητήματα. Παρακωλύεται ασφαλώς από την υποστελέχωση των κέντρων αυτών λόγω έλλειψης προσωπικού όλων των ειδικοτήτων, πρόβλημα το οποίο λύνεται μεν προσωρινά με συμβάσεις, εφεδρικό προσωπικό ή παραπομπές σε άλλα συμβουλευτικά κέντρα, έχει, όμως, ως συνέπεια την διαρροή από τα κέντρα των γυναικών που πρέπει να

προσφύγουν σε άλλα κέντρα τα οποία βρίσκονται μακριά από τον τόπο κατοικίας τους. Η λειτουργία των κέντρων επηρεάζεται, επίσης, αρνητικά από την έλλειψη μόνιμου προσωπικού- πλην εξαιρέσεων- με αποτέλεσμα το προσωπικό που εξειδικεύεται στα συμβουλευτικά κέντρα να φεύγει μετά την λήξη της σύμβασης, να εναλλάσσεται συνεχώς και να χάνεται, κατ' αυτόν τον τρόπο η αποκτηθείσα τεχνογνωσία. Οι κοινωνικοί λειτουργοί της έρευνας προτείνουν την συμπλήρωση των κενών που υπάρχουν σε θέσεις συμβούλων, αλλά και την αύξηση του αριθμού των συμβούλων προκειμένου να μπορούν οι σύμβουλοι να ανταποκριθούν πλήρως στις ανάγκες των γυναικών-θυμάτων. Επιπλέον προτείνουν την πρόσληψη συμβούλων ειδικευμένων στην εργασιακή συμβουλευτική οι οποίοι να μπορούν να καλύψουν με επάρκεια το κρίσιμο θέμα της αναζήτησης απασχόλησης από πλευράς των γυναικών- θυμάτων.

- Πέραν της στελέχωσης οι κοινωνικοί λειτουργοί προβληματίζονται και για άλλα σημαντικά ζητήματα λειτουργίας των συμβουλευτικών κέντρων που επηρεάζουν την αντιμετώπιση της ενδοοικογενειακής βίας από πλευράς τους. Προτείνουν, προκειμένου να στηριχθούν στο έργο τους, να προβλεφθεί γι αυτούς και για τα λοιπά στελέχη ψυχολογική-θεραπευτική εποπτεία από επόπτες-θεραπευτές. Επιπρόσθετα, θίγοντας το θέμα της αυξημένης γραφειοκρατίας που τους επιβαρύνει τόσο ώστε να μην επαρκούν, από χρονική άποψη, για να πραγματοποιήσουν άμεσα συναντήσεις με τις γυναίκες-θύματα και να καλύψουν τις λοιπές υποχρεώσεις τους, οι κοινωνικοί λειτουργοί προτείνουν απλοποίηση των διαδικασιών καταγραφής των ενεργειών στις οποίες καθημερινά προβαίνουν.
- Καίριο πρόβλημα προς επίλυση αποτελεί και η οικονομική συνδρομή προς τις γυναίκες-θύματα για να μπορούν- όταν δεν εργάζονται- να μετακινηθούν,

προκειμένου να προσφύγουν σε Συμβουλευτικά Κέντρα ή να καταφύγουν σε Ξενώνες που βρίσκονται μακριά από τον τόπο κατοικίας τους. Για το σκοπό αυτό οι κοινωνικοί λειτουργοί προτείνουν να υπάρξει σχετική πρόβλεψη ώστε τα Συμβουλευτικά Κέντρα και οι Ξενώνες να διαθέτουν ένα μικρό ποσό το οποίο να μπορούν να διαχειριστούν τα στελέχη τους σύμφωνα με τρέχουσες ανάγκες των γυναικών-θυμάτων. Κατά τα άλλα οι κοινωνικοί λειτουργοί προτείνουν περαιτέρω ανάπτυξη συνεργασιών με φορείς (αστυνομικά τμήματα, νοσοκομεία, κοινωνικές υπηρεσίες) βάσει συγκεκριμένων πρωτοκόλλων που να προβλέπουν πώς πρέπει να κινηθούν οι διάφοροι επαγγελματίες σε τέτοιες περιπτώσεις. Ειδικότερα προτείνουν να υπάρξει συνεργασία με νοσοκομεία και κέντρα υγείας προκειμένου να βρεθεί τρόπος να επισπεύδονται οι απαραίτητες ιατρικές εξετάσεις - οι οποίες πραγματοποιούνται με ρυθμούς αργούς, τελείως ασύμβατους με τον επείγοντα χαρακτήρα των προβλημάτων - για την εισαγωγή των γυναικών-θυμάτων σε ξενώνες. Οι προτάσεις των κοινωνικών λειτουργών δεν περιορίζονται στα υφιστάμενα κέντρα εφόσον οι λειτουργοί αυτοί προτείνουν την ίδρυση και στελέχωση και νέων Συμβουλευτικών Κέντρων.

- Από την άλλη πλευρά οι προτάσεις των κοινωνικών λειτουργών αφορούν τους ξενώνες. Επισημαίνουν ότι είναι αναγκαία η ίδρυση περισσότερων ξενώνων γιατί τα αιτήματα είναι πολλά και οι υφιστάμενοι ξενώνες είναι ήδη πλήρεις. Επιπλέον θεωρούν ότι οι ιδιαίτερες συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί σε σχέση με την βία κατά γυναικών προσφύγων απαιτούν την δημιουργία ειδικών ξενώνων φιλοξενίας τους στους οποίους θα πρέπει να υπάρχει ιδιαίτερη μέριμνα για την εξασφάλιση επικοινωνίας με τις γυναίκες αυτές στην γλώσσα τους.

- Από την αλυσίδα της μέριμνας για τις γυναίκες-θύματα ενδοοικογενειακής βίας οι κοινωνικοί λειτουργοί τονίζουν ότι λείπει ο κρίκος της αποκατάστασης. Δηλαδή λείπει μια ολοκληρωμένη μέριμνα, η οποία θα εξασφαλίσει τις προϋποθέσεις κοινωνικής επανένταξης των θυμάτων μετά την αποχώρησή τους από τους ξενώνες. Για τον σκοπό αυτό προτείνουν τον σχεδιασμό και την υλοποίηση προγραμμάτων που να προβλέπουν συστηματική εκπαίδευση των γυναικών-θυμάτων συνδυασμένη με εργασιακή συμβουλευτική, επιδότηση στέγης, υποβοήθηση για την εξεύρεση εργασίας και λύσης για την φύλαξη των παιδιών , καθώς και πιθανή μοριοδότηση χωρίς, όμως, να στιγματίζεται η γυναίκα-θύμα.
- Σε ένα άλλο επίπεδο, σε επίπεδο κοινωνίας, οι προτάσεις των κοινωνικών λειτουργών συναρτώνται με σημαντικές κοινωνικές παραμέτρους που μπορούν να επηρεάσουν την εξέλιξη του φαινομένου της ενδοοικογενειακής βίας. Οι προτάσεις τους κατ' αρχάς αφορούν τις ίδιες τις γυναίκες και την ενημέρωσή τους, ήδη από μικρή ηλικία, για τους τρόπους με τους οποίους μπορούν να επιλέξουν συντρόφους. Για το σκοπό αυτό, δεδομένου ότι η έκφραση βίαιων συμπεριφορών αρχίζει από μικρές ηλικίες κατά το πρότυπο της βίαιης συμπεριφοράς στην οικογένεια, αλλά και της κοινωνίας στην οποία η έκφραση βίας είναι διάχυτη, οι κοινωνικοί λειτουργοί προτείνουν να υπάρξει ευαισθητοποίηση και ενημέρωση του μαθητικού πληθυσμού για θέματα βίας και σωστή σεξουαλική διαπαιδαγώγηση του ήδη από τις χαμηλές βαθμίδες εκπαίδευσης. Παράλληλα προτείνουν να συνεχιστεί και να ενταθεί η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της κοινής γνώμης για την ύπαρξη συμβουλευτικών κέντρων εξειδικευμένων στην αντιμετώπιση της βίας κατά των γυναικών ώστε οι γυναίκες-θύματα να ενθαρρυνθούν να σπάσουν την σιωπή τους.

- Η ενημέρωση που προτείνουν οι κοινωνικοί λειτουργοί αφορά, επίσης, και ευρύτερες κατηγορίες του κόσμου της εργασίας. Προτείνουν, έτσι, την ουσιαστική ενημέρωση όλων των δημοσίων υπαλλήλων για θέματα βίας κατά των γυναικών και ειδικότερα όσων, λόγω επαγγέλματος, εμπλέκονται στην αντιμετώπιση αυτής της βίας. Προτείνουν, επιπλέον - κατά το πρότυπο ευρωπαϊκών επιχειρήσεων οι οποίες ανέλαβαν τον ρόλο του προστάτη εργαζομένων σε αυτές γυναικών – θυμάτων ενδοοικογενειακής βίας - να υπάρξει ουσιαστική ενημέρωση των εργοδοτών και των υπαλλήλων του ιδιωτικού τομέα για θέματα ενδοοικογενειακής βίας κατά των γυναικών προκειμένου να μπορούν αυτοί να αναγνωρίζουν τα σημάδια που δείχνουν ότι μια γυναίκα υφίσταται βία στην οικογένεια της, αλλά και να γνωρίζουν πώς μπορούν να την βοηθήσουν να παραμείνει ή να επανενταχτεί στον χώρο εργασίας.

Οι **Σύμβουλοι Ξενώνων και Δομών** ως προς τη δυνατότητα αναβάθμισης των παρεχόμενων υπηρεσιών προτείνουν τα ακόλουθα:

- Συνολικά εκτιμούν ότι η πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας αποτελεί το πλέον σημαντικό εργαλείο στην καταπολέμησή της. Γι' αυτό το λόγο ο πυρήνας των προτάσεων που κατέθεσαν αφορά δράσεις ευαισθητοποίησης, πληροφόρησης και ενημέρωσης, τόσο του συνόλου της ελληνικής κοινωνίας όσο και συγκεκριμένων διακριτών ομάδων όπως οι νέοι και τα παιδιά, οι γυναίκες και οι επαγγελματίες που εμπλέκονται, άμεσα ή έμμεσα, στην αντιμετώπιση του φαινομένου (π.χ. εκπαιδευτικοί, αστυνομικοί, δικαστικοί λειτουργοί, επαγγελματίες υγείας, κ.ά.).

- Βασικός άξονας προτεραιότητας είναι η ενημέρωση των ίδιων των γυναικών για τα δικαιώματά τους και το θεσμικό πλαίσιο προστασίας τους. Η διάχυση της πληροφορίας, με πιο παραδοσιακούς αλλά και πιο σύγχρονους τρόπους μετάδοσής της, έντυπους και ηλεκτρονικούς, για την ύπαρξη μηχανισμών και φορέων στήριξης των θυμάτων και καταπολέμησης της ενδοοικογενειακής βίας, όπως είναι το Δίκτυο Δομών της ΓΓΟΠΙΦ, μπορεί να λειτουργήσει θετικά προς αυτήν την κατεύθυνση. Η ενίσχυση της εξωστρέφειας του Δικτύου αποτελεί προτεραιότητα. Προς αυτήν την κατεύθυνση απαιτείται η αξιοποίηση κάθε δυνατής ευκαιρίας διάχυσης της πληροφορίας, όπως η αξιοποίηση της επικαιρότητας των επετειακών εορτασμών ή άλλων δράσεων παγκόσμιας, εθνικής ή τοπικής εμβέλειας, όπως για παράδειγμα ο εορτασμός της 8^{ης} Μαρτίου ως παγκόσμιας ημέρας της γυναίκας ή ο φετινός εθνικός εορτασμός για τα 200 χρόνια από την ελληνική επανάσταση.
- Σε σχέση με τις δράσεις ενημέρωσης προτείνεται η ανακατανομή των εργασιών των συμβούλων των δομών, έτσι ώστε να είναι δυνατή η απασχόλησή τους για προκαθορισμένο χρονικό διάστημα αποκλειστικά με τις δράσεις αυτές προκειμένου να βελτιωθεί η απήχησή τους. Η ευαισθητοποίηση των νέων και των παιδιών σε θέματα ισότητας των φύλων, έμφυλων ταυτοτήτων, έμφυλων στερεότυπων ή έμφυλης βίας, μέσω της υλοποίησης εκπαιδευτικών δράσεων σε σχολεία, ή/και άλλους χώρους συγκέντρωσης νέων και παιδιών (π.χ. παιδικές βιβλιοθήκες), εκτιμάται από τις συνομιλήτριες μας ως ύψιστης προτεραιότητας δράση και ως το πλέον αποτελεσματικό εργαλείο αποτροπής και πρόληψης του φαινομένου της έμφυλης/ ενδοοικογενειακής βίας, η οποία προέχει της καταστολής. Κατά την εκτίμηση των συνομιλητριών μας η εκπαίδευση αυτή πρέπει να ξεκινά από πολύ μικρή ηλικία, στη διάρκεια της προσχολικής φροντίδας και εκπαίδευσης. Στις πολύ μικρές ηλικίες, τις προσχολικές ή και πρώτες σχολικές, όταν τα παιδιά διαμορφώνουν την ταυτότητά τους, αναζητώντας

τα όρια του 'εαυτού' και του 'άλλου', και σε μια περίοδο της ζωής τους στη διάρκεια της οποίας οι έννοιες της (πατρικής/μητρικής) αγάπης ή της εξουσίας και του οικογενειακού ελέγχου τούς είναι γνώριμες, η ευαισθητοποίησή τους σε ζητήματα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της αξιοπρέπειας της προσωπικότητας κάθε ατόμου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη συγκρότηση του χαρακτήρα τους.

- Ως εξίσου σημαντική προτεραιότητα εκτιμάται η περαιτέρω επέκταση των δράσεων δικτύωσης με συλλογικότητες και φορείς της τοπικής κοινωνίας, η οποία λειτουργεί προς δύο κατευθύνσεις. Αφενός εξασφαλίζει μια σταθερή ροή πληροφοριών μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων και μια καλή συνεργασία στο χειρισμό των σχετικών περιστατικών, αλλά κυρίως επιτυγχάνεται η εκπαίδευση και ευαισθητοποίηση των ίδιων των στελεχών, των υπαλλήλων και των μελών των αρμόδιων αρχών και συλλογικοτήτων σε ζητήματα ισότητας των φύλων και έμφυλων στερεότυπων.
- Σε γενικές γραμμές, η κινητοποίηση και ενεργή συμμετοχή των φορέων της τοπικής κοινωνίας θεωρείται ιδιαίτερα πολύτιμη.
- Στο ζήτημα της ευαισθητοποίησης των φορέων της τοπικής κοινωνίας, σημαντική αναδεικνύεται η περαιτέρω ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών, οι οποίοι εκ της θέσης τους αποτελούν καθοδηγητές και (συν)διαμορφωτές του χαρακτήρα των νέων παιδιών. Οι τελευταίοι, όπως αναφέρεται, στο πλαίσιο της παιδαγωγικής διαδικασίας ενδέχεται ορισμένες φορές να υιοθετούν απόψεις που ενισχύουν τα έμφυλα στερεότυπα ή τις διακριτικές/βίαιες συμπεριφορές.
- Ένας επιπλέον λόγος για την πρόσθετη ενημέρωση και εκπαίδευση των δασκάλων και των καθηγητών σε ζητήματα έμφυλων στερεότυπων και έμφυλης βίας είναι ότι οι τελευταίοι, μέσω της επαφής τους με τα παιδιά στα σχολεία, μπορεί να αντιληφθούν ή/και να ανταποκριθούν πρώτοι σε περιστατικά ενδοοικογενειακής βίας ή/και σε αιτήματα των θυμάτων ή των οικείων τους για παροχή βοήθειας.

- Σημαντική αναδεικνύεται και η ανάγκη εκπαίδευσης τόσο των αστυνομικών όσο και των δικαστικών λειτουργών που εμπλέκονται στο χειρισμό των περιστατικών ενδοοικογενειακής βίας, έτσι ώστε να ενισχυθεί το επίπεδο προστασίας και παρεχόμενης ασφάλειας των θυμάτων.
- Οι συνομιλήτριές μας αναφέρθηκαν επίσης στην ανάγκη πρόσθετης εκπαίδευσης και εξειδίκευσης όλων των φορέων και των στελεχών που χειρίζονται περιστατικά έμφυλης βίας, συμπεριλαμβανομένων των στελεχών των Συμβουλευτικών Κέντρων, σε ζητήματα που αφορούν στις νεοαναδυόμενες διαδικτυακές μορφές βίας κατά των γυναικών (cyber violence), όπως είναι η διαδικτυακή παρακολούθηση ή η διαδικτυακή παρενόχληση.
- Ένας άλλος πολύ σημαντικός τομέας προτεραιότητας, όπως αναδείχθηκε στη συζήτηση, είναι αυτός της δημιουργίας σε τοπικό επίπεδο περισσότερων κοινωνικών δομών και υπηρεσιών οι οποίες μπορούν να υποστηρίξουν τις γυναίκες να ενδυναμωθούν ή/και να απομακρυνθούν από ένα κακοποιητικό περιβάλλον. Ένας ιδιαίτερα κρίσιμος τομέας που απαιτεί ενίσχυση ως προς τις δομές και τις υπηρεσίες που παρέχει, είναι αυτός της στεγαστικής και εργασιακής υποστήριξης των κακοποιημένων γυναικών από τους αρμόδιους φορείς, όπως για παράδειγμα από τον ΟΑΕΔ.
- Οι συμμετέχουσες αναφέρθηκαν στην ανάγκη προώθησης και ενίσχυσης των πολιτικών ισότητας και καταπολέμησης των έμφυλων στερεότυπων και της έμφυλης βίας σε κεντρικό επίπεδο και με στόχευση το σύνολο της κοινωνίας.

Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί των Νοσοκομείων

- Τονίζουν την ανάγκη να αναδειχθεί ο ρόλος τόσο των Κοινωνικών Υπηρεσιών των νοσοκομείων όσο και ο προληπτικός ρόλος των υπηρεσιών της κοινότητας,

σημείο που υπογραμμίστηκε και προηγουμένως. Εάν η πρωτοβάθμια πρόληψη ενισχυθεί με δράσεις, προγράμματα άρσης των έμφυλων στερεοτύπων από τις δομές τις κοινότητες και του σχολείου, εκτιμούν πως θα επέλθει αλλαγή στις στάσεις και στις αξίες της κοινωνίας απέναντι στη βία.

- Όσον αφορά την εσωτερική λειτουργία του νοσοκομείου υποστηρίζουν με σθένος τα θετικά αποτελέσματα και τη μετακίνηση στάσεων και πεποιθήσεων που θα παρασύρει η εκπαίδευση των στελεχών των νοσοκομείων: γιατρών, νοσηλευτών, φροντιστών, βοηθών θαλάμου, παρα-ιατρικού προσωπικού, για το φαινόμενο της ενδο-οικογενειακής βίας. Μια συνεχής εκπαίδευση στο προσωπικό θα προσφέρει την κατανόηση της διαδικασίας που μετατρέπει την κακοποιημένη γυναίκα σε θύμα και επιπλέον την κατάκτηση των τεχνικών εντοπισμού αλλά και περαιτέρω αποτελεσματικής καθοδήγησης των θυμάτων σε βοήθεια. Ωστόσο, ακόμα πιο σημαντικό είναι ένας συνεργατικός σχεδιασμός και η δημιουργία ειδικού Πρωτοκόλλου εντοπισμού και διαχείρισης περιστατικών ενδο-οικογενειακής βίας με θύματα γυναίκες που καταφθάνουν στο νοσοκομείο. Ένα τέτοιο εργαλείο θα πρόσφερε πέραν των άλλων και τη δυνατότητα καταγραφής του περιστατικού της ενδο-οικογενειακής βίας και την αξιολόγηση της γυναίκας ως το θύμα της βίαιης πράξης.
- Είναι επίμονη η υπογράμμιση της απόγνωσης και του αισθήματος της ματαιότητας που ισχυρίζονται ότι συχνά βιώνουν οι κοινωνικοί λειτουργοί όταν δεν καταφέρνουν να προστατεύσουν/βοηθήσουν τη γυναίκα θύμα βίας, ακριβώς γιατί δεν υπάρχουν πραγματοποιήσιμες λύσεις για να τους προσφέρουν.
- Η δημιουργία διεπιστημονικής ομάδας στα νοσοκομεία, όπου αυτή δεν λειτουργεί, με ιατροδικαστή, ψυχίατρο και κοινωνικό λειτουργό για πιο

αποτελεσματική παρέμβαση στα περιστατικά βίας, αλλά και η ανάπτυξη άμεσων συνεργασιών με φορείς μετα-νοσοκομειακής φροντίδας του κράτους, χωρίς χρονικές και πρακτικές κωλυσιεργίες, θα προσέφεραν ένα αξιοπρεπές πλαίσιο στήριξης στο θύμα.

- Οι κοινωνικοί λειτουργοί συνοψίζουν τις αναγκαιότητες για την παροχή στήριξης του θύματος ενδο-οικογενειακής βίας και την προστασία των ατομικών θεμελιωδών δικαιωμάτων τους: στην άμεση νοσηλεία, στη λειτουργία καταφυγίων, στη μακροχρόνια ψυχοθεραπευτική υποστήριξη, στη νομική υποστήριξη/ συμβουλευτική, στην οικονομική ενίσχυση.

Οι Κοινωνικοί Λειτουργοί των Δήμων υποστηρίζουν τα εξής:

- Βρισκόμαστε ως κοινωνία σε μια μεταβατική φάση με δύο χαρακτηριστικά: Έχει αρχίσει αφενός η συζήτηση και ευαισθητοποίηση, όπως το πρόσφατο κίνημα μεtoo αλλά και μια υπερβολή από την μεριά των ΜΜΕ ως προς το φαινόμενο.
- Χρειάζεται οπωσδήποτε ευαισθητοποίηση και επίγνωση όλων των εμπλεκόμενων στελεχών πέραν των αμιγώς κοινωνικών επαγγελματιών/ψυχικής υγείας όπως είναι για παράδειγμα τα σώματα της αστυνομίας, οι δικηγόροι, οι επαγγελματίες που έρχονται σε πρώτη επαφή με τους εξυπηρετούμενους.
- Η πολύχρονη εμπειρία των κοινωνικών λειτουργών τους έχει επιτρέψει να γνωρίζουν καλά τα κενά, τις αδυναμίες αλλά και τις δυνατότητες συνεργασίας με άλλους φορείς του ευρύτερου δημόσιου και ιδιωτικού τομέα γύρω από τους οποίους διαρθρώνεται η κοινωνική πολιτική για την υποστήριξη των θυμάτων ενδο-οικογενειακής βίας. Στη βάση αυτής της κατακτημένης εμπειρικής γνώσης του πεδίου δραστηριοποίηση τους, οι κοινωνικοί λειτουργοί τονίζουν την

ανάγκη η πρωτοβάθμια πρόληψη να ενισχυθεί με δράσεις, προγράμματα άρσης των έμφυλων στερεοτύπων μέσω των δομών, της εργασίας με την κοινότητα, της εκπαίδευσης πολιτών και επαγγελματιών. Η σχέση του καθενός με τη βία θα πρέπει να ξαναϊδωθεί μέσα από την γενικότερη παιδεία μας και την εμπειρία μας ως πολίτες.

- Είναι απαραίτητη η διασφάλιση υλικοτεχνικών πόρων αλλά και ανθρώπινου δυναμικού με περισσότερα υποστηρικτικά μέσα, όπως ξενώνες, εξεύρεση εργασίας για την απόκτηση οικονομικής αυτονομίας και αυτοεκτίμησης. Μέσα από τη δουλειά και την καθημερινότητα της κοινωνικής εργασίας οι κοινωνικοί λειτουργοί προσπαθούν να ευαισθητοποιούν την ευρύτερη κοινότητα. Η Επιτροπή Ισότητας των Δήμων αποτελεί ένα πρόσφορο βήμα για την αντιμετώπιση του φαινομένου αλλά αποτελεί ταυτόχρονα και ζήτημα πολιτικής βούλησης της εκάστοτε δημόσιας διακυβέρνησης. Επαφίεται σε μεγάλο βαθμό στις ίδιες τις κοινωνικούς λειτουργούς να φέρνουν τα ζητήματα προς συζήτηση στο πλαίσιο της Υπηρεσίας τους και η δυνατότητα παρέμβασης εξαρτάται άμεσα από τις δυνατότητες του Δήμου.
- Εκτιμούν, τέλος, ότι η πρόληψη σε επίπεδο σχολείου, μπορεί να αποβεί καθοριστική για την μεταβολή των στάσεων και αξιών του κοινωνικού σώματος απέναντι στη βία και να αλλάξουν τα στερεότυπα.

Συμπερασματικά διαπιστώνουμε ότι οι προτάσεις για την αναβάθμιση των παρεχόμενων υπηρεσιών είναι ευθέως ανάλογες με τη φύση του λειτουργήματος κάθε επαγγελματικής κατηγορίας. Κοινός παρανομαστής όλων των προτάσεων είναι η ανάγκη για παρεμβάσεις στο ισχύον θεσμικό πλαίσιο προς την κατεύθυνση της μεγαλύτερης προτασίας των γυναικών θυμάτων, η ανάγκη για μεγαλύτερη

συνεργασία ανάμεσα στις αρμόδιες αρχές και υπηρεσίες, η ανάγκη για εξειδικευμένη εκπαίδευση και κατάρτιση (συμπεριλαμβανομένων και όσων εργάζονται στα ΜΜΕ), η ανάγκη για σύσταση ειδικών πρωτοκόλλων αντιμετώπισης, όπου αυτά δεν υφίστανται, η ανάγκη ευρείας ενημέρωσης του κοινού, η ανάγκη για ευαισθητοποίηση από μικρή ηλικία των νέων, η επιστράτευση των εκπαιδευτικών στην ανάλυση και αντιμετώπιση του φαινομένου. Σημαντική θεωρείται η καλλιέργεια κλίματος εμπιστοσύνης ανάμεσα στους αρμόδιους φορείς και η άρση στερεοτυπικών προσλήψεων και προκαταλήψεων για το ρόλο, τη λειτουργία και την προσφορά ενός εκάστου. Τέλος σημαντική κρίνεται η άρση των στερεοτυπικών προσλήψεων των ίδιων των επαγγελματιών που αρμοδίως ασχολούνται με το φαινόμενο μέσα από συνεχή ενημέρωση και επανεκπαίδευση.

Ευχαριστίες

Στο σημείο αυτό επιθυμούμε να ευχαριστήσουμε θερμά την Πρόεδρο και τα στελέχη του ΚΕΘΙ καθώς με την Ανάθεση του εν λόγω ερευνητικού έργου στο ΕΚΚΕ μας επέτρεψαν να ασχοληθούμε με το σημαντικό θέμα των «Κοινωνικών αναπαραστάσεων, Πεποιθήσεων και Στερεοτύπων για την Ενδοοικογενειακή βία κατά των Γυναικών στην Ελλάδα».

Ευχαριστούμε θερμά όλους τους συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στην έρευνα που συνέδραμαν στο ερευνητικό μας εγχείρημα σε δύσκολους πραγματικά καιρούς. Χωρίς τη συμμετοχή τους το ερευνητικό μας έργο δεν θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί.

Ευχαριστούμε τέλος θερμά όλα τα μέλη της ομάδας έργου για την άριστη μεταξύ μας συνεργασία και την προθυμία ανταπόκρισης στις απαιτήσεις του έργου σε εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες.